

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

IZMEKLĒŠANAS TIESNESIS LATVIJĀ
MAĢISTRA DARBA MELNRAKSTS

Autors: Jūlija Hatilova

Studenta apliecības Nr.: jh16007

Darba vadītājs: Dr.iur. prof. Ā. Meikališa

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Autores izvēlētais maģistra darba temats ir "Izmeklēšanas tiesneša institūts". Cilvēktiesību garantēšana ir viens no demokrātiskās valsts pamatprincipiem, kurš jāievēro, veicot kriminālprocesu. Lai nodrošinātu cilvēktiesību ievērošanu pirmstiesas kriminālprocesā un nepieļautu neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē, tika ieviests izmeklēšanas tiesneša institūts.

Darba mērķis ir izpētīt izmeklēšanas tiesneša institūta būtību un nozīmi pirmstiesas kriminālprocesā, kā arī funkcijas.

Darba uzdevumi: izpētīt Kriminālprocesa likuma regulējumu un izmeklēšanas tiesneša praksē pieņemtos lēmumus, izanalizēt izmeklēšanas tiesneša funkcijas, iepazīties ar ārvalsts regulējumu.

Iegūtie rezultāti: iegūts priekšstats par izmeklēšanas tiesneša funkcijām, ņemot vērā normatīvo regulējumu un izmeklēšanas tiesneša lēmumus. Apkopoti apcietinājuma piemērošanas pamati.

Atslēgas vārdi: cilvēktiesības, pirmstiesas kriminālprocess, izmeklēšanas tiesnesis, funkcijas, apcietinājums.

ANNOTATION

The authors chosen Master Thesis is “Investigating judge in Latvia”. Guaranteeing of human rights is one of the fundamental principles of democratic state, which must be observed to realize criminal process. To be sure, that human rights are respect in a pre-trial investigation and exclude unwarranted interference of person’s life, was introduce an institute of investigating judge.

The aim of Master Thesis is to explore nature and importance of an institute of investigation judge in pre-trial investigation, as well as functions.

The objective of Master Thesis: to explore Latvian law of criminal procedure and investigating judge decisions, to analyse investigating judge functions, to get acquainted with regulation of foreign country.

The result: the summary of investigating judge function, considering normative regulation and investigating judge decisions. The summary of the foundation of pre-trial arrest.

Keywords: human rights, pre-trial investigation, investigating judge, function, pre-trial arrest.

SATURS

Ierosinājums.....	5
1. Izmeklēšanas tiesneša institūta vēsturiskā attīstība, tā būtība un loma.....	7
2. Izmeklēšanas tiesneša funkcijas.....	17
2.1. Procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošana.....	17
2.1.1. Apcietinājums un tā piemērošanas pamats	17
2.1.2. Apcietinājuma aizstāšana ar drošības naudu.....	37
2.1.3. Mājas arests.....	39
2.1.4. Ievietošana ārstniecības iestādē ekspertīzes veikšanai	43
2.1.5. Nepilngadīgā ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē	45
2.1.6. Piespiedu atvešana	47
2.2. Izmeklēšanas darbību atļaušana	48
2.3. Atļaujas izsniegšana speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai	54
2.4. Sūdzību izskatīšana.....	64
3. Izmeklēšanas tiesneša institūts ārvalstīs	67
3.1. Igaunija	67
3.2. Moldova	69
3.3. Rumānija	72
4. KOPSAVILKUMS	75
5. IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS	77
5.1. Literatūra.....	77
5.2. Normatīvie akti	78
5.3. Juridiskās prakses materiāli	80
6. PIELIKUMI	85

IEROSINĀJUMS

Cilvēktiesību garantēšana ir viens no demokrātiskās valsts pamatprincipiem, kurš uzliek valstij par pienākumu nodrošināt pamattiesību ievērošanu un nepieļaut nepamatotu iejaukšanos personas dzīvē. Valstij ir jāgarantē, ka cilvēktiesības tiek ievērotas lēmumu pieņemšanā un darbībās, kuras veic valsts varas iestādes, līdz to veicot arī kriminālprocesu ir jārespektē cilvēktiesības, tostarp Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL)¹ 12.panta pirmā daļa nosaka, ka kriminālprocesu veic, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības un nepieļaujot neattaisnotu kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšanu vai nesamērīgu iejaukšanos personas dzīvē.

Izmeklēšanas tiesneša institūts tika radīts kā garants cilvēka tiesību ievērošanai pirmstiesas kriminālprocesā, nepieļaujot, ka patiesības noskaidrošanai kriminālprocesā var izmantot jebkurus līdzekļus, lai pierādītu personas vainu izmeklējamā noziedzīgā nodarījumā.

Darba mērķi ir izpētīt izmeklēšanas tiesneša institūta būtību un nozīmi pirmstiesas kriminālprocesā, kā arī izmeklēšanas tiesneša funkcijas, ņemot vērā Kriminālprocesa likumā paredzētos nosacījumus un pirms kvalifikācijas laikā iegūtos izmeklēšanas tiesneša pieņemtos lēmumus attiecīgās darbības ietvaros, tostarp izanalizēt apcietinājuma piemērošanas pamatus balstoties uz prakses piemēriem un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ietvertajām atziņām.

Lai sasniegtu darba mērķi ir izvirzīti šādi uzdevumi: 1) iepazīties ar izmeklēšanas tiesneša institūta vēsturisko attīstību, tā būtību un lomu pirmstiesas kriminālprocesā; 2) iepazīties ar izmeklēšanas tiesneša lēmuma veidiem; 3) detalizēti apskatīt izmeklēšanas tiesneša funkcijas, tas ir, procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošana, izmeklēšanas un speciālo izmeklēšanas darbību atļaušana, sūdzību izskatīšanā; 4) iepazīties ar izmeklēšanas tiesneša pieņemtajiem lēmumiem savas kompetences ietvaros; 5) izvērtēt drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanas pamatus, kā arī izpētīt pirms kvalifikācijas prakses laikā iegūto informāciju par apcietinājuma piemērošanas pamatiem; 6) aplūkot ārvalstu kriminālprocesuālo regulējumu attiecībā uz izmeklēšanas tiesneša institūtu.

Zinātniskās pētniecības metodes darbā tiek izmantotas, lai sasniegtu izvirzītos mērķus un uzdevumus. Darbā izmantota vēsturiskā, analītiskā, salīdzinošā, induktīvā un deduktīvā metode.

¹ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. [10.04.2018.]

Vēsturiskā metode izmantota, lai izpētītu izmeklēšanas tiesneša institūta attīstību dažādos laika periodos. Darbā izmantota arī analītiskā metode, pētot normatīvo regulējumu, funkciju īstenošanu praksē un izmeklēšanas tiesneša pieņemtos lēmumus konkrētās funkcijas ietvaros. Izmantojot salīdzinošo metodi, darbā tiek salīdzinātas izmeklēšanas tiesneša funkcijas Latvijā un ārvalstīs. Autore kā salīdzinošās valstis izvēlējās Igaunija, Moldova un Rumānija. Induktīvā metode izmantota, lai no atsevišķiem apgalvojumiem izdarītu vispārīgus secinājumus, savukārt deduktīvā metode - lai no pieejamās literatūras un avotu klāsta izspriestu atsevišķus apgalvojumus un secinājumus.

Darbā izmantoti 105 informācijas avoti, no kuriem 21 ir literatūras avoti, 16 - normatīvie tiesību akti, 68 - juridiskās prakses materiāli. Darba tapšanā izmantoti avoti latviešu, angļu un krievu valodā. Darbā, galvenokārt, analizētas Latvijas Kriminālprocesa likumā ietvertās izmeklēšanas tiesneša funkcijas, ņemot vērā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša pieņemtos lēmumus un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā izteiktās atziņas.

Darbs sastāv no trim nodaļām, septiņām apakšnodaļām, sešiem punktiem un sešiem pielikumiem. Pirmajā nodaļā aplūkota izmeklēšanas tiesneša institūta vēsturiskā attīstība, tā būtība un loma, otrajā nodaļā detalizēti izpētītas izmeklēšanas tiesneša funkcijas pirmstiesas kriminālprocesā un trešajā nodaļā aplūkots izmeklēšanas tiesneša institūts ārvalstīs. Pielikumos ir atspoguļoti pirms kvalifikācijas praksē iegūtie rezultāti par apcietinājuma piemērošanas pamatiem. Darba kopējs saturs ir

1. IZMEKLĒŠANAS TIESNEŠA INSTITŪTA VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA, TĀ BŪTĪBA UN LOMA

Izmeklēšanas tiesneša institūts radies Francijā, kad stājās spēkā 1810.gada Francijas Kriminālprocesa kodekss (*Code d'instruction criminelle*), kurā tika noteikts, ka noziedzīgu nodarījumu pirmstiesas izmeklēšana tiek deleģēta jaunradītam tiesību institūtam - *e juge d'instruction*, ko juristu vidū latviski pieņemts tulkot kā izmeklēšanas tiesnesis.² Francijas likumdevējs jaunizveidotājam tiesību institūtam piešķīra izmeklēšanas funkcijas. Izmeklēšanas tiesneša kompetencē ietilpa: noskaidrot noziedzīga nodarījuma izdarītāju, pratināt lieciniekus un apsūdzēto, iegūt pierādījumus, lemt par kratīšanas veikšanu, par pierādījumu izņemšanu, par personas apcietināšanu. Pabeidzot izmeklēšanu, izmeklēšanas tiesneša pienākums bija nodot lietu pirmās instances tiesai. Izmeklēšanas tiesneša darbu pārraudzīja prokuratūra, līdz ar to prokurors bija pilnvarots izteikt priekšlikumus un dot norādījumus par izmeklēšanu un disciplināri sodīt izmeklēšanas tiesnesi.³ No iepriekšminētā, autore secina, ka Francijas jaunizveidotais tiesību institūts pēc būtības ir pielīdzināms Latvijas kriminālprocesā paredzētajam izmeklētāja institūtam, taču ar plašākām pilnvarām.

Francijas Kriminālprocesa kodeksā tika ieviesti vairāki grozījumi, taču būtiskākie grozījumi saistībā ar izmeklēšanas tiesneša institūtu tika pieņemti 2000.gada 15.jūnijā. Šie grozījumi paredz, ka izmeklēšanas tiesnesis vairs nedrīkst pieņemt lēmumu par apsūdzētā (aizdomās turētā) aizturēšanu (pirmstiesas apcietinājums), par to tagad lemj brīvību un aizturēšanas tiesnesis.⁴ Autore uzskata, ka, nodalot izmeklēšanas un pirmstiesas kontroles funkcijas, Francijas likumdevējs efektīvāk garantē cilvēktiesību aizsardzību pret valsts patvaļu kriminālprocesā. Vienlaikus jāatzīmē, ka Francijā pastāvēja arī vairāki mēģinājumi likvidēt izmeklēšanas tiesneša institūtu. Francijas 23. prezidents Nikolā Sarkozī aicināja atteikties no izmeklēšanas tiesneša institūta, pamatojot, ka izmeklēšanas tiesneši pēc būtības ir inkvizīcijas

²Dundure L. Izmeklēšanas tiesnesis Latvijā. Jurista Vārds, 2012, nr.17/18, 26.lpp.

³ Ibid.

⁴ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums "Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse". 2009, 26.lpp. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 08.04.2017.]

sistēmas relikvija, kas atsevišķos gadījumos ir novedis pie taisnīguma pārkāpuma.⁵ N. Sarkozy ierosināja aizstāt izmeklēšanas tiesnesi ar valsts prokuru.⁶ Neskatoties uz mēģinājumiem likvidēt izmeklēšanas tiesneša institūtu, Francijā tas joprojām pastāv. Saskaņā ar Francijas Kriminālprocesa kodeksa 49.pantu izmeklēšanas tiesnesis ir atbildīgs par pirmstiesas izmeklēšanu kriminālprocesā.⁷

Normas par izmeklēšanas tiesneša institūtu tika ieļautas 1939.gada Kriminālprocesa likuma otrajā nodaļā ar nosaukumu "Iepriekšēja izmeklēšana".⁸ Likumā nebija iekļauta izmeklēšanas tiesneša definīcija, bet bija norādītas izmeklēšanas tiesneša funkcijas. Ja pastāvēja likumīgs pamats, tad izmeklēšanas tiesnesis uzsāka procesu un ar policijas palīdzību izmeklēja noziedzīgo nodarījumu. Izmeklēšanas tiesnesim, veicot izmeklēšanu, bija tiesīgs pratināt lieciniekus, cietušo, apsūdzēto, veikt notikuma vietas un priekšmetu apskati, veikt kratīšanu, pierādījumu izņemšanu.⁹ Kad izmeklēšanas tiesnesis pabeidz izmeklēšanu, viņš sastāda un uzrāda personai apsūdzību, pēc kā lietu nošūta prokuroram kriminālvajāšanas uzsākšanai. Jāatzīmē, ka likumā noteiktajos gadījumos izmeklēšanas tiesnesis varēja aizvietot policijas darbiniekus.

Līdz ar Latvijas Republikas pievienošanos Padomju Savienībai, tika likvidēts pastāvējušais izmeklēšanas tiesneša institūts, nododot izmeklēšanas funkcijas izmeklētājiem un izziņas izdarītājiem. 1961.gada 1.aprīlī stājās spēkā Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālprocesa kodekss (turpmāk – LPSRKK).¹⁰ Saskaņā ar LPSRKK 45.pantu izziņas izdarītāis ir amatpersona, kas izdara izziņu krimināllietās. Izziņas izdarītāja pilnvaras ir atkarīgas no tā, vai viņš darbojās lietās, kurās iepriekšējā izmeklēšanas ir obligāta, vai lietās, kurās iepriekšējā izmeklēšanas nav obligāta. Ja iepriekšējā izmeklēšana ir obligāta, izziņas izdarītāis ierosina krimināllietu, izdara neatliekamās izmeklēšanas darbības un pēc tam lietu nodod izmeklētājam, savukārt lietās, kurās iepriekšējā izmeklēšanas nav obligāta, izziņas izdarītāis ierosina lietu, izdara visas kodeksā paredzētās izmeklēšanas darbības, sastāda apsūdzības rakstu

⁵ Dundure L. 2012, 27.lpp.

⁶ Sarkozy's Reforms Challenge French Justice System. Pieejams: <http://www.accessinitiative.org/blog/sarkozys-reforms-challenge-french-justice-system> [aplūkots 08.04.2017.]

⁷ France Code of criminal procedure [Francijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30> [aplūkots 08.04.2017.]

⁸ Dundure L. 2012, 28.lpp.

⁹ Ibid.

¹⁰ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Avots, 1985.

un nosūta lietu prokuroram. Saskaņā ar LPSRKK 43.pantu izmeklētājs ir noteiktā kārtībā iecelta prokuratūras, iekšlietu iestādes vai valsts drošības iestādes amatpersona, kas izdara iepriekšējo izmeklēšanu krimināllietās savas kompetences robežās. Pabeidzot iepriekšējo izmeklēšanu, izmeklētājs lietu kopā ar apsūdzības rakstu nosūta prokuroram. Izmeklētājam izmeklēšanas darbības jāveic tādā kvalitātē, lietas apstākļi jānoskaidro tik pilnīgi un objektīvi, lai tiesa spētu sekmīgi izskatīt krimināllietu un varētu taisīt likumīgu un pamatotu spriedumu.¹¹ Prokurors ir tā persona, kas veic uzraudzību pār likumu izpildīšanu izziņā un iepriekšējā izmeklēšanā. LPSRKK 215.panta septītajā daļa noteikts, ka prokurors uzrauga, lai tiktu ievērota likumā noteiktā izmeklēšanas kārtība, izmeklēšanas termiņi, procesa dalībnieku un citu pilsoņu tiesības. Apcietinājuma piemērošana ir iespējama tikai ar prokurora sankciju. Saskaņā ar LPSRKK 76.panta piekto daļu tiesības dot sankciju arestam ir: PSRS ģenerālprokuroram, galvenajam kara prokuroram, Latvijas PSR prokuroram, rajonu un pilsētu prokuroriem, kā arī kara, transporta un citiem prokuroriem. No LPSRKK 168.panta trešās daļas izriet, ka kratīšanu var izdarīt tikai ar prokurora vai viņa vietnieka sankciju. Tāpat prokurors var sakcionēt aresta uzlikšanu korespondencei un tās izņemšanu pasta un telegrāfa iestādē. Ievērojot iepriekšminētās normas, autore secina, ka neatkarīgi no tā, ka izmeklēšanas tiesneša institūts nepastāvēja, prokurors bija tā amatpersona, kas veica svarīgāks izmeklēšanas tiesneša funkcijas, kā arī atsevišķas izmeklēšanas tiesneša funkcijas tika deleģētas izmeklētājam, kā piemēram, lemt jautājumu pat liķa ekshumāciju.

1990.gada 4.maijā tika pieņemta deklarācija “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, ar kuru noteica, ka “Latvijas Republikas iekļaušana Padomju Savienībā no starptautisko viedokļa nav spēkā, un Latvijas Republika joprojām de jure pastāv kā starptautisko tiesību subjekts”.¹² Vienlaikus tika pieņemta deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”. No šīs deklarācijas izriet, ka Latvijas Republika pievienojas piecdesmit diviem starptautiskiem tiesību aktam,¹³ līdz ar to bija nepieciešams izstrādāt jaunu Kriminālprocesa kodeksu, kas atbilstu Latvijas Republikas

¹¹ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigznes, 1980, 61.lpp.

¹² Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās padomes deklarācija “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”: LV likums. Pieņemts: 04.05.1990. [aplūkots 10.04.2017.]

¹³ Sīkāk sk.: Latvijas Republikas Augstākās padomes deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”: LV likums. Pieņemts: 04.05.1990. [aplūkots 10.04.2017.]

nostādņēm. 1991.gada 23.augustā stājās spēkā likums “Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksā un Latvijas PSR civilprocesa kodeksā”. Saskaņā ar šo likumu Latvijas Republikas Augstākā padome nolēma aizstāt vārdus “Latvijas PSR” ar vārdiem “Latvijas Republika”¹⁴, tādējādi pēc neatkarības atgūšanas Latvijas PSR Kriminālprocesa kodekss tika pārdēvēts par Latvijas Kriminālprocesa kodeksu (turpmāk- LKPK).¹⁵

Izmeklētāja institūts tika izslēgts ar LR 1994.gada 22.jūnija likumu, līdz ar to tika paplašinātas izziņas izdarītāja pilnvaras. LKPK 117.panta pirmās daļas 4. punktā noteikts, ka izziņas izdarītais veic nepieciešamās izmeklēšanas darbības un kriminālās meklēšanas pasākumus, lai noskaidrotu personas, kas izdarījušas noziegumu. Pirmstiesas izmeklēšana ir obligāta visās krimināllietās. Saskaņā ar LKPK regulējumu prokurors ne tikai uzrauga izziņas izdarītāja darbu, bet arī veic pirmstiesas izmeklēšanu, lemj par kriminālvajāšanas uzsākšanu. Šajā laika posmā izmeklēšanas tiesneša funkcijas veica vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnesis. Apcietinājumu kā drošības līdzekli piemēroja, pamatojoties uz tiesneša lēmumu. Tika ieviests arī jauns drošības līdzeklis – mājas arests, par kura piemērošanu lemj tiesnesis. Kratīšanu drīkst izdarīt tikai uz tiesneša lēmuma pamata. Atbilstoši LKPK 176.panta pirmajai daļai aresta uzlikšanu korespondencei un tās izņemšanu pasta un telegrāfa iestādēs var izdarīt tikai uz tiesneša vai tiesas lēmuma pamata, savukārt aresta uzlikšanai mantai bija nepieciešams izziņas izdarītāja vai prokurora lēmums. Tāpat, pamatojoties uz tiesneša vai tiesas lēmumu, drīkst noklausīties nozieguma izdarīšanā aizdomās turētās personas vai apsūdzētā sarunas par telefonu un citām sarunu ierīcēm. Saskaņā ar LKPK 181.panta otro daļu lēmuma pieņemšana par liķa ekshumāciju ir izziņas izdarītāja vai prokurora pilnvarās. Aplūkojot LKPK tiesību normas, autore secina, ka līdz izmeklēšanas tiesneša institūta izveidošanas viņa funkcijas veica tiesa (tiesnesis), atsevišķos gadījumos prokurors. Autore pieļauj, ka šajā laikā bija liela tiesu noslogotība un faktiskā nespēja izskatīt lietas pēc būtības saprātīgā termiņā, jo papildus pienākumam izskatīt lietu un pieņemt nolēmumu, bija jāpieņem attiecīgie lēmumi pirmstiesas kriminālprocesa ietvaros. Tāpat šāda veida regulējums ir pretējs procesuālo funkciju nodalīšanas principam, proti, tiesnesis, kas spriež tiesu, nedrīkstēt būt iejauktam konkrētā noziedzīga nodarījuma pirmstiesas izmeklēšanas procesā. Autores ieskatā, ļaujot tiesnesim pieņemt lēmumus pirmstiesas izmeklēšanas procesā, vēlāk,

¹⁴ Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā un Latvijas PSR civilprocesa kodeksā: LV likums. Pieņemts: 13.08.1991. [aplūkots 10.04.2017.]

¹⁵ Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LV likums. Rīga: Tiesu nama aģentūra. 2002.

izskatot lietu pēc būtības, netiek nodrošināta tiesneša objektivitāte, jo tiesnesim jau ir radies iepriekšējais priekšstats par personu. Kā atzīts Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, tiesas objektivitāti var analizēt no diviem aspektiem, proti, pēc subjektīvā kritērija – tiesneša personiskā pārlicība attiecībā uz konkrēto lietu - un pēc objektīvā kritērija – vai ir pietiekamas garantijas, ka ir izslēgtas jebkādas leģitīmas šaubas par tiesneša objektivitāti.¹⁶ Līdz ar to ir nepieciešams nodalīt funkcijas: tiesneši, kas spriež tiesu, nedrīkstēt būt “iejaukti” konkrētā noziedzīgā nodarījuma pirmstiesas izmeklēšanas procesā, savukārt šajā pirmstiesas procesā ir vajadzīga tiesas kontrole par cilvēktiesību ierobežojumiem.¹⁷

Neskatoties uz to, ka LPKP bija veikta virkne grozījumu un ka tas pēc būtības atbilda starptautisko standartu pamatprasībām, tam bija vairāki būtiski trūkumi. Veiktie grozījumi LPKP bija būtiski izmainījuši, atzīstot demokrātisku kriminālprocesa izpratni un cilvēktiesību ievērošanas nozīmi kriminālprocesā, tomēr daudzas izmaiņas bija izjaukušas kodeksa vienoto struktūru un nebija novērsušas tā “smagnējumu”.¹⁸ Ievērojot minēto, bija nepieciešams pieņemt jaunu likumu, kas regulētu kriminālprocesu. Ar 2001.gada 26.februāra Ministru prezidenta rīkojumu Nr.63 tika izveidota darba grupa kriminālprocesa likumprojekta izstrādei, kuras uzdevumus bija izstrādāt Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām un Eiropas Savienības prasībām atbilstošu kriminālprocesa likumprojektu.¹⁹ Izstrādājot normatīvā akta projektu, tika izvirzīti trīs jaunā Kriminālprocesa likuma mērķi: 1) radīt iespēju tiesībsargājošajām iestādēm darboties atbilstoši Eiropas Padomes un Eiropas Savienības kriminālās justīcijas nostādņēm; 2) novērst pieaugušo neizlemto lietu uzkrājumu pirmstiesas izmeklēšanas iestādēs un tiesās, saīsinātu ilgstošus tiesvedības procesus; 3) samazināt pamatu sūdzībām par cilvēka tiesību

¹⁶ ECT 25.02.1997. spriedums lietā Findlay v. The United Kingdom, 73.para. (iesnieguma Nr.22107/93).

¹⁷ Kūtris G. Izmeklēšanas tiesneši: jauns institūts kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006, nr.2. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/125389-bizmeklesanas-tiesnesib-bjauns-instituts-kriminalprocesab/> [aplūkots 10.05.2017.]

¹⁸ Strada – Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršota: izpratne, tendences, problēmas. Jurista Vārds, 2004, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/92139-kriminalprocesa-vienkarsosana-izpratne-tendences-problemas/> [aplūkots 10.05.2017.]

¹⁹ Ministru prezidenta 2001.gada 26.februāra rīkojums Nr. 63 “Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei”. Pieejams: Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/4032> [aplūkots 10.05.2017.]

aizskārumiem.²⁰ Kā rezultātā 2005.gada 21.aprīlī tika pieņemts un 2005.gada 1.oktobrī stājās spēkā jaunais KPL. Pieņemot jaunu KPL, Latvijas tiesību sistēmā tika ieviests jauns tiesību institūts – izmeklēšanas tiesnesis -, kura funkcijas, kā jau iepriekš autore ir secinājusi, atsevišķos laika posmos ir pildījušas dažādas amatpersonas.

Autore secina, ka vēsturiski izmeklēšanas tiesneša institūts tika radīts, lai izmeklētu noziedzīgus nodarījumus, nevis lai uzraudzītu cilvēktiesību ievērošanu pirmstiesas kriminālprocesā.

No tiesu sistēmas uzbūves viedokļa, izmeklēšanas tiesnesis nav īpaši Saeimas iecelts tiesnesis tieši izmeklēšanas procesam.²¹ No likuma “Par tiesu varu”²² 32.panta ceturtās daļas izriet, ka par izmeklēšanas tiesnesi var būt jebkurš rajona (pilsētas) tiesnesis. Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” 33.panta trešās daļas 9. punktu rajonas (pilsētas) tiesas priekšsēdētājs saskaņā ar apgabaltiesas priekšsēdētāju lēmumu norīko tiesnesi veikt izmeklēšanas tiesneša pienākumus uz laiku līdz trim gadiem. Tā kā tas var būt jebkurš no rajonas (pilsētas) tiesas tiesnešiem, tiesas priekšsēdētājam ir liela izvēles brīvība. Tas nozīmē, ka izmeklēšanas tiesnesim faktiski jābūt pieredzējušam un zinošam, jo viņš ir ne tikai konkrētās tiesas tiesnesis, bet tiesnesis, kuram papildus deleģēti Kriminālprocesa likumā paredzētie izmeklēšanas tiesneša pienākumi un tiesības.²³

Saskaņā ar KPL 40.pantu izmeklēšanas tiesnesis ir tiesnesis, kuram rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētājs uz noteiktu laiku likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā uzdevis kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesos. Mg.iur. Leila Dundure Jurista Vārda publikācijā “Izmeklēšanas tiesnesis Latvijā” ir izteikusi priekšlikumu izmeklēšanas tiesnesi pārdēvēt par brīvības un apcietinājuma tiesnesi, tādējādi šī tiesneša jēdziens un būtība vistuvāk atbilstu arī tā lomai un likumā piešķirtajiem uzdevumiem pirmstiesas kriminālprocesā.²⁴ Autoresprāt, šāds priekšlikums ir pamatots, jo izmeklēšanas tiesnesis tā nosaukuma dēļ var tikt uztverts kā

²⁰ Likumprojekta “Kriminālprocesa likums” anotācija. Pieejams: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP0286_0#a [aplūkots 10.05.2017.]

²¹ Kūtris G. 2006. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/125389-bizmeklesanas-tiesnesib-bjauns-instituts-kriminalprocesab/> [aplūkots 10.05.2017.]

²² Likuma “Par tiesu varu”: LV likums. Pieņemts 15.12.1992. [15.05.2017.]

²³ Gailīte V. Izmeklēšanas tiesneša kompetence. Jurista Vārds. 2006, nr.7. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/127944-bizmeklesanas-tiesnesa-kompetenceb/> [aplūkots 15.05.2017.]

²⁴ Dundure L. 2012, 30.lpp.

kriminālprocesa subjekts, kas veic izmeklēšanu, noskaidrot vainīgo personu, turklāt arī vēsturiski izmeklēšanas tiesneša institūts bija radīts, lai pastāvīgi izmeklētu noziedzīgus nodarījumus, līdz ar to darba autore uzskata, ka šādus grozījumus likumdevējs varētu iekļaut KPL.

Likumdevējs nav ierobežojis izmeklēšanas tiesnešu skaitu tiesā, līdz ar to atsevišķās tiesās ir vairāki tiesneši, kas pilda izmeklēšanas tiesneša pienākumus. Analizējot izmeklēšanas tiesneša noslogojumu, autore secina, ka izmeklēšanas tiesneša pienākumu izpilde var aizņemt visu dienu tikai Rīgas pilsētas (rajona) tiesās. Tā piemēram, 2017.gadā laika periodā no 1.janvāra līdz 3.jūnijam Rīgas rajona (pilsētas) tiesās tika izskatīti 573 ierosinājumi par drošības līdzekļa - apcietinājuma piemērošanu, turpretī Alūksnes rajona tiesā - tikai trīs ierosinājumi.²⁵ Līdz ar to ir loģisks risinājums, ka izmeklēšanas tiesneši tiek iesaistīti arī citu lietu izskatīšanā, taču ir jāņem vērā likuma "Par tiesu varu" 32.panta ceturtā daļā noteikto ierobežojumu, proti, ka izmeklēšanas tiesnesis līdztekus izmeklēšanas tiesneša pienākumu pildīšanas neskata krimināllietas. Tātad izmeklēšanas tiesnesis var papildus skatīties civillietas un administratīvās lietas. Autore uzskata, ka attiecīgo pantu vajadzētu grozīt, ļaujot izmeklēšanas tiesnesim skatīt arī tās krimināllietas, kurās tiesnesis nav veicis izmeklēšanas tiesneša funkcijas un kuras nav saistīta ar to lietu, kuras pirmstiesas procesā noteiktais tiesnesis ir pildījis izmeklēšanas tiesneša funkcijas. Autore sprāt, ļaujot šādiem izmeklēšanas tiesnešiem skatīt arī krimināllietas, netiks ierobežotas personas tiesības uz neatkarīgu un objektīvu tiesu.

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 40.panta ceturto daļu apgabaltiesas priekšsēdētājs attiecīgās apgabaltiesas darbības teritorijā nosaka tās rajona (pilsētas) tiesas, kurā norīkojums izmeklēšanas tiesnesis, kā arī izmeklēšanas tiesneša darba grafiku apgabaltiesas darbības teritorijā. Ar darba grafiku tiek saprasts izmeklēšanas tiesneša darbs brīvdienās un svētku dienās. Atšķirībā no pārējiem tiesnešiem izmeklēšanas tiesnesim ir pienākums dežurēt arī brīvdienas, jo saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 263.pantu persona var aizturēt uz laiku līdz 48 stundām bez izmeklēšanas tiesneša lēmuma. Beidzoties 48 stundu termiņam, izmeklētājam aizturētā persona ir jāatbrīvo vai arī jānogādā uz tiesu apcietinājuma piemērošanai. Tā kā 48 stundu termiņš var būtīgs arī brīvdienā vai svētku dienā, tad izmeklēšanas tiesnesim attiecīgajā dienā ir pienākums noturēt tiesas sēdi un pieņemt lēmumu.

²⁵ Tiesu informatīvās sistēmas statistikas pārskats par procesuālo piespiedu līdzekļu un procesuālo sankciju piemērošanu pirmstiesas procesā 2017.gadā. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&topmenuid=0&id=305 [aplūkots 03.06.2017.]

Izmeklēšanas tiesneša pienākums kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesā izriet no KPL 17.panta regulējuma, kurš nosaka, ka cilvēktiesību ierobežojumu kontroles funkcijai pirmstiesas kriminālprocesā ir jābūt nodalītai no apsūdzības, aizstāvības un tiesas spriešanas funkcijām. Ievērojot procesuālo pilnvaru nodalīšanu un ņemot vērā KPL 41.panta trešo daļu izmeklēšanas tiesnesim nav atļauts aizstāt procesa virzītāju un uzraugošo prokuroru, dodot norādījumus par izmeklēšanas virzību un izmeklēšanas darbību veikšanu. Jāatzīmē, ka cilvēktiesību garantēšana ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, kas minēts KPL 12.panta pirmajā daļā - kriminālprocesu veic, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības un nepieļaujot neattaisnotu kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšanu vai nesamērīgu iejaukšanos personas dzīvē, taču cilvēktiesības nav absolūtas, tās var ierobežot. Ņemot vērā iepriekšminēto pantu, autore secina, ka izmeklēšanas tiesneša pienākums ir ne tikai kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesā, bet arī atsevišķos gadījumos ir pienākums ierobežot cilvēktiesības, ja to prasa sabiedrības drošības apsvērumi, piemēram, piemērot personai apcietinājumu, mājas arestu, atļaut veikt kratīšanu, personas telefonsarunu noklausīšanu. Izmeklēšanas tiesneša loma kriminālprocesā tiek iedalīta divos posmos – izmeklēšana un kriminālvajāšana un pirmās instances tiesā līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai. Attiecīgi atšķirās arī izmeklēšanas tiesneša pienākumi un tiesības katrā posmā. Saskaņā ar KPL 41.panta pirmo daļu izmeklēšanā un kriminālvajāšanā izmeklēšanas tiesnesim ir pienākums: lemt par piespiedu līdzekļu piemērošanu; lemt par drošības līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu, kuri piemēroti ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu; izskatīt sūdzības par procesa virzītāja piemērotiem drošības līdzekļiem un par noslēpumu neattaisnotu pārkāpšanu kriminālprocesā; lemt par procesuālo darbību veikšanu; lemt par personas atbrīvošanu no samaksas par advokāta palīdzības izmantošanu, savukārt pirmās instances tiesā līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai tiesnesim ir pienākums lemt par: drošības līdzekļa grozīšanu vai atcelšanu; personas iepazīstināšanu ar speciālo izmeklēšanas darbību materiāliem, kuri netiek pievienoti krimināllietai. No iepriekš aplūkotas KPL normas izriet, ka izmeklēšanas tiesnesis pilnvērtīgi savus pienākumus un tiesības realizē pirmstiesas kriminālprocesā, bet, kad lieta ir nodota tiesā, viņa pienākumi aprobežojas tikai ar drošības līdzekļa grozīšanu vai atcelšanu.

Izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas kriminālprocesā pieņemtie nolēmumi var izpausties kā:
1) lēmumi, ieskaitot arī saīsināto lēmumu; 2) atļaujas; 3) piekrišanas; 4) apstiprinājumi.
Izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumus, kas attiecas uz brīvības atņemšanu un ar to saistītiem

piespiedu līdzekļiem un to kontroli; sūdzību izskatīšanā par drošības līdzekļiem, atļaušana veikt atsevišķās izmeklēšanas darbības; lemjot par neatliekamos izmeklēšanas darbību veikšanas likumību un pamatotību; piespiedu naudas piemērošanas gadījumā; citiem gadījumiem.²⁶ Izmeklēšanas tiesneša lēmumam ir jābūt noformēt atbilstoši KPL 320.pantam, tam jāsaturs ievaddaļa, aprakstošā, motīvu un rezolutīvā daļa. KPL 274.panta septītā daļa nosaka, ka izmeklēšanas tiesnesis, lemjot jautājumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu var pieņemt arī saīsināto lēmumu, bet 24 stundu laikā ir jābūt pieejamam pilnam spriedumam. Saīsinātais lēmums satur ievaddaļu un rezolutīvo daļu. Atsevišķos gadījumos izmeklēšanas tiesnesis var pieņemt lēmumu rezolūcijas veidā, piemēram, lēmums par apelācijas sūdzības pieņemšanu. Ja izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumu rezolūcijas veidā, tad viņš uz attiecīgā procesuālā dokumenta uzraksta “atļauju” vai “piekrītu”, vai “apstiprinu” (ir izgatavoti arī šāda veida zīmogi), ka arī savu vārdu, uzvārdu, datumu un parakstu. Gadījumā, ja tiesnesis nesniedz atļauju vai nepiekrīt procesa virzītāja veiktajai darbībai, viņš pieņem motivētu lēmumu. Jāatzīmē, ka izmeklēšanas tiesneša lēmumi nav atzīstami par tiesas lēmumiem KL 296.panta izpratnē, jo izmeklēšanas tiesnesis savas kompetences ietvaros īsteno izmeklēšanas tiesneša, nevis tiesas funkcijas.²⁷ Izmeklēšanas tiesneša atļauja ir nepieciešama, lai procesa virzītāji – izmeklētājs un prokurors – varētu veikt noteiktas darbības, piemēram, šāda veida atļauja ir paredzēta KPL 121.panta trešās daļas 1.punktā, kurā noteikts, ka slepenu un sevišķi slepenu valsts noslēpumu saturošo dokumentu apskatei un izņemšanai ir nepieciešama izmeklēšanas tiesneša atļauja. KPL 230.pants ir vienīgais pants, kurā ir paredzēts gadījums, kad ir nepieciešama izmeklēšanas tiesneša piekrišana. Izmeklēšanas tiesneša piekrišana ir nepieciešama, lai pierādījumus, kas iegūti speciālo izmeklēšanas darbību rezultātā, varētu izmantot citā kriminālprocesā, nevis tikai tajā, kurā attiecīgās darbības tika veiktas. Apstiprinājumu kā lēmuma izpausmes formu uzskatāmi raksturo KPL 361.panta trešā daļa, nosakot, ka pirmstiesas procesā arestu mantai uzliek ar procesa virzītāja lēmumu, kuru apstiprinājis izmeklēšanas tiesnesis.

Autore secina, ka izmeklēšanas tiesnesis nav īpaši iecelts tiesnesis pirmstiesas kriminālprocesā. Par izmeklēšanas tiesnesi var būt jebkurš rajona (pilsētas) tiesas tiesnesis, kura

²⁶ Meikališa Ā. Nolēmumu likumības un pamatotības kontrole pirmstiesas procesā. Grām.: Inovācijas juridiskais nodrošinājums. LU 70.konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 423. – 424.lpp.

²⁷ Ešenvalds K. Izmeklēšanas tiesneša lēmums kā tiesas lēmums Krimināllikuma 296.panta izpratnē. Jurista Vārds, 2017, nr.1, 19.lpp.

galvenais uzdevums ir veikt cilvēktiesību ierobežojumu kontroli pirmstiesas kriminālprocesā. Lai labāk izprastu izmeklēšanas tiesneša institūtu kriminālprocesā, ir nepieciešams aplūkot izmeklēšanas tiesneša funkcijas.

2. IZMEKLĒŠANAS TIESNEŠA FUNKCIJAS

2.1. Procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošana

2.1.1. Apcietinājums un tā piemērošanas pamats

Apcietinājums ir visbargākais procesuālais piespiedu līdzeklis, kuru var piemērot aizdomās turētajam vai apsūdzētajam. Apcietinājuma bargums izriet no apstākļa, ka šis drošības līdzeklis visvairāk ierobežo personas tiesības uz brīvību. Tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību garantē Latvijas Republikas Satversmes 94.pants²⁸ un Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 5.panta pirmā daļa.²⁹ Tiesības uz brīvību ietver sevī nosacījumu, ka nevienu nedrīkst turēt nebrīvē, taču šīs tiesības nav absolūtas un tās var ierobežot likumā noteiktajos gadījumos un kārtība.

Cilvēku tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5.panta pirmajā daļā ir noteikti gadījumi, kad var ierobežot personas tiesības uz brīvību un neaizskaramību. Attiecībā uz apcietinājuma piemērošanu ir jāņem vērā ECK 5.panta pirmās daļas c) apakšpunktu, kurš noteic, ka, ja kāda persona tiek likumīgi arestēta vai aizturēta ar nolūku nodot viņu kompetentiem juridiskiem orgāniem, balstoties uz pamatotām aizdomām, ka šī persona ir pārkāpusi likumu, vai ja ir pamatots iemesls uzskatīt par nepieciešamu aizkavēt viņu izdarīt likumpārkāpumu vai nepieļaut viņa bēgšanu pēc likumpārkāpuma izdarīšanas, tad var ierobežot personas tiesības un brīvību. Jāatzīmē, ka apcietinājumu var piemērot tikai tad, ja citus likumā noteiktos drošības līdzekļu veidus konkrētas krimināllietas apstākļos nevar uzskatīt par pietiekamiem.³⁰

Likumdevējs nav devis iespēju procesa virzītājam pašam lemt par apcietinājuma piemērošanu un, ievērojot procesuālo funkciju nodalīšanas principu, uzdevis to veikt izmeklēšanas tiesnesim.³¹ Par apcietinājuma piemērošanu pirmstiesas kriminālprocesā un līdz iztiesāšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā lemj izmeklēšanas tiesnesis, savukārt līdz ar

²⁸ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [17.12.2017.]

²⁹ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [17.12.2017.]

³⁰ Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010, 208.lpp.

³¹ Gordina T. Ierosinājums par apcietinājuma piemērošanu un ar to saistītā problemātika. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 297.lpp.

iztiesāšanas uzsākšanai jautājumus, kas saistīti ar apcietinājumu, izlemj tā tiesa, kura izskata lietu pēc būtības. Izmeklēšanas tiesnesis var piemērot apcietinājumu pirms galīgā nolēmuma spēkā stāšanās konkrētajā kriminālprocesā tikai tad, ja apcietināšanai ir pamats.

Ja procesa virzītājs konstatē apcietinājuma piemērošanas pamatu, tad viņš noformē rakstveida ierosinājumu, kurā norāda noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas faktiskos apstākļus, noziedzīgā nodarījuma juridisko kvalifikāciju, ziņas par aizdomās turētā vai apsūdzētā personību, apcietinājuma piemērošanas pamatu, un kopā ar krimināllietas materiāliem iesniedz izmeklēšanas tiesnesim. Procesā virzītājam ierosinājumā ir jānorāda konkrēti, uz lietas materiāliem balstīti apsvērumi, jo hipotētiskās atziņas bez faktu, kas šos pieņēmumus apstiprina, konstatēšanas nav atzīstamas par vērā ņemamiem argumentiem.³² Jāpiebilst, ka KPL netiešā veidā nosaka ierosinājuma iesniegšanas termiņu, kas ir atkarīgs no tā, kad un kādos apstākļos persona ir ieguvusi aizdomās turētā vai apsūdzētā statusu.³³ Procesā virzītājs nodrošina, lai uz tiesas sēdi būtu ieradusies persona, par kuras apcietināšanu tiks lemts, un viņas aizstāvis.

Izmeklēšanas tiesnesis ierosinājumu par apcietinājuma piemērošanu izskata slēgtā tiesas sēdē, kurā piedalās procesā virzītājs, persona, par kuras apcietināšanu tiks lemts, aizstāvis un pārstāvis, kā arī var piedalīties uzraugošais prokurors. Ierosinājumu var izskatīt bez tās personas piedalīšanās, par kuras apcietināšanu tiks lemts, bet šīs personas aizstāvja klātbūtnē, pirmkārt, ja saskaņā ar ārsta atzinumu tās piedalīšanās nav pieļaujama, otrkārt, ja procesā virzītājs var pierādīt, ka persona izvairās vai slēpjas no pirmstiesas kriminālprocesa, treškārt, ja persona ir aizturēta vai apcietināta ārvalstīs. Izmeklēšanas tiesnesis tiesas sēdē, izskatot ierosinājumu par apcietinājuma piemērošanu, sākumā uzklausa procesā virzītāja viedokli par apcietinājuma piemērošanu, tad uzklausa personas, par kuras apcietināšanu tiek lemts, paskaidrojumus par ierosināto kriminālprocesu un apcietinājuma piemērošanas nepieciešamību un tad tiek uzklausīts aizstāvja viedoklis par ierosinājumā izklāstīto un procesā virzītāja teikto tiesas sēdē. Pēc tam tiesnesis dodas uz savu kabinetu pieņemt lēmumu. Atkarībā no situācijas izmeklēšanas tiesnesis pieņem vienu no šādiem lēmumiem: 1) atteikt apcietinājuma piemērošanu; 2) atteikt

³² Judins A., Kronberga I. Pētījums "Apcietinājums Latvijas Kriminālprocesā". Rīga: Biedrība: "Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS", 2011, 56.lpp. Pieejams: http://providus.lv/upload_file/Publikācijas/Kriminalt/Apcietinajums%20Latvijas%20kriminalprocesa.pdf [aplūkots 17.12.2017.]

³³ Skat. piem.: Kriminālprocesa likuma 270.panta trešo un ceturto daļu: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [17.12.2017.]

apcietinājuma piemērošanu, bet piemērot mājas arestu; 3) atteikt apcietinājuma piemērošanu, bet piemērot ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē; 4) piemērot apcietinājumu; 5) piemērot apcietinājumu un noteikt personas meklēšanu. Lēmumam ir jābūt motivētam ar lietā gūtajiem apsvērumiem, bet apcietinājuma piemērošanas atteikuma gadījumā lēmumā jānorāda arī atteikuma motīvus. Kad lēmums ir pieņemts, izmeklēšanas tiesnesis atgriežas tiesas sēdēs zāle un paziņo klātesošajiem pieņemto lēmumu. Ja persona, kurai tika piemērots apcietinājums, aizstāvis, pārstāvis vai procesa virzītājs nepiekrīt izmeklēšanas tiesneša lēmumam, tad viņiem ir tiesības septiņu dienu laikā pēc lēmuma noraksta saņemšanas iesniegt apelācijas sūdzību par attiecīgo izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Ja apelācijas instance tiesas tiesnesis uzskatīs, ka izmeklēšanas tiesneša lēmums nav pamatots, tad apcietinājums tiks atcelts, pretējā gadījumā apelācijas sūdzība tiks noraidīta un izmeklēšanas tiesneša lēmums paliks spēkā.

Ja divu mēnešu laikā no apcietinājuma piemērošanas brīža persona, tās pārstāvis vai aizstāvis nebūs iesniedzis pieteikumu par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu, tad šādu izvērtēšanu veic izmeklēšanas tiesnesis. Kārtība, kādā tiek lemts jautājums par apcietinājuma turpmāko nepieciešamību, ir tāda pati kā sākotnēji piemērojot apcietinājumu. Vienīgā atšķirība ir tajā, ka turpmākais izmeklēšanas tiesneša lēmums nav pārsūdzams.

Līdz ar to, lai izprastu, kādos gadījumos izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumu par apcietinājuma piemērošanu vai atteikumu piemērot apcietinājumu, ir nepieciešams aplūkot apcietinājuma piemērošanas pamatus.

Apcietinājuma piemērošanas pamati ir noteikti KPL 272.pantā. Analizējot šo pantu, autore norāda, ka pirmšķietami panta konstrukcija un tajā ietvertie noteikumi liecina par to, ka apcietinājuma piemērošanai var būt vairāki patstāvīgi pamati, kas minēti KPL 272.panta pirmajā, otrajā, trešajā un ceturtajā daļā.

Par apcietinājuma piemērošanas pamatu var būt tikai konkrētie kriminālprocesā konstatētie un likumā paredzētie objektīvie apstākļi, kas balstās uz konkrētām ziņām un kas norāda uz nepieciešamību ierobežot personas brīvību, lai panāktu drošības līdzekļa mērķa sasniegšanu.³⁴ Apcietinājuma piemērošanas pamata esamība nenozīmē automātisku apcietinājuma piemērošanu. Izmeklēšanas tiesnesis, lemjot jautājumu par apcietinājuma piemērošanu, katrā konkrētā gadījumā ņem vērā visus lietas faktiskos apstākļus, kā arī ziņas par personas personību. Eiropas

³⁴ Berezins A. Apcietinājuma institūta teorētiskās un praktiskās problēmas. Jurista Vārds, 2012, nr.13, 23.lpp.

Cilvēktiesību tiesa savos spriedumos vairākkārt ir uzsvērusi, ka personas turēšana apcietinājumā attaisnojums ir vērtējams katrā lietā, ņemot vērā tās īpašos apstākļus.³⁵ Saskaņā ar KPL 244.panta otro daļu izmeklēšanas tiesnesim, lemjot jautājumu par apcietinājuma piemērošanu, ir jāņem vērā noziedzīgā nodarījuma raksturs un kaitīgums, aizdomās turētā vai apsūdzētā personība, viņa ģimenes stāvokli, veselības stāvokli un citi apstākļi, piemēram, ienākumu gūšanas avots, dzīvesvietas esamība, parādsaistības u.c.

Saskaņā ar KPL 272.panta pirmo daļu apcietinājumu var piemērot tikai tad, ja kriminālprocesā iegūtas konkrētas ziņas par faktiem rada pamatotas aizdomas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu. Autore uzskata, ka šāda veida formulējums ir neprecīzs. KPL 241.panta pirmā daļa noteic, ka apcietinājumu var piemērot aizdomās turētājam vai apsūdzētājam, līdz ar to KPL 272.panta pirmajā daļā nepietiek ar norādi “pamatotas aizdomas”, jo saskaņā ar KPL 65.pantu pamatotas aizdomas ir attiecināmas tikai uz aizdomās turēto. KPL 69.panta pirmā daļa noteic, ka apsūdzētājs ir persona, kura ar procesa virzītāja lēmumu saukta pie kriminālatbildības, savukārt KPL 402.pants noteic, ka personu sauc pie kriminālatbildības, ja izmeklēšanā savākti pierādījumi norāda uz šīs personas vainu izmeklējamā noziedzīgā nodarījumā un prokurors ir pārliecināts, ka pierādījumi to apstiprina. Tātad to nevar uzskatīt par personu, kas tiek turēta aizdomās noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Ievērojot minēto, autore secina, ka KPL 272.panta pirmā daļa ir pretrunā ar KPL 271.panta pirmo daļu, līdz ar to ir nepieciešams veikt grozījumus. Tātad autoresprāt, KPL 272.panta pirmā daļa jāprecizē, norādot, ka “apcietinājumu var piemērot personai, kura tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā,....”. Dr.iur. Ārija Meikališa savā rakstā “Apcietinājuma tiesiskās reglamentācijas reforma” norāda uz vēl vienu nepilnību KPL 272.panta pirmās daļas regulējumā, proti, pareizāk būtu norādīt “...par kuru var piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu sodu,...”.³⁶ Darba autore piekrīt šādam Ā. Meikališas viedoklim, jo personai, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu var piespriest ne tikai brīvības atņemšanas sodu, bet arī piespiedu darbu vai naudas sodu. Pēc autores domām, KPL 272.panta pirmā daļa ir jāizsaka šādā redakcijā: “apcietinājumu var piemērot personai, kura tiek turēta

³⁵ ECT 28.11.2008. spriedums lietā Lavents pret Latviju, 70.p. (iesnieguma Nr. 58442/00)

³⁶ Meikališa A. Apcietinājuma tiesiskās reglamentācijas reforma. Grām.: Meikališa A., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 532.lpp.

aizdomās vai apsūdzēta noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, par kuru saskaņā ar likumu var piemērot brīvības atņemšanas sodu,.....”.

Izmeklēšanas tiesnesim, lemjot jautājumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu, pirmkārt, ir jākonstatē pamatotu aizdomu esamība, proti, to, ka persona tiek pamatoti turēta vai apsūdzēta noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, par kuru ir paredzēts brīvības atņemšanas sods. “Pamatotas aizdomas” nenozīmē, ka šajā stadijā ir jāpierāda aizdomās turētās personas vaina; šis jēdziens nenozīmē arī to, ka aizturēšanas brīdī, vai personai atrodoties apcietinājumā, policijas rīcībā vajadzētu būt pietiekamiem pierādījumiem, lai celtu apsūdzību.³⁷ Jēdziens “pamatotas aizdomas” nozīmē, ka pastāv fakti vai informācija, kas objektīvu novērotāju pārliecinātu, ka attiecīgā persona varētu būt izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.³⁸ “Pamatotība” būs atkarīga no visiem lietas apstākļiem.³⁹

Izmeklēšanas tiesnesis lēmumos par apcietinājuma piemērošanu norāda, ka nevērtējot pierādījumus par personas vainu, konstatē, ka kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanas gaitā ir iegūtas un krimināllietas materiālos procesuāli nostiprinātas konkrētas ziņas par faktiem, kas rada pamatotas aizdomas, ka tieši šī persona izdarīja attiecīgajā Krimināllikuma pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods.⁴⁰

Šādus secinājumus izmeklēšanas tiesnesis izdara, pamatojoties uz liecinošo personu liecībām, citiem procesuālajiem dokumentiem, kuru uzskaitījums un analīze lēmumā nav pieļaujama, jo saskaņā ar KPL 375.panta pirmo daļu kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, bet saskaņā ar KPL 396.panta pirmo daļu pirmstiesas kriminālprocesā iegūtās ziņas līdz tā pabeigšanai izpaužamas vienīgi ar izmeklētāja vai prokurora atļauju un viņa noteiktajā apjomā. Turklāt “pamatotām aizdomām” jābūt ne vien aizturot un piemērojot sākotnējo apcietinājumu, bet ilgāka apcietinājuma gadījumos jāpierāda, ka aizdomas joprojām pastāv un ir “pamatotas” visā šajā laikā.⁴¹ Līdz ar to katru reizi veicot kontroli pār apcietinājuma piemērošanu ir jākonstatē “pamatotas aizdomas”, taču ir jāņem vērā apstākļi, ka

³⁷ ECT 24.11.2009. spriedums lietā Shannon pret Latviju, 45.p. (iesnieguma Nr.32214/03)

³⁸ ECT 28.10.2014. spriedums lietā Urtāns pret Latviju, 35.p. (iesnieguma Nr.16858/11)

³⁹ ECT 30.08.1990. spriedums lietā Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom, 32.para. (iesniegumu Nr.12244/86, 12245/86, 12383/86)

⁴⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-0797-17, nav publicēts

⁴¹ ECT 22.05.2014. spriedums lietā Ilgar Mammadov v. Azerbaijan, 90.para. (iesnieguma Nr.15172/13)

pēc zināma laika vienīgi aizdomas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, vairs nav pietiekams pamatojums apcietinājumam.⁴² Turklāt arī pamatotas aizdomas par to, ka konkrētā persona ir izdarījusi konkrētu noziedzīgu nodarījumu, nav apcietinājuma piemērošanas pamats, bet gan priekšnosacījumus jautājuma izskatīšanai par apcietinājuma piemērošanu.⁴³

Strīdīgs jautājums ir par to, vai izmeklēšanas tiesnesim ir jāvērtē noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija saistībā ar pamatotām aizdomām. A. Judins savā pētījumā “Apcietinājums Latvijas Kriminālprocesā” ir norādījis, ka, lemjot jautājumu par apcietinājuma piemērošanu, nozīme ir ne tikai faktam, ka konkrētajā Krimināllikuma sevišķās daļas panta sankcijā ir paredzēts brīvības atņemšanas sods, bet arī tam, ka procesa virzītājs nav pieļāvis rupju kļūdu, kvalificējot noziedzīgo nodarījumus.⁴⁴ Šo atziņu bieži vien tiesas sēdē, kurā tiek lemts jautājums par apcietinājuma piemērošanu, izmanto aizstāvības puse, norādot, ka noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija nav pareiza, līdz ar to konkrētajā gadījumā nevar konstatēt pamatotas aizdomas attiecībā pret personu. No vienas puses, pēc autores domām, šāda atziņa nonāk pretrunā ar šī brīža regulējumu, kas attiecās uz izmeklēšanas tiesneša kompetenci. Saskaņā ar KPL 41.panta trešo daļu izmeklēšanas tiesnesim nav atļauts aizstāt procesa virzītāju, dodot norādījumus par izmeklēšanas virzību un izmeklēšanas darbību veikšana. Izmeklēšanas tiesnesis, izskatot ierosinājumu par apcietinājuma piemērošanu, nevērtē pierādījumus un pierādījumu pietiekamību par personas vainu, bet vērtē tikai un vienīgi apcietinājuma piemērošanas pamatus, kuriem ir jābūt apstiprinātiem ar lietas materiāliem. Saskaņā ar KPL 337.panta pirmo daļu sūdzību par izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijas pareizību aizstāvības puse var iesniegt uzraugošajam prokuroram. Jautājums par noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju un sastāva pazīmju esamību vai neesamību ir strīda objekts tiesas sēdē, kurā tiks izskatīta lieta pēc būtības. Ievērojot minēto, ir secināms, ka izmeklēšanas tiesnesim nav jāvērtē noziedzīgā nodarījums kvalifikācija. No otras puses, pēc autores domām, nav iespējams konstatēt pamatotas aizdomas, nevērtējot noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju. Ja izmeklēšanas tiesnesis secina, ka noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija nav pareiza, tad viņš nevar konstatēt pamatotas aizdomas attiecībā uz konkrēto

⁴² ECT 25.06.1991. spriedums lietā Letellier v. France, 35.para. (iesnieguma Nr.12369/86)

⁴³ Berezins A. 2012, 21.lpp.

⁴⁴ Judins A., Kronberga I. Pētījums “Apcietinājums Latvijas Kriminālprocesā”. Rīga: Biedrība: “Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS”, 2011, 29.lpp. Pieejams: http://providus.lv/upload_file/Publikācijas/Kriminalt/Apcietinajums%20Latvijas%20kriminalprocesa.pdf [aplūkots 17.01.2018.]

personu. Līdz ar to, konstatējot pamatotas aizdomas, ir jāvērtē noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija, pretēja gadījumā, izmeklēšanas tiesnesis var nepamatoti apcietināt personu. Tiesu praksē ir bijuši gadījumi, kad sākotnēji izmeklēšanas tiesnesis piemēro aizdomās turētājam apcietinājumu, bet pēc laika procesa virzītājs atceļ piemēroto drošības līdzekli, jo konstatē, ka nav noticis noziedzīgais nodarījums vai izdarītājā nodarījumā nav konstatēts noziedzīgā nodarījuma sastāva.⁴⁵ Šādos gadījumos rodas jautājumus, kā izmeklēšanas tiesnesis varēja konstatēt pamatotas aizdomas, piemērojot apcietinājumu? Šāda situācija norāda tikai uz to, ka izmeklēšanas tiesnesis, lemjot jautājumu par apcietinājuma piemērošanu, ir pavisam izvērtējis pamatotu aizdomu esamību. Autoreprāt, ka, tā kā izmeklēšanas tiesnesim nav atļauts dot norādījumus par izmeklēšanas darbību, tad lēmumā tiesnesis var norādīt, ka pamatotas aizdomas nav konstatētas, nenorādot pareizo kvalifikāciju. Autore secina, ka jautājums par kvalifikācijas izvērtēšanu pirmstiesas kriminālprocesā nav noregulēts, līdz ar to ir nepieciešams iestrādāt grozījumus KPL, paredzot, ka izmeklēšanas tiesnesim ir pienākums vērtēt noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju saistībā ar izvirzītajām aizdomām.

Ja ir konstatēti un ar konkrētiem faktiem motivētas aizdomas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, tad ir būtiski izvērtēt un noskaidrot, vai pastāv apcietinājuma nepieciešamības pamats. Kā jau iepriekš autore norādīja, lai piemērotu apcietinājumu saskaņā ar KPL 272.panta pirmo daļu izmeklēšanas tiesnesim ir jākonstatē, pirmkārt, ka kriminālprocesā ir iegūtas konkrētās ziņas par faktiem rada pamatotas aizdomas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu, otrkārt, ka cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt, ka persona neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus, netraucēs vai neizvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas vai sprieduma izpildes. Tātad, lai izņemtu jautājumu par vismagākā ierobežojošā drošības līdzekļa piemērošanu, ir jākonstatē vismaz viens no trijiem iepriekš nosauktajiem pamatnosacījumiem, pie tam tie ne tikai formāli jānorāda ierosinājumā, bet tiem ir jābūt pamatotiem. Izpētot Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, autore secina, ka, lai piemērotu apcietinājumu personai, izmeklēšanai ir nepieciešams pierādīt, ka: 1) pastāv personas aizbēgšanas risks; 2) pastāv risks, ka persona, atrodoties brīvībā, ietekmēs lieciniekus vai pierādījumu iegūšanu; 3) persona var atkārtoti izdarīt noziedzīgu nodarījumu; 4) apcietinājums, pamatojoties uz attiecināmiem un pietiekamiem argumentiem, nepieciešams, lai nodrošinātu

⁴⁵ Procesā virzītāja 2018.gada 3.februāra lēmums par drošības līdzekļa – apcietinājuma – atcelšanu kriminālprocesā Nr.1108*****, nav publicēts

sabiedrisko drošību. Autore konstatē, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa papildus iepriekšminētajiem pamata apcietinājuma piemērošanas pamatiem, ir izvirzījusi vēl vienu apcietinājuma pamatu, proti, personai var piemērot apcietinājumu, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību. Pirms kvalifikācijas prakses laikā, apkopojot Tiesu informatīvajā sistēmā esošo informāciju, autore konstatēja, ka Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesnesis pēdējo trīs gadu laikā drošības līdzekli – apcietinājumu – piemēroja 210 gadījumos, bet 19 gadījumos izmeklēšanas tiesnesis atteicis apcietinājuma piemērošanu.⁴⁶ Darba turpinājumā autore atklās katra apcietinājuma piemērošanas pamata saturu, ņemot vērā teoriju un prakses piemērus.

a) Jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risks.

Šo konkrēto iemeslu nav paredzēts izmantot kā vispārēju preventatīvu pasākumu pret personu vai personu kategoriju, kas ir bīstamas tāpēc, ka tām ir noslieces uz noziedzību. Šis pamatojums ir domāts vienīgi tam, lai valsts rīcībā būtu līdzeklis, ko izmantot, lai novērstu konkrētu un specifisku noziedzīgu nodarījumu.⁴⁷

Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmumā, norādīts, ka tiesnesis nevar piekrist procesa virzītājas norādītajam pamatojumam apcietinājuma piemērošanai S.K., ka S.K. turpinās izdarīt jaunus noziegumus. Lai arī S.K. ir agrāk sodīta persona, iepriekšējos sodus viņš ir izcietis, turklāt, izciešot pēdējo sodu, tika atbrīvots pirms termiņa, netika konstatēti policijas kontroles laikā pieļautie pārkāpumi.⁴⁸

Tātad no lēmuma ir secināms, ka apcietinājumu nevar piemērot tikai tāpēc, ka persona agrāk ir sodīta, autoresprāt, sākotnēji ir nepieciešams noskaidrot, kādus noziedzīgus nodarījumus aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis, noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas apstākļus un kad tie tika paveikti.

Uz jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risku var norādīt fakti, kas saistīti ar personas pagātņi, kā piemēram, persona iepriekš ir vairākas reizes sodīta par analogiskiem

⁴⁶ Autores apkopoti dati par Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas arhīvā esošajiem lietas materiāliem. Skatīt pielikumu Nr.1 un Nr.2.

⁴⁷ ECT 06.11.1980. spriedums lietā Guzzardi v. Italy, 102.para. (iesnieguma Nr.7367/76)

⁴⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-0797-17, nav publicēts

noziedzīgiem nodarījumiem, pašlaik persona izcieš papildsodu, pēdējā sodāmība nav dzēsta, persona nesen atbrīvojusies no ieslodzījuma vietas.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016. gada 9. septembra lēmumā norādīts, ka A.D. agrāk sodīts 10 reizes, pēdējo reizi ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015.gada 15.oktobra spriedumu pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas ar brīvības atņemšanu uz 10 mēnešiem, policijas kontroli uz 1 gadu, pēc brīvības soda izciešanas atbrīvots 2016.gada 16.jūnijā. Pēc soda izciešanas atbrīvots 2016.gada 3.septembrī, pašlaik izcieš papildsodu – policijas kontrole. Ņemot vērā iepriekš norādīto tienesis secina, ka ar ziņām, kas iegūtas par A.D. personību, ar viņa agrākām sodāmībām, ar to, ka A.D. pašlaik izcieš papildsodu - policijas kontroli, ir pamatota varbūtība, ka aizdomās turētais A.D. var turpināt izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus un rīkoties pretēji sabiedrības interesēm.⁴⁹

Tāpat uz jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risku norāda, tas, ka persona tiek turēta aizdomās vai saukta pie kriminālatbildības citos kriminālprocesos, kuros, respektējot personas cilvēktiesības, tika piemēroti ar brīvības atņemšanu nesaistīti drošības līdzekļi, bet tie nav motivējuši personu atturēties no nelikumīgām darbībām.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016. gada 11. novembra lēmumā norādīts, ka pret A.S. šobrīd ir uzsākti vēl pieci kriminālprocesi, kuros viņam ir piemēroti ar brīvības atņemšanu nesaistītie drošības līdzekļi, par kuru noteikumu neievērošanu ziņu nav, taču ar brīvības atņemšanu nesaistītie drošības līdzekļi nav motivējuši A.S. atturēties no darbībām, kas ir pamatā viņa atzīšanai par aizdomās turēto. No minētā jāsecina, ka A.S. ir persona, kas tendēta uz jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu⁵⁰

Atsevišķos gadījumos darba un ienākumu avota neesamība kopsakarā ar atkarību no aizliegto vielu lietošanas rada jaunu noziegumu izdarīšanas risku. Pārsvarā šāds apcietinājuma piemērošanas pamats tiek minēts gadījumos, kad persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzētā par mantiska rakstura noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tas, ka persona lieto narkotiskās vielas izriet no viņas pašas paskaidrojumiem tiesas sēdē vai arī no personas datu pārļūka, no kura

⁴⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 9.septembra lēmums lietā Nr. KPL29-1272-16, nav publicēts

⁵⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 11.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1612-16, nav publicēts

redzams, ka persona ir vairākkārt saukta pie administratīvās atbildības pēc Latvijas Administratīvo pārkāpuma kodeksa 46.panta.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 15.novembra lēmumā norādīts, ka no krimināllietas un aizdomās turētā A.B. paskaidrojumiem tiesas sēdē jāsecina, ka A.B. ir atkarīgs no narkotisko vielu lietošanas, no atkarības neārstējas. Vairākkārtīgi tika saukts pie administratīvās atbildības pēc LAPK 46.panta pirmās daļas. Epizodiska aizliegto vielu lietošana un ienākumu avota neesamība rada papildus risku, ka A.B. var turpināt izdarīt jaunus noziegumus.⁵¹

Jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risks nevar kalpot par pamatu apcietinājuma piemērošanai personai, kura agrāk nav sodīts.

b) Traucēšanas risks

No procesa virzītāja viedokļa jebkādu personas rīcību vai uzvedību ir viegli kvalificēt kā potenciālu izmeklēšanas darbību apdraudējumu, taču, lai personai piemēroto visbargāko drošības līdzekli – apcietinājumu -, ir nepieciešams konstatēt personas subjektīvo nodomu un patieso velmi traucēt izmeklēšanai un patiesības noskaidrošanai. Arī no Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras iziet, ka risks, ka persona traucēs izmeklēšanai, nevar tikt piesaukts *in abstracto*, tam jābūt pamatotam ar pierādījumiem. Procesā virzītājam, uzturot ierosinājumu par drošības līdzekļa piemērošanu, ir jāizskaidro, kāpēc konkrētajā gadījumā viņš uzskata, ka persona var pretdarboties kriminālprocesa mērķa sasniegšanai.

Procesa virzītājs var atsaukties uz traucēšanas risku, ja persona šajā vai citā kriminālprocesā ir veikusi vai mēģinājusi veikt darbības, kas bija vērstas uz kriminālprocesa norises traucēšanu, kā piemēram, slēpusi vai iznīcinājusi pierādījumus, ietekmējusi lieciniekus vai cietušo, tādējādi traucējot patiesības noskaidrošanai lietā.

Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 17.marta lēmumā norādīts, ka ņemot vērā to, ka aizturēšanas laikā M.P. mēģināja izvairīties no lietiskiem pierādījumiem, tiesnese atzīst, ka ir nepieciešams izvairīties no darbībām, kas varētu kavēt

⁵¹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 15.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1468-17, nav publicēts

*kriminālprocesa mērķa sasniegšanu un krimināltiesisko attiecību ātru un taisnīgu noregulējumu.*⁵²

Apstākļi, ka kriminālprocess ir tikai nesen uzsākts un ir nepieciešams iegūt un nostiprināt pierādījumus, daudzos gadījumos kalpo par pieņēmumu, ka persona, atrodoties brīvībā, var traucēt izmeklēšanai. Tā kā kriminālprocesa izmeklēšana ir sākuma stadijā, tad ir nepieciešams izvairīties no jebkurām iespējamām personas darbībām, kas varētu kavēt lietas izmeklēšanu un apdraudēt kriminālprocesa mērķu sasniegšanu. Šis apstākļi tika izvērtēti arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumā lietā Chodecki v. Poland, kurā tiesa atzina, ka izmeklēšanas un liecību vākšanas process kalpo par attaisnojumu apcietinājumam izmeklēšanas sākumposmā.⁵³ Likumā nav noteikts termiņš, kurā jābeidzas lietas virzības sākumposmam un katrā konkrētajā gadījumā tas ir vērtēšanas jautājums, kas atkarīgs no daudziem faktoriem.

*Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 26.maija lēmumā norādīts, ka izmeklēšanas tiesnese ņem vērā to, ka kriminālprocesā tiek veikts darbs pierādījumu iegūšanā un nostiprināšanā, tādēļ lietas virzības sākuma gaitā ir nepieciešams izvairīties no jebkurām iespējamām aizdomās turētā J.G. darbībām, kas varētu traucēt noskaidrot patiesību lietā.*⁵⁴

Autoresprāt, šāda veida pieņēmums pats par sevi nevar kalpot par apcietinājuma piemērošanas pamatu, jo tas ir vispārīgs pieņēmums, kuru var izmantot kā apcietinājuma piemērošanas pamatu gandrīz jebkurā kriminālprocesā. Līdz ar to autore uzskata, ka šādā gadījumā ir jāņem vērā krimināllietas sarežģītība, noziedzīgā nodarījuma specifika, iesaistīto personu loks, izmeklēšanas darbību veikšanas apjoms.

Vienlaikus ir jāievēro, ka personas turēšanu apcietinājumā nevar pamatot ar izmeklēšanas grūtībām.⁵⁵

*Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 25.jūlija lēmumā norādīts, ka apcietinājumu nevar piemērot nolūkā veikt izmeklēšanas vai procesuālās darbības, tajā skaitā veikt noplatināšanas vai saņemts ekspertīžu atzinumus.*⁵⁶

⁵² Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 17.marta lēmums lietā Nr.KPL29-0390-16, nav publicēts

⁵³ ECT 26.04.2005. spriedums lietā Chodecki v. Poland. (iesnieguma Nr.49929/99)

⁵⁴ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 26.maija lēmums lietā Nr.KPL29-0824-16, nav publicēts

⁵⁵ Sīkāk sk.: ECT 12.12.1991. spriedums lietā Clooth v. Belguim (iesnieguma Nr.12718/87)

Apcietinājuma piemērošanas nepieciešamību var pamatot ar nepieciešamību izolēt aizdomās turēto vai apsūdzēto no citām personām sākotnējā izmeklēšanas stadijā. Traucēšanas risks pastāv gadījumā, kad noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā ir iesaistītas arī citas personas, kuru personību un lomu noskaidrošana ir izmeklēšanas uzdevums, kā arī tad, ja izmeklēšanai sākotnējā stadijā vēl nav izdevies noskaidrot lieciniekus, cietušos, līdz ar to, atrodoties brīvībā, persona var saskaņot liecības ar citām noziedzīgā nodarījuma iesaistītajām personām, ietekmēt lieciniekus un cietušo. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka apcietinājuma piemērošana sākotnējā izmeklēšanas stadijā ir attaisnojama, ja tas ir vienīgais veids, kā var pasargāt lieciniekus no spiediena izdarīšanas.⁵⁷

*Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneses 2016.gada 23.novembra lēmumā norādīts, ka, iepazīstoties ar krimināllietas materiāliem, tiesnese konstatē, ka, lai gan kriminālprocesā jau ir iegūtas liecības, tomēr vēl nav noskaidrotas visas ar šā smaga nozieguma izdarīšanu saistītas personas, tādēļ lietas virzības sākuma gaitā patiesības noskaidrošanas nolūkā nepieciešams izvairīties no jebkādām iespējamām aizdomās turētā J.C. darbībām, kas var kavēt patiesības noskaidrošanu un apdraudēt kriminālprocesa mērķu sasniegšanu.*⁵⁸

Pēc autores domām, pats par sevi fakts, ka personai ir bailes no aizdomās turētā vai apsūdzētā, nevar kalpot par pamatu apcietinājuma piemērošanai. Krimināllietā ir jābūt ziņām, kas norāda uz to, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais ir draudējis personai vai ka persona ir materiāli vai kādā citā veidā atkarīga no aizdomās turētā vai cietušā.

Savas vainas neatzišana, liecību nesniegšana, kā arī apstāklis, ka personas liecības, iespējams, nesakrīt ar citu liecinošo personu liecībām, nenozīmē, ka persona traucēs patiesības noskaidrošanai. Saskaņā ar KPL 19.panta otro daļu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums, pierādīšanas pienākums pirmstiesas kriminālprocesā gulstas uz procesa virzītāju.

Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 28.jūlija lēmumā norādīts, ka apstāklis, ka aizdomās turētais V.A. savu vainu laupīšanas izdarīšanā neatzina,

⁵⁶ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 25.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-1078-16, nav publicēts

⁵⁷ ECT 25.06.1991. spriedums lietā Letellier v. France, 35.para. (iesnieguma Nr.12369/86)

⁵⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 23.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1697-16, nav publicēts

nevar tikt uzskatīts par pretdarbību kriminālprocesa mērķu sasniegšanai. Pierādīšanas pienākums kriminālprocesā ir procesa virzītājam. No tā izriet, ka aizdomās turētajam nav jāsekmē kriminālprocesa izmeklēšanu.⁵⁹

Kriminālprocesa likums nenosaka aizdomās turētajam vai apsūdzētajam pienākumu liecināt vai arī sniegt tādas liecības, kādas ir nepieciešamas procesa virzītājam. Apcietinājumu nedrīkst izmantot kā līdzekli, lai piespiestu personu atzīties vai uzņemties vainu, vai liecināt pret kādu personu.

c) Izvairīšanas risks

Uz varbūtību, ka persona var izvairīties no kriminālprocesa norāda fakts, ka persona konkrētajā kriminālprocesā vai arī citā kriminālprocesā ir bijusi izsludināta meklēšanā.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 25.jūlija lēmumā norādīts, ka pret D.E. divas krimināllietas nosūtītas uz Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesu, uz tiesas sēdēm D.E. bez attaisnojoša iemesla nebija ieradies, pieņemt lēmumi par D.E. piespiedu atvešanu. No Sodurēģistrā iekļautajām ziņām jāsecina, ka agrāk citā kriminālprocesā D.E. bijis izsludināts meklēšanā, grozot piemēroto drošības līdzekli uz apcietinājumu. No minētā jāsecina, ka D.E. izvairās no tiesas, nepilda savus procesuālos pienākumus, jo nav sasniedzams procesa virzītājam.⁶⁰

Izvairīšanas risks var būt apcietinājuma piemērošanas pamats arī tādos gadījumos, kad izmeklēšanas tiesnesis konstatēt, ka persona izvairās no soda izciešanas.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 27.janvāra lēmumā norādīts, ka 2006.gadā G.R. kriminālprocesā Nr./numurs/, būdams notiesāts ar nosacītu brīvības atņemšanas sodu, tā noteikumus neievēroja, tādēļ tika pieņemts lēmums par

⁵⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 26.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-1096-16, nav publicēts

⁶⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 25.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-1004-17, nav publicēts

*sprieduma izpildi – 1 gads un 6 mēneši brīvības atņemšanas. Minētais norāda uz to, ka G.R. var izvairīties no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas un sprieduma izpildes.*⁶¹

Iespējamā izvairīšanās ir arguments apcietinājuma piemērošanai gadījumos, kad ierosinājumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu izskata apsūdzētā prombūtnē, jo nav zināma viņa atrašanās vieta. Procesa virzītājs izvairīšanas risku pamato ar to, ka apsūdzētais pēc pavēstes nosūtīšanas nav ieradies norādītajā datumā un laikā prokuratūrā, kā arī nav informējis par neierašanās iemesliem, kā arī piespiedu atvešanu nebija iespējams realizēt, jo apsūdzētais nav atradies savā norādītajā dzīvesvietā. Tātad ir pamats uzskatīt, ka apsūdzētais ļaunprātīgi izvairās no pirmstiesas kriminālprocesa.

*Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesnesis 2016.gada 2.novembra lēmumā norādīja, ka, iepazīstoties ar ierosinājumu un noklausoties procesa virzītāja viedokli, konstatēja, ka iepazīstināt M.T. ar apsūdzību un izsniegt to viņam nav iespējams, jo viņš izvairās no pirmstiesas kriminālprocesa. Pavēstēs, kas tika vairākkārtīgi nosūtītas uz M.T. vienīgo kriminālprocesā norādīto dzīvesvietas adresi, norādītajā laikā 2016.gada 12., 19., 26.septembrī, 6. un 18.oktobrī M.T. neieradās prokuratūrā, kā arī nav paziņojis savas neierašanās iemeslus. 2016.gada 20.oktobrī pieņemts lēmums par apsūdzētā M.T. piespiedu atvešanu uz prokuratūru 2016.gada 21.oktobrī, taču lēmuma izpilde netika veikta, jo, kriminālprocesā norādītajā adresē dzīvokļa durvis neviens neatvēra un iegūt informāciju no kaimiņiem neizdevās.*⁶²

Fakts, ka persona neatrodas savā deklarētajā vai faktiskajā dzīvesvietā, ne vienmēr nozīmē to, ka persona izvairās no kriminālprocesa. Ir jāvērtē, vai personai ir pienākums atrasties savā dzīvesvietā. Šāds pienākums apsūdzētajam vai aizdomās turētajam var būt uzlikts, ja ir piemērots kāds no šādiem drošības līdzekļiem – uzturēšanās noteiktā vietā, dzīvesvietas maiņas paziņošana, nodošana policijas uzraudzībā. Vienlaikus ir jāņem vērā KPL 333.pants, kurš paredz, ka personai, kura konkrētajā kriminālprocesā noradījusi procesuālās darbības veicējam savu adresi, ir pienākums būt sasniedzamai šajā adresē.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmumā norādīts, ka nav pamata uzskatīt, ka šajā kriminālprocesā S.K. būtu apcietināms tādēļ,

⁶¹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 27.janvāra lēmums lietā Nr.KPL29-0138-16, nav publicēts

⁶² Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 2.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1525-16, nav publicēts

ka viņš izvairās no policijas. Izmeklēšanas tiesnesis piekrīt aizstāves viedoklim, ka S.K. nebija pienākuma atrasties savā dzīvesvietā laikā, kad pie viņa, iespējams, bija ieradušies policijas darbinieki. Turklāt krimināllietas materiālos nav dokumentus, kas apliecina šos apstākļus. Vērā ņemami A.K. paskaidrojusi par viņa atrašanos slimnīcas stacionārā.⁶³

Ja personai nav ne deklarētās, ne faktiskās dzīvesvietas, proti, tā ir persona bez noteiktās dzīvesvietas, tad tas ir arguments par labu apcietinājuma piemērošanai.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 12.februāra lēmumā norādīts, ka ir noskaidrots, ka savā deklarētajā dzīvesvietā /adrese/, Rīgā, E.A. arī nevar dzīvot, jo šajā adresē viņš ir tikai deklarēts, tur dzīvo citi cilvēki. No tā jāsecina, ka ir pamats uzskatīt, ka E.A. var kļūt nerasniedzams procesa virzītājiem, ja attiecībā pret viņu tiks piemērots drošības līdzeklis, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu. Par šādu varbūtību liecina paša E.A. paskaidrojumi tiesas sēdē par iemesliem, kādēļ viņš nemaksāja uzliktos administratīvos sodus, jo “papīri izmētāti pa visurieni”.⁶⁴

Ja persona nav informēta likumā noteiktā kārtībā par to, ka viņai ir nepieciešams piedalīties procesuālajā darbībā, kā arī nav zināms procesuālās darbības norises laiks un vieta, tad nevar uzskatīt, ka persona izvairās no kriminālprocesa.

d) Sabiedriskās drošības un kārtības nodrošināšana

Darba autore jau iepriekš norādīja, ka no Eiropas Cilvēktiesību tiesa judikatūras izriet, ka apcietinājumu var piemērot arī tādēļ, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību. Jēdziena “sabiedrības drošība” saturs demokrātiskās valstīs ir orientēts uz publisko interešu aizsardzību.⁶⁵ Praksē izmeklēšanas tiesneši šo pamatoju neizmanto kā patstāvīgu apcietinājuma piemērošanas pamatu, bet gan kā papildus pamatojumu apcietinājuma piemērošanai. Šāds apcietinājuma piemērošanas pamats tiek minēts gadījumos, kad persona tiek turēta aizdomās vai saukta pie kriminālatbildības par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu narkotisko un psihotropo vielu nelegālā apritē.

⁶³ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts

⁶⁴ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts

⁶⁵ Satversmes tiesas 26.01.2005. spriedums lietā Nr.2004-17-01, 13.p.

Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 12.novembra lēmumā norādīts, ka noziedzīgu nodarījumu, par kura izdarīšanu pamatoti tiek turēts aizdomās K.M. (KL 253¹.panta pirmā daļa) ir nodarīts kaitējums sabiedrības interesēm, ar šo noziegumu tiek sekmēta narkotisko vielu nelegāla aprīte sabiedrībā, veicināta atkarība no aizliegtajām vielām un cita veida prettiesiska uzvedība. Apcietinājuma piemērošana K.M., ierobežojot viņa cilvēktiesības, ir attaisnojama nolūkā garantēt sabiedrības vispārējo drošību.⁶⁶

Darba autore piekrīt, ka narkotisko/psihotropo vielu iegādāšanās, glabāšana, izgatavošana, pārvadāšana, pārsūtīšana un realizācija rada kaitējumu sabiedrībai, jo tādā veidā tiek sekmēta narkotisko/psihotropo vielu izplatīšana, veicināta atkarība no aizliegtām vielām, paaugstināts mirstības līmenis valstī, kā arī tiek veicināts noziedzības līmenis.

Persona, kura tiek turēta aizdomās par narkotisko/psihotropo vielu lietošanu, nepiekrīt, ka, lietojot aizliegtas vielas, nodara kaitējumu sabiedrībai, norādot, ka kaitējumu nodara tikai savai veselībai.

2016.gada 12.novembra tiesas sēdē, kurā tika lemts jautājums par apcietinājuma piemērošanu, A.M. norādīja, ka nenodara nevienam neko ļaunu, jo nezog, noziegumus neizdara, strādā oficiāli un par nopelnīto naudu pērk narkotikas.⁶⁷

Autore nepiekrīt aizdomās turētā A. M. teiktajam, jo narkotisko/psihotropo vielu lietošana ietekmē ne tikai aizliegto vielu lietotāju, bet visu sabiedrību kopumā. Narkotisko un psihotropo vielu nelegālās izplatības tālejošās sekas negatīvi ietekmē ne tikai konkrēto šo vielu lietotāju, bet arī sabiedrības ekonomiskos, politiskos un kultūras pamatus.⁶⁸ Narkotisko un psihotropo vielu lietošana palielina risku inficēties ar HIV, C, B hepatītu un citām infekcijas slimībām. Šo slimību ārstēšana izmaksā dārgi valstij, turklāt personas var inficēt cilvēkus, kas nelieto narkotiskās vielas. Praksē daudzos gadījumos personas, kuras ir atkarīgas no narkotisko un psihotropo vielu lietošanas, nestrādā, līdz ar to šādās personas nereti izdara mantiska rakstura noziedzīgus nodarījumus, lai iegūtu līdzekļus narkotisko un psihotropo vielu iegādei, tādējādi apdraudot citu personu tiesības uz īpašumu. Atsevišķos gadījumos ārstēšanas izdevumus sedz sabiedrība, lai varētu izārstēt personas, kurām ir atkarība no aizliegto vielu lietošanas – metadona programmā,

⁶⁶ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 12.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1617-16, nav publicēts

⁶⁷ Aizdomās turētās personas viedoklis par apcietinājuma piemērošanu lietā Nr.KPL29-1619-16, nav publicēts

⁶⁸ Satversmes tiesas 26.01.2005. spriedums lietā Nr.2004-17-01, 13.p.

lai veicinātu personu iekļaušanos sabiedrībā. Ņemot vērā minēto, autore secina, ka aizliegto vielu lietošana negatīvi ietekmē ne tikai paša lietotāja veselības stāvokli, bet arī sabiedrības stāvokli kopumā, līdz ar to, autoresprāt, ir atbalstāma Eiropas Cilvēktiesības tiesas izvirzītais apcietinājuma pamats – sabiedriskā drošība.

e) Speciālie apcietinājuma piemērošanas pamati

KPL 272.panta otrajā daļā ir minēti speciālie gadījumi, kad personai, kura tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, var piemērot apcietinājumu. Lai gan KPL 272.panta otrajā daļā minētos apstākļus ir vienkāršāk konstatēt, nekā KPL 272.panta pirmajā daļā noteiktos apstākļus, taču tas nenozīmē, ka apcietinājuma piemērošanai pietiek tikai ar konkrētu apstākļu konstatēšanu.

KPL 272.panta otrās daļas 1.punkts noteic, ka personai vai piemērot apcietinājumu, ja noziegums bija vērsts pret personas dzīvību vai pret nepilngadīgo vai personu, kura bija vai ir materiāli vai citādā atkarībā no aizdomās turētā vai apsūdzētā, vai personu, kura vecuma, slimības vai citu iemeslu dēļ nav varējusi savas intereses aizsargāt. Protams, ka šāda veida noziedzīgie nodarījumi ir ar augstāku kaitīguma pakāpi, taču nav skaidrs, kādā veidā šādi noziegumi liecina par to, ka persona pretdarbosies kriminālprocesa pantiem.

Izmeklēšanas tiesnese ņem vērā nozieguma raksturu, kaitīgumu un iestājušās smagās neatgriezeniskās sekas – cietušā Ģ.Pūpula nāvi. Tādēļ izmeklēšanas tiesnese uzskata, ka apcietinājuma piemērošana M.Einikam atbilst Kriminālprocesa likuma 272.panta otrās daļas 1.punktam, kas nosaka, ka personai, kura tiek turēta aizdomās par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, apcietinājumu var piemērot arī tad, ja noziegums bija vērsts pret personas dzīvību.⁶⁹

Izmeklējamais sevišķi smags noziegums izdarīts pret mazgadīgo personu, kura bija atkarīga no aizdomās turētā un sava vecuma dēļ nebija varējusi savas intereses aizsargāt. Tādēļ apcietinājuma piemērošana aizdomās turētajam pirmstiesas kriminālprocesā atbilst izdarītā

⁶⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 22.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-1073, nav publicēts

*nozieguma raksturam, sabiedriskās bīstamības un smaguma pakāpei un Kriminālprocesa likuma 272.panta otrās daļas 1.punktam.*⁷⁰

KPL 272.panta otrās daļas 2.punkts noteic, ka personai var piemērot apcietinājumu, ja persona ir noziedzīgas organizētas grupas dalībnieks. Lai piemērotu apcietinājumu uz šāda pamata, ir jākonstatē, ka persona ir atzīta par aizdomās turētu vai apsūdzētu kā noziedzīgas organizācijas dalībnieks tajā kriminālprocesā, kura ietvaros tiek lemts jautājums par apcietinājuma piemērošanu. Šis apcietinājuma piemērošanas pamats ir cieši saistīts ar KPL 272.panta pirmajā daļā paredzēto apcietinājuma pamatu, jo saikne ar noziedzīgu organizētu grupu norāda uz iespējamo traucēšanas risku, proti, atrodoties brīvībā, organizētās grupas dalībnieki var saskaņot liecības, tādējādi pretdarbojoties kriminālprocesa mērķa sasniegšanai.

*Izmeklēšanas tiesnese ņem vērā Kriminālprocesa likuma 272.panta otrās daļas 2.punktu, kas nosaka, ka apcietinājumu var piemērot personai, kura tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, ja persona ir organizētas noziedzīgas grupas dalībnieks. Apcietinājuma piemērošana aizdomās turētajam A.Straumem atbilst minētajam kritērijam.*⁷¹

KPL 272.panta otrās daļas 3.punkts noteic, ka personai var piemērot apcietinājumu, ja tā atsakās sniegt ziņas par savu identitāti un tās identitāte nav noskaidrota vai personai nav noteiktas dzīvesvietas un darba vietas. Šajā normā aizturēšanas nosacījumi tiek pielīdzināti apcietinājuma piemērošanas pamatam, lai gan abiem kriminālprocesuāliem institūtiem ir atšķirīgs mērķis un būtība. Aizturēšanas mērķis ir īslaicīgi aizturēt personu, lai noskaidrotu personas saistību ar izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu, vienlaikus atturot personu no pretdarbības kriminālprocesam, savukārt apcietinājuma mērķis ir ilglaicīgi ierobežot personas tiesības uz brīvību, lai atturētu personu no turpmākām darbībām, kas var ietekmēt kriminālprocesa norisi. Pēc autores domām, šāds apcietinājuma piemērošanas pamats ir cieši saistīts ar KPL 272.panta pirmās daļas apcietinājuma pamatu – izvairīšanas risku. Ja nav zināma personas identitāte vai personai nav noteiktas dzīvesvietas un darbavietas, tad pastāv varbūtība, ka persona var izvairīties no pirmstiesas kriminālprocesa. Autore konstatēja, ka praksē šāds apcietinājuma piemērošanas pamats netiek pielietots.

⁷⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 12.maija lēmums lietā Nr.KPL29-0519-17, nav publicēts

⁷¹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 2.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-0799-17, nav publicēts

KPL 272.panta otrās daļas 4.punkts noteic, ka personai var piemērot apcietinājumu, ja personai nav pastāvīgas dzīvesvietas Latvijā. Tas, ka personai nav pastāvīgas uzturēšanas vietas, norāda uz varbūtību, ka persona var izvairīties no pirmstiesas kriminālprocesa un no tiesas, kas savukārt ir apcietinājuma piemērošanas pamats saskaņā ar KPL 272.panta pirmo daļu. Ja persona pilda savus procesuālos pienākumus un spēj nodrošināt sev pastāvīgu uzturēšanas vietu Latvijā, tad fakts, ka personai nav pastāvīgas dzīvesvietas Latvijā, pats par sevi nevar kalpot par apcietinājuma piemērošanas pamatu.

Tāpat apcietinājuma piemērošana S.B. atbilst Kriminālprocesa likuma 272.panta otrās daļas 4.punktam, jo S.B. deklarētās dzīvesvietas nav, pēdējo trīs mēnešu laikā S.B. faktiskā dzīvesvieta bija cietušā A.K. ģimenes dzīvoklis.⁷²

Saskaņā ar KPL 272.panta trešo daļu apcietinājumu var piemērot personai, kura tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par pārbaudes laikā izdarītu tīšu noziegumu. Autores ieskatā, šis apcietinājuma piemērošanas pamats ir cieši saistīts ar KPL 272.panta pirmajā daļā minēto apcietinājuma piemērošanas pamatu – jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risks. Ja persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par pārbaudes laikā izdarītu tīšu noziegumu, tad tas dod pamatu uzskatīt, ka, persona, atrodoties brīvībā, var turpināt izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus, jo iepriekšējais tiesas piespriestais sods nav sasniegjis savu mērķi un nav motivējis personu ievērot likuma prasības. Šāda apcietinājuma piemērošanas pamata konstatēšana nenozīmē automātisku apcietinājuma piemērošanu, pēc autores domām, ir nepieciešams izvērtēt, par kāda noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu personai tika piemērota nosacīta atbrīvošana, par kāda nozieguma izdarīšanu persona tagad tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta, kādas sekas izraisīja noziedzīgais nodarījums, noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas apstākļus.

Saskaņā ar Sodū reģistra datu pārlika datiem, K.K. ir agrāk sodīta persona – 2011.gada 27.decembrī sodīts Valkas rajona tiesā pēc Krimināllikuma 253.panta otrās daļas, 253-1.panta otrās daļas ar brīvības atņemšanu uz 5 gadiem nosacīti ar pārbaudes laiku uz 5 gadiem. Tātad, apcietinājuma piemērošana aizdomās turētajam K.K. atbilst Kriminālprocesa likuma 272.panta

⁷² Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 28.aprīļa lēmums lietā Nr.KPL29-0464-17, nav publicēts

*trešajai daļai, kas nosaka, ka apcietinājumu var piemērot personai, kas tiek turēta aizdomās par pārbaudes laikā izdarītu tīšu noziegumu.*⁷³ (2016.gada 22.aprīlis)

KPL 272.panta ceturtajā daļā ir minēts vēl viens apcietinājuma piemērošanas pamats – tiesas spriedums par smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru piespriests brīvības atņemšanas sods. Pēc autore domām, šāds apcietinājuma piemērošanas pamats ir vērtējams kritiski sekojošo apsvērumu dēļ. Pirmkārt, par apcietinājuma piemērošanas pamatu var būt tikai konkrētajā lietā konstatētie objektīvi apstākļi, kas apstiprina personas pret darbību kriminālprocesam, nevis tiesas pieņemtais nolēmums. Otrkārt, apcietinājuma piemērošana, pamatojoties uz tiesas spriedumu, pilda soda funkciju, jo izzūd apcietinājuma piemērošanas mērķis – novērst jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, novērst traucēšanas risku kriminālprocesam un izvairīšanas risku no pirmstiesa kriminālprocesa un no tiesas. Treškārt, ja pieņem, ka notiesājošais tiesas spriedums ir pats par sevi pietiekams pamats apcietinājuma piemērošanai, tad zūd kontroles jēga pār apcietinājuma piemērošanu, jo šāds apcietinājuma piemērošanas pamats lietas gaitā nemainīsies. Līdz ar to arī netiek ierobežots apcietinājumā turēšanas termiņš, lai gan apcietinājuma termiņam ir jābūt pamatotam, tas nevar būt abstrakts. Ilgstošs apcietinājums var būt pamatots tikai tad, ja pastāv specifiski apstākļi, kas liecina par patiesām sabiedrības interesēm, kuras, neraugoties uz nevainīguma prezumpciju, atsver noteikumu par personas brīvību.⁷⁴ Ievērojot minēto, autore secina, ka KPL 272.panta ceturtajā daļā minētais tiesas spriedums nevar kalpot par patstāvīgu pamatu apcietinājuma piemērošanai.

Izvērtējot KPL 272.pantā minētos apcietinājuma piemērošanas pamatus, autore secina, ka KPL 272.panta otrajā, trešajā un ceturtajā daļā paredzētie apcietinājuma piemērošanas pamati nevar būt par pašpietiekamiem, lai piemērotu visbargāko drošības līdzekli – apcietinājumu -, un ka tie jāvērtē kopsakarā ar KPL 272.panta pirmo daļu.

Izpētot katru gadījumu, kad pēdējo trīs gadu autore secināja, ka apcietinājuma piemērošana katrā lietā tiek pamatota ar vairākiem apcietinājuma pamatiem, kā arī to, ka visbiežāk apcietinājums tiek piemērots, jo ir pamats uzskatīt, ka cits drošības līdzeklis nespēs nodrošināt to,

⁷³ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 22.aprīļa lēmums lietā Nr.KPL29-0653-16, nav publicēts

⁷⁴ ECT 06.04.2000. sprieduma lietā Labita v. Italy, 183.para. (iesnieguma Nr.26772/95)

ka, persona, atrodoties brīvībā, neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus.⁷⁵ Pēc autores domām, apcietinājums visbiežāk tiek piemērots, pamatojoties uz jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risku, jo personas, par kuru apcietinājumu tiek lemts, pārsvarā ir ar bagātu kriminālo pagātņi, kas turpretī norāda uz to, ka persona neizdara secinājumus un nav spējīga resocializēties sabiedrībā.

2.1.2. Apcietinājuma aizstāšana ar drošības naudu

Tiesas sēdē, kurā tiek lemts jautājums par apcietinājuma piemērošanu, aizdomās turētais vai apsūdzētais un viņa aizstāvis var lūgt izmeklēšanas tiesnesi aizstāt apcietinājumu ar drošības naudu. Saskaņā ar KPL 275.panta otro daļu apcietinājumu ir iespējams aizstāt ar drošības naudu, ja izmeklēšanas tiesnesis vai augstākā līmeņa tiesas tiesnesis konstatē, ka konkrētā gadījumā pastāv apcietinājuma piemērošanas pamats, kas minēts KPL 272.pantā, taču pastāv arī apstākļi, kas liecina par iespēju piemērot drošības naudu. Izvērtējot KPL 275.pantā paredzēto apcietinājuma aizstāšanu ar drošības naudu, ir jāņem vērā arī KPL 257.panta prasības, tai skaitā, procesa virzītāja viedoklis.⁷⁶ Tiesas sēdē izmeklēšanas tiesnesis uzklausa procesa virzītāja viedokli par iespēju aizstāt apcietinājumu ar drošības naudu, kā arī par drošības naudas apmēru, taču procesa virzītāja viedoklis tiesnesim nav saistošs.

Ja izmeklēšanas tiesnesis nolemj, ka apcietinājums ir aizstājamas ar drošības naudu, tad viņš nosaka apcietinājuma termiņu uz vienu mēnesi, vienlaikus nosakot, ka apcietinājumu var atcelt, ja persona mēneša laikā samaksā noteikto drošības naudu. Ja mēneša laikā drošības nauda netiek samaksāta, tad izmeklēšanas tiesnesis nozīmē tiesas sēdi, kurā tiek lemts jautājums par apcietinājuma termiņa pagarināšanu.

Kriminālprocesa likumā nav definēta drošības naudas apmēra noteikšanas kārtība, kā arī nav paredzēts drošības naudas minimālais un maksimālais apmērs. Aizdomās turētais vai apsūdzētais un aizstāvis tiesas sēdē sniedz savu viedokli par iespējamo drošības naudas apmēru, lai gan tas nav saistošs izmeklēšanas tiesnesim. Nosakot drošības naudas apmēru, jāievēro noziedzīgā nodarījuma raksturs un ar to radītais kaitējums, personas mantiskais un finansiālais

⁷⁵ Autores apkopotī dati par apcietinājuma piemērošanas pamatiem 2016., 2017., 2018. gadā. Skatīt pielikumu Nr.3, Nr.4, Nr.5. un Nr.6.

stāvoklis, kā arī likumā paredzētais soda veids un mērs. Drošības naudas apmēram ir jābūt tādām, lai personu atturētu no darbībām, kas var traucēt kriminālprocesam. Ja drošības naudas apmērs personai nav nozīmīgs, tad šī drošības līdzekļa piemērošana neietekmēs personas uzvedību un negarantēs to, ka persona netraucēs pirmstiesas kriminālprocesam, neizvairīsies no tā un neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus. Vienlaikus ir saprotams, ka nav jēgas arī noteikt nesamērīgi lielu drošības naudas apmēru, jo persona to nevarēs samaksāt.

Piemērs, kad izmeklēšanas tiesnesis attiecās aizstāt apcietinājumu ar drošības naudu. *2017.gada 9.jūnija tiesas sēdē aizdomās turētais un viņa aizstāvis lūdza aizstāt apcietinājumu ar drošības naudu no 100 000 līdz 200 000 euro apmērā. Izmeklēšanas tiesnesis savā lēmumā norādījis, ka, izvērtējot aizstāvības lūgumu aizstāt apcietinājumu ar drošības naudu, ņemot vērā procesa virzītāja viedokli, uzskata, ka neviens cits drošības līdzeklis nevar nodrošināt to, ka aizdomās turētais lietas virzības sākuma gaitā netraucēs patiesības noskaidrošanai, tostarp norādot, ka, ja vienīgais apcietinājuma piemērošanas pamats būtu izvairīšanās no izmeklēšanas un tiesas, tad varētu personu atbrīvot, ja viņai ir iespējams sniegt atbilstošu garantiju tam, ka viņa ieradīsies pie procesa virzītājiem un uz tiesu.*⁷⁷ Pēc autore domām, izmeklēšanas tiesnesis konkrētajā gadījumā nav argumentēti pamatojis atteikuma motīvus, proti, nav norādījis, kādēļ drošības nauda 100 000 līdz 200 000 euro apmērā, kas nevarētu nodrošināt netraucētu kriminālprocesa norises gaitu. Autore uzskata, ka lēmumā ir ietverts izmeklēšanas tiesneša subjektīvais viedoklis, kurš nav pamatots ne ar kādiem konkrētiem faktiem.

Piemērs, kad izmeklēšanas tiesnesis nolemj, ka apcietinājumu var atcelt, ja tiks samaksāta drošības nauda. *2018.gada 11.aprīļa lēmumā izmeklēšanas tiesnesis norādīja, ka ir pamats uzskatīt, ka aizdomās turētais A.B. var izvairīties no izmeklēšanas un tiesas, jo A.B. nav Latvijas pilsonis un viņa mītnes zeme ir Krievijas Federācija. Izmeklēšanas tiesnesis ņem vērā to, ka A.B. agrāk nav sodīts, ir nodrošināta dzīvesvieta Latvijā, ir ģimene un bērns, kā arī to, ka noziegums, par kuru A.B. tiek turēts aizdomās nav saistīts ar vardarbību, nav izraisījis smagas sekas, līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka A.B. būtu sabiedrībai tik bīstama persona, kura turama vienīgi apcietinājumā. Tā kā tiesas sēdē aizdomās turētais un viņa aizstāvis lūdza izvērtēt iespēju*

⁷⁶ Dzalbe P., Eilande V., Siliņš J. Rokasgrāmata kriminālprocesā tiesnešiem. Kūtra G. zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2010, 19.lpp.

⁷⁷ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 9.jūnija lēmums lietā Nr.KPL29-0661-17, nav publicēts

*apcietinājumu aizstāt ar drošības naudu, izmeklēšanas tiesnesis atzīst, ka drošības nauda atturētu aizdomās turēto no jebkādām iespējamām darbībām, kas var kavēt kriminālprocesa norisi un mērķu sasniegšanu. Ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma raksturu un smagumu, tiesnesis atzīst, ka A.B. piemērotais apcietinājums ir aizstājams ar drošības naudu, kuras apmērs nosakāms 20 000 euro apmērā, kas būtu samērīgs ar nozieguma raksturu un kaitīgumu, kā arī sekmēs kriminālprocesa mērķu sasniegšanu, lieki neierobežojot A.B. pamattiesības.*⁷⁸

Autorespārt, izmeklēšanas tiesnesis pieņēmis pamatotu lēmumu aizstāt apcietinājumu ar drošības naudu, jo 20 000 euro ir atbilstoša garantija tam, ka persona neizvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa un tiesas. Autore uzskata, ka nav samērīgi turēt personu apcietinājumā tikai tādēļ, ka persona ir citas valsts pilsonis, turklāt, ja tā var nodrošināt sev pastāvīgu dzīvesvietu Latvijas Republikā.

Drošības naudu var iemaksāt jebkura fiziska vai juridiska persona. Pēc tam, kad izmeklēšanas tiesneša noteiktā naudas summa tiek ieskaitīta Valsts kasē, tiesnesim iesniedz samaksu apliecinājošu dokumentu, kas pārsvarā ir bankas apstiprināts maksājuma uzdevums, kā arī rakstveida paziņojumu par iemaksātās naudas izcelsmi. Saņemot minētos dokumentus, izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumu par apcietinājuma aizstāšanu ar drošības naudu. Lēmuma noraksts tiek nekavējoties izsniegts aizstāvim un nosūtīts brīvības atņemšanas iestādei, izmantojot drošo elektronisko parakstu (e-parakstu). Pamatojoties uz šo izmeklēšanas tiesneša lēmumu, persona tiek nekavējoties atbrīvota no apcietinājuma.

Ja aizdomās turētais vai apsūdzētais pilda savus procesuālos pienākumus, neizvairās un netraucē kriminālprocesa gaitai, neizdara jaunus noziedzīgus nodarījumus, tad iemaksātā drošības nauda tiek atmaksāta atpakaļ tai personai, kura iemaksāja drošības naudu.

2.1.3. Mājas arests

Drošības līdzeklis – mājas arests – ir personas brīvības atņemšana, ko ar izmeklēšanas tiesneša lēmuma vai tiesas nolēmumu var piemērot aizdomās turētājam vai apsūdzētājam pirms galīgā nolēmuma spēkā stāšanās konkrētajā kriminālprocesā, ja pastāv pamats apcietinājuma

⁷⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr.KPL29-0326-18, nav publicēts

piemērošanai, taču personu īpašu apstākļu dēļ nav vēlams vai nav iespējams turēt apcietinājumā. No minētās tiesību normas ir secināms, ka Kriminālprocesa likums mājas arestu paredz kā alternatīvu apcietinājumam, kas, autoresprāt, nenoliedzami liecina par cilvēktiesību un kriminālprocesa interešu samērīgu ievērošanu.

Persona, kurai tiek piemērots mājas arests, tiek turēta savā pastāvīgajā dzīvesvietā, nevis izmeklēšanas cietumā kā tas ir apcietinājuma piemērošanas gadījumā. Vārds “pastāvīgi” nozīmē, ka savu māju (dzīvokli) nevar atstāt ne sakarā ar darba pienākumu pildīšanu, ne ar citu sadzīves jautājumu kārtošanu.⁷⁹ Jāatzīmē, ka saskaņā ar KPL 282.panta otro daļu personu var turēt savā pastāvīgā dzīvesvietā tikai tad, ja tam piekrīt ar attiecīgo personu kopā dzīvojošās pilngadīgās personas. No minētās tiesību normas neizriet, kādā veidā šī piekrišana ir jāsniedz. Nav skaidrs, vai pietiek tikai ar paša aizdomās turētā vai apsūdzētā teikto, ka ar viņu kopā dzīvojošās personas neiebilst pret viņa pastāvīgo atrašanās dzīvesvietā, vai arī ir nepieciešama rakstveida vai mutiska piekrišana no šīm personām. Autoresprāt, lai izmeklēšanas tiesnesis varētu pārliecināties par to, ka personas neiebilst pret personas uzturēšanos dzīvesvietā, aizstāvības puses ir jāiesniedz rakstveida dokuments, no kura attiecīgi izriet personas piekrišana.

Izmeklēšanas tiesnesis, piemērojot mājas arestu, vienlaikus nosaka: 1) adresi, kurā personai ir jāuzturas; 2) tikšanās un sazināšanas ierobežojumus; 3) korespondences un sarunu kontroli; 4) apsardzes nepieciešamību. Nepieciešamības gadījumā mājas arestā turēto personu var apsargāt, un kontroli pār noteikto ierobežojumu ievērošanu uzdot policijai.

Saskaņā ar KPL 286.panta sesto daļu mājas arestam piemērojami apcietinājuma piemērošanas termiņi, un tajā pavadītais laiks uzskatāms par apcietinājumā pavadīto laiku, proti, viena mājas arestā pavadīta diena atbilst vienai dienai apcietinājumā.

Praksē izmeklēšanas tiesneši praktiski nepiemēro mājas arestu. No Tiesu informācijas sistēmas izriet, ka kopš 2008. gada līdz 2018. gada mājas arests tika piemērots tikai vienu reizi, proti, 2013.gadā Ventspils tiesas izmeklēšanas tiesnesis piemēroja mājas arestu personai, kura

⁷⁹ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Mājas arests un tā ieskaitīšana brīvības atņemšanas soda termiņā. Jurista Vārds, 2003, nr.25/26. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/76964-bmajas-arests-un-ta-ieskaitisana-brivibas-atnemsanas-soda-terminab/> [aplūkots 09.02.2018.]

tika atzīta par aizdomās turēto pēc Krimināllikuma 176.panta otrās daļa, ņemot vērā personas veselības stāvokli.⁸⁰

*Ventspils tiesas izmeklēšanas tiesneša 2013.gada 13.septembra lēmumā norādīts, ka tas, ka A.B. tiek turēts aizdomās par jauna smaga nozieguma izdarīšanu pārbaudes laika, norāda uz to, ka A.B. ir tendēts uz jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Krimināllietas materiālos ir ziņas, kas liecina par to, ka kriminālprocesā iesaistītajām liecinošām personām, ir bail no A.B. Tas apstākļi, ka A.B. ir veselības problēmas, nav atturējis viņu no smaga nozieguma izdarīšanas un dotajā gadījumā nav attaisnojoši un nav pamats, lai A.B. nepiemērotu drošības līdzekli – apcietinājumu. Bez tam, arī, atrodoties apcietinājumā, A.B. tiks nodrošināta medicīniska aprūpe, kā arī tiks veikta kriminālprocesa ietvaros ekspertīze. Turklāt no lietas materiāliem redzams, ka A.B. pret savām veselības problēmām atteicies vieglprātīgi.*⁸¹

Aizdomās turētais, nepiekrītot lēmumam, iesniedza apelācijas sūdzību par Ventspils tiesas izmeklēšanas tiesneša 2013.gada 13.septembra lēmumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu.

*Kurzemes apgabaltiesas 2013.gada 2.oktobra lēmumā norādīts, ka lietā pastāv personas apcietināšanas pamats, taču savā lēmumā tiesa nav vērtējusi aizstāvības iesniegtos medicīniskos dokumentus, kuras ir norādīts, ka A.B. ir attīstījušies izteikti darbspēju, pašaprūpes un iekļaušanās sabiedrībā traucējumi, kas atbilst smagas invaliditātes kritērijiem un A.B. ir noteikta otrā invaliditātes grupa. No iesniegtajiem dokumentiem ir redzams, ka aizdomās turētais slimo ar garīgā rakstura saslimšanu, viņam nepieciešams asistents, kurš palīdz tikt galā ar regulārajām lēkmēm. Līdz ar to lietderīgāk būtu A.B. piemērot ar brīvības atņemšanu nesaistītu drošības līdzekli – mājas arestu, ko savā sūdzībā ir lūgusi arī aizdomās turētā aizstāve. Tiesnesis atzīst, ka Ventspils tiesas izmeklēšanas tiesneša 2013.gada 13.septembra lēmums ir atceļams.*⁸²

2013.gada 3.oktobrī Valsts policijas Kurzemes reģiona pārvaldes Ventspils iecirkņa amatpersona iesniedza tiesā ierosinājumu par drošības līdzekļa – mājas aresta – piemērošanu aizdomās turētājam A.B.

⁸⁰ Tiesu informācijas sistēmas statistika. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&topmenuid=151&id=121 [aplūkots 09.02.2018.]

⁸¹ Ventspils tiesas izmeklēšanas tiesneša 2013.gada 13.septembra lēmums lietā Nr.KPL40-0267-13, nav publicēts

⁸² Kurzemes apgabaltiesas 2013.gada 2.oktobra lēmums lietā Nr.KPL02-0062-13, nav publicēts

Ventspils tiesas izmeklēšanas tiesneša 2013.gada 3.oktobra lēmumā norādīt, ka tā kā apcietinājuma piemērošanas pamati un apstākļi tika analizēti jau 2013.gada 13.septembra Ventspils tiesas izmeklēšanas tiesneša lēmumā, tad tie atkārtoti netiks analizēti. Tā kā lietas materiālos ir ziņas, kas norāda uz to, ka A.B. viņa veselības stāvokļa dēļ nav vēlams turēt apcietinājumā, tad ir pamats piemērot viņam piemēroto drošības līdzekli – mājas arestu.⁸³

Pēc autore domām, 2013.gada 3.oktobra lēmumā izmeklēšanas tiesnesis nav izvērtējis īpašos apstākļus, kuru dēļ personu nav iespējams vai nav vēlams turēt apcietinājumā, savukārt tas tika izdarīts Kurzemes apgabaltiesas 2013.gada 2.oktobra lēmumā. Autore uzskata, ka, konstatējot minētās problēmas ar veselības stāvokli, tiesnesis pieņēma pamatotu lēmumu, piemērot mājas arestu, jo ieslodzījumu vietā nav iespējams saņemt A.B. nepieciešamo medicīnisko palīdzību. Vienlaikus autore piekrīt tam, ka ir jāņem vērā arī tas apstāklis, ka problēmas ar veselības stāvokli nav atturējušas aizdomās turēto A.B. no iespējamā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas.

Galvenokārt, izmeklēšanas tiesnesis noraida aizstāvības puses lūgumu, piemērot mājas arestu veselības stāvokļa dēļ, norādot, ka no tiesas sēdē iesniegtajiem dokumentiem neizriet, ka aizdomās turētā vai apsūdzētā veselības stāvoklis ir tāds, kas kategoriski nepieļauj viņa atrašanos ieslodzījuma vietā. Atrodoties apcietinājumā, jebkura persona var realizēt savu medicīnisko aprūpi tādā pašā apmērā, ka to varēja darīt, atrodoties brīvībā, - par saviem līdzekļiem, kā arī valsts nodrošinātā apmērā saskaņā ar normatīvo aktu regulējumu. Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 276 "Apcietināto un notiesāto personu veselības aprūpes īstenošana" 3.punktu ieslodzītā ambulatoro veselības aprūpi nodrošina ieslodzījuma vietas medicīniskā daļa, bet stacionāro veselības aprūpi – Latvijas Cietuma slimnīcā,⁸⁴ kā arī ir iespējama veselības aprūpes pakalpojumu saņemšana ārstniecības iestādēs ārpus ieslodzījuma vietas. Ievērojot minēto, autore secina, ka, piemērot mājas arestu veselības stāvokļa dēļ, ir jākonstatē tādas veselības problēmas, kuru ārstēšana nav iespējama ieslodzījumu vietā un kuru dēļ ir apgrūtināta personas atrašanās apcietinājumā.

Pēc autore domām, uz doto brīdi mājas arestam ir tikai formāla nozīme Kriminālprocesa likuma regulējumā, jo tas tiek piemērots ļoti reti. Iespējams, ka mājas arests netiek piemērots, jo

⁸³ Ventspils tiesas izmeklēšanas tiesneša 2013.gada 3.oktobra lēmums lietā Nr.KPL40-0282-13, nav publicēts

⁸⁴ Apcietināto un notiesāto personu veselības aprūpes īstenošanas kārtība: Ministru kabineta 2015.gada 2.jūnija noteikumi nr.276. [23.02.2018.]

tiesību normas piemērotājiem nav skaidrs, kas ir tie īpašie apstākļi, kuru dēļ aizdomās turēto vai apsūdzēto nav vēlams vai nav iespējams turēt apcietinājumā. Autoresprāt, ir nepieciešams likuma pantā uzskaitīt šos īpašos apstākļus, kā piemēram, aizdomās turētā vai apsūdzētā smags veselības stāvoklis, ieslodzījuma vietā nav iespējams nodrošināt nepieciešamo medicīnisko palīdzību un ārstēšanos, nepieciešamība rūpēties jaundzimušo bērnu u.c.

2.1.4. Ievietošana ārstniecības iestādē ekspertīzes veikšanai

KPL 283.pants noteic, ka aizdomās turēto vai apsūdzēto, kā arī personu, attiecībā uz kuru uzsākts process medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšana, var piespiedu kārtā ievietot ārstniecības iestādē ekspertīzes izdarīšanai, ja lietai nozīmīgu jautājumu atrisināšanai tiesmedicīniskajā vai tiesu psihiatriskajā ekspertīzē nepieciešami pētījumi izdarāmi tikai ārstnieciskā stacionāra apstākļos. Šis kriminālprocesuāls piespiedu līdzeklis tiek piemērots gadījumus, kad ambulatorās tiesu psihiatriskās vai tiesu medicīniskās ekspertīzes laikā nav iespējams atbildēt uz ekspertam uzdotajiem jautājumiem vai ir nepieciešami papildus izmeklējumi, lai noteiktu personas veselības stāvokli.

2016.gada 30.septembrī tiesas sēdē procesa virzītājs norādīja, ka ambulatorās tiesu psihiatriskās ekspertīzes laikā uz eksperta uzdotajiem jautājumiem nav iespējams atbildēt. Lai precizētu diagnozi, psihisko traucējumu raksturu un to izteiktības pakāpi, ir nepieciešama ilgstošāka novērošana, papildus izmeklējumi, kas veicami stacionāra apstākļos.⁸⁵

Šo procesuālo piespiedu līdzekli var piemērot, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu tikai tad, ja ir pieņemts lēmums par ekspertīzes noteikšanu. Līdz ar to tiesnesim ir jākonstatē, ka procesa virzītājs līdz ierosinājuma iesniegšanai tiesā ir pieņēmis lēmumu konkrētajai personai nozīmēt stacionāro tiesu psihiatrisko vai medicīnisko ekspertīzi. Tiesnesis, ievietojot personu ārstniecības iestādē, papildus var noteikt tikšanās un sazināšanas ierobežojumus.

⁸⁵ 2016.gada 30.septembra tiesas sēdē procesa virzītājs viedoklis par ievietošanu ārstniecības iestādē ekspertīzes lietā Nr.KPL29-1368-16, nav publicēts

Personas piedalīšana, lemjot jautājumu par ievietošanu ārstniecības iestādē ekspertīzes veikšanai, ir obligāta, izņemot gadījumu, kas saskaņā ar ārsta (eksperta) atzinumu tas nav pieļaujams vai nav ieteicams veselības stāvokļa dēļ un tiesas sēdē piedalās personas aizstāvis.

2016.gada 30.septembra tiesas sēdē izmeklēšanas tiesnesis apmierināja procesa virzītāja lūgumu skatīt ierosinājumu O.P. prombūtnē, jo no 2016.gada 29.septembra ārsta K.L. sniegtajām ziņām secināms, ka O.P. atrodas psihiatriskās slimnīcas 5.nodaļā un viņa piedalīšanās tiesas sēdē nav vēlama viņa veselības stāvokļa dēļ.⁸⁶

Tiesnesim, konstatējot, ka persona, kuru lūgts ievietot ārstniecības iestādē, nav ieradies, ir jāizvērtē, vai ir objektīvs apstākļi, kāpēc persona nav ieradies uz tiesas sēdi.

ECT spriedumā *Beire v. Latvia* konstatēja, ka Saldus rajona tiesas lēmums par V. Beires ievietošanu ārstniecības iestādē stacionārās tiesu psihiatriskās-psiholoģiskās ekspertīzes veikšanai ir pretlikumīgs, jo tas tika pieņemts bez iesniedzēja klātbūtnes, neaicinot viņu uz tiesas sēdi un neinformējot par plānoto tiesas sēdi, vēl jo vairāk iesniedzēja pat nebija informēta, ka M.D. ir pilnvarota pārstāvēt viņas intereses. Līdz ar to tiesa uzskatīja, ka pie šādiem apstākļiem nacionālā tiesvedība nesniedza iesniedzējai pietiekamu aizsardzību pret iespējami patvaļīgu brīvības atņemšanu.⁸⁷

Jāatzīmē, ka piespiedu kārtā ievietota persona ārstniecības iestādē ekspertīzes veikšanai, var atrasties tur līdz ekspertīzes izdarīšanai, taču ne ilgāk par attiecīgajai noziedzīgu nodarījumu kategorijai noteikto maksimālo apcietinājuma termiņu pirmstiesas procesā. Tāpat ir jāņem vērā, ka atrašanās laiks ārstniecības iestādē ieskaitāms apcietinājuma laikā arī tad, ja personai iepriekš nebija piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums. Autore uzskata, ka šai normai ir būtiska nozīme, jo tā norāda, ka nav nekādas nozīmes tam, kādos apstākļos persona izcieš brīvības atņemšanu, bet gan tam, cik lielā mērā ir ierobežotas personas tiesības pārvietoties.

Izvērtējot izmeklēšanas tiesnešu lēmumus par ekspertīzes veikšanu, autore secina, ka noteicošais, pieņemot attiecīgo lēmumu, ir tā informācijas, kas ir iekļauta ambulatorās tiesu psihiatriskās vai medicīniskās ekspertīzes atzinumā, ja tajā ir norādīts, ka personai ir vajadzīgs veikt stacionāro tiesu ekspertīzi, tad arī tiesnesis pieņem lēmumu par personas ievietošanu ārstniecības iestādē ekspertīzes veikšanai.

⁸⁶ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 30.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1368-16, nav publicēts

⁸⁷ ECT 29.11.2011. spriedums lietā *Beiere pret Latviju*, 52.p. (iesnieguma Nr.30954/05)

2017.gada 3.janvāra lēmumā izmeklēšanas tiesnesis ir norādījis, ka ņemot vērā ambulatorās tiesu psihiatriskās ekspertīzes atzinumu un to, ka nozīmīgu jautājumu atrisināšanai kriminālprocesā aizdomās turētājam O.K. ir nepieciešams veikt stacionāro tiesu psihiatrisko ekspertīzi, tiesnesis atzīst, ka aizdomās turētais O.K. ir ievietojams ārstniecības iestādē stacionārās tiesu psihiatriskās ekspertīzes veikšanai.⁸⁸

Pēc autores domām, no vienas puses, šai izmeklēšanas tiesneša funkcijai deklaratīvs raksts, jo izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumu balstoties uz analīzes rezultātiem. Ir saprotams, ka tiesnesis nevar patstāvīgi pieņemt lēmumu, jo viņam nav medicīniskās izglītības,

2.1.5. Nepilngadīgā ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē

Izmeklēšanas tiesnesis nepilngadīgajai personai kā drošības līdzekli var piemērot ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē, ja aizdomās turēto vai apsūdzēto nepilngadīgo nav nepieciešams turēt apcietinājumā, tomēr nav pārliecības, ka, atrodoties brīvībā, nepilngadīgais izpildīs savus procesuālos pienākumus un neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus. Saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanu nepilngadīga persona ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu. Krimināllikuma 11.pants noteic, ka pie kriminālatbildības ir saucama persona, kas līdz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas dienai ir sasniegusi 14 gadu vecumu. Ievērojot minēto, ir secināms, ka kriminālprocesā ar nepilngadīgo personu ir saprotama persona vecumā no 14 līdz 18 gadiem.

Drošības līdzekļa – ievietošana sociālās korekcijas iestādē – piemērošanas kārtība ir tāda pati kā piemērojot apcietinājumu, kā arī ar tiem pašiem nosacījumiem, termiņiem, pārsūdzēšanas un kontrole kārtību kā apcietinājuma gadījumā. Svarīgi, ka pavadīto laiku sociālās korekcijas izglītības iestādē ieskaita kā apcietinājumā pavadīto laiku, skaitot vienu iestādē pavadīto dienu par vienu apcietinājuma dienu.

⁸⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 3.janvāra lēmums lietā Nr.KPL29-0738-17, nav publicēts

Sociālās korekcijas izglītības iestādes izpilda vispārējās izglītības iestādes funkcijas, veicot pedagoģisko darbu, īstenojot sociālās korekcijas izglītības programmas un nodrošinot obligātās vispārējās pamatizglītības ieguvu un pilnveidojot ieguves kārtību.⁸⁹

Praksē šo drošības līdzekli izmeklēšanas tiesnesis piemēro reti, proti, laika periodā no 2008. gada līdz 2018.gada tas tika piemērots tikai divas reizes.⁹⁰ Turpmāk tiks apskatīti šie divi gadījumi.

2016.gada 5.maijā Tukuma rajona tiesā procesa virzītājs iesniedza ierosinājumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu aizdomās turētājam A.V. Ierosinājumā norādīts, ka A.V. pamatoti tiek turēts aizdomās par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, kas paredzēts Krimināllikuma 176.panta otrajā daļā. Pastāv varbūtība, ka A.V., atrodoties brīvībā, var traucēt objektīvās patiesības noskaidrošanai, jo kriminālprocesā ir jāveic virkne izmeklēšanas darbību, kā arī A.V. var radīt reālus draudus cietušajam un ietekmēt lieciniekus un izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus. Izmeklēšanas tiesnesis lēmumā norādīja, ka lietas materiālos ir ziņas par faktiem, kas rada pamatotas aizdomas, ka A.V. ir izdarījis KL 176.panta otrajā daļā paredzētu noziedzīgu nodarījumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods. Izvērtējot A.V. personību tika konstatēts, ka persona agrāk ir tiesāta, mācās 7.klasē, brīvajā laikā strādā gadījuma darbus, ir 16 gadus vecs. Ir pamats uzskatīt, ka persona var turpināt izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus. Ņemot vērā aizdomās turētā personību, un to, ka viņš ir nepilngadīgs, tiesa uzskata, ka A.V. ir ievietojams sociālās korekcijas izglītības iestādē.⁹¹

Pēc autores domām, iepriekšminētajā lēmumā ir vairākas nepilnības. Pirmkārt, lēmumā ir norādīts, ka ir pamats uzskatīt, ka persona var turpināt izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus, taču šis apcietinājuma piemērošanas pamats nav nekādā veidā pamatots. Otrkārt, lēmumā nav norādīti apstākļi, kāpēc tiesnesim nav pietiekamas pārlicības, ka persona ne pretdarbosies kriminālprocesam. Treškārt, izmeklēšanas tiesnesis nav noreagējis uz procesa virzītāja izvirzīto apcietinājuma piemērošanas pamatu – traucēšanas risku. Izvērtējot lēmumu, autore uzskata, ka

⁸⁹ Āboliņa J. Pirmstiesas process lietās par nepilngadīgo noziedzīgiem nodarījumiem. Jurista Vārds, 2010., nr.43. Pieejams:<http://www.juristavards.lv/doc/219927-bpirmstiesas-process-lietas-par-nepilngadigo-noziedzīgiem-nodarījumiemb/> [aplūkots 03.03.2018.]

⁹⁰ Tiesu informācijas sistēmas statistika. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&topmenuid=151&id=121 [aplūkots 15.02.2018.]

⁹¹ Tukuma rajona tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 5.maija lēmums lietā Nr.KPL37-0075-16, nav publicēts

izmeklēšanas tiesnesis piemēroja ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē, ņem vērā personas vecumu.

2016.gada 30.jūnijā Tukuma rajona tiesā tika saņemts procesa virzītāja ierosinājumus par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu aizdomās turētājam E.A. Ierosinājumā norādīts, ka E.A. ar izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 21.jūnija lēmumu atteikts piemērot apcietinājumu E.A. Procesā virzītājs piemēroja aizdomās turētājam – nodošanu policijas uzraudzībā, taču policijas uzraudzības laikā E.A. tiek turēts aizdomās par jauna smaga nozieguma izdarīšanu. Līdz ar to cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt, ka E.A. turpmāk neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus. Izvērtējot ierosinājumu, krimināllietas materiālus, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma raksturu un apcietināšanas iemeslus un to, ka aizdomās turētais ir nepilngadīgs, tiesnesis uzskatīja, ka E.A. ievietojams sociālās korekcijas izglītības iestādē. Novērtējot ziņas par E.A. izdarītajiem noziegumiem kopsakarā ar personību (agrāk 6 reizes sodīts, šobrīd nav atstrādātas 82,5 piespiedu darba stundas, ir 17 gadus vecs), tiesnesis uzskata, ka E.A. nav izdarījis secinājumus par labošanu, līdz ar to cita drošības līdzekļa piemērošana nav iespējama.⁹²

Izvērtējot minēto lēmumu, autore secina, ka izmeklēšanas tiesnesis pieņēma lēmumu par ievietošanu sociālās izglītības iestādē, ņemot vērā tikai aizdomās turētā vecumu un nevērtējot citus apstākļus. Lēmumā nav norādīts, kāpēc personu ir nepieciešamas ievietot sociālās izglītības iestādē, proti, nav norādīts, vai persona, atrodoties brīvībā, neizpildīs savus procesuālos pienākumus vai turpinās izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus.

Iespējams, ka praksē šis drošības līdzeklis tiek piemērots reti, jo tiesību normas piemērotājiem nav skaidrs, kas ir jāsaprot ar nosacījumu “nav pietiekamas pārliecības”, jo, izpētot iepriekšējos lēmumus, nevienā no viņiem nav vērtēts šis nosacījums.

2.1.6. Piespiedu atvešana

Piespiedu atvešanu var piemērot, ja persona bez attaisnojoša iemesla neierodas pie procesa virzītāja. Izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumu par piespiedu atvešanu grūtniecēm vai akūti slimām personām, ja šo faktu ir apstiprinājis ārsts un ja procesuālo darbību nav iespējams veikt personas atrašanās vietā.

⁹² Tukuma rajona tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018=6.gada 30.jūnija lēmums lietā Nr.KPL37-0114-16, nav publicēts

Autores ieskatā, arī šajā gadījuma izmeklēšanas tiesneša funkcijai ir tikai deklaratīvs raksturs, jo pēc būtības izmeklēšanas tiesnesis neko neizlemj. Lēmumā viņš norāda ārsta atzinumā ietvertās ziņas un procesa virzītājas paskaidrojumus par to, kāpēc personu nav iespējams noprotināt tās atrašanās vietā. Tā kā izmeklēšanas tiesnesis nav tiesīgs aizstāt procesa virzītāju, tad tas arī nevar norādīt uz apstākļiem, kādos ir iespējams noprotināt personu tās atrašanās vietā.

2.2. Izmeklēšanas darbību atļaušana

Šis pilnvaru kopums attiecas uz situācijām, kad objektīvi jāizvērtē nepieciešamība kriminālprocesa mērķa interesēs pārkāpt kādas personas tiesības ar likumu aizsargāto noslēpumu.⁹³

KPL 121.panta trešās daļas 1.punkts nosaka, ka slepenu un sevišķi slepenu valsts noslēpumu saturošu dokumentu apskatei un izņemšanai ir nepieciešama izmeklēšanas tiesneša atļauja. Saskaņā ar likuma "Par valsts noslēpumu" 2.panta pirmo daļu valsts noslēpums ir tāda militāra, politiska, ekonomiska, zinātniska, tehniskā vai cita rakstura informācija, kura iekļauta Ministru kabineta apstiprinātā sarakstā un kuras nozaudēšana vai nelikumīga izpaušana var nodarīt kaitējumu valsts drošībai, ekonomiskajām vai politiskajām interesēm. Minētā likuma 12.panta piektajā daļā ir noteikts, ka pieeja valsts noslēpumam un tiesības to izmantot ir kriminālprocesa virzītājam, veicot pirmstiesas izmeklēšanu un tiesvedību konkrētā krimināllietā, kas saistīta ar valsts noslēpumu. Procesā virzītājs var piekļūt dokumentiem, kas satur valsts noslēpumu, tikai tad, ja noziedzīgais nodarījums skar valsts noslēpumu. Ja izmeklēšanas tiesnesis atļauj procesā virzītājam apskatīt un izņemt valsts noslēpumu saturošo dokumentu, tad procesā virzītājs tiek brīdināts par pienākumu glabāt valsts noslēpumu un par atbildību, kas paredzēta par valsts noslēpuma nelikumīgu izpaušanu. Saskaņā ar KPL 121.panta trešās daļas 2. punktu izmeklēšanas tiesneša atļauja nepieciešama neatvērta testamenta apskatei, izņemšanai un šo testamentu apstiprinājušās personas pratināšanai par to. Civillikumā⁹⁴ 432.pants paredz, ka testamenti pēc savas formas ir vainu publiski, vai privāti. Par publiskiem testamentiem ir atzīstami tādi testamenti, kas taisīti pie notāra vai bāriņtiesas, kā arī privātie testamenti, kas

⁹³ Kūtris G. 2006. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/125389-bizmeklesanas-tiesnesib-bjauns-instituts-kriminalprocesab/> [aplūkots 10.03.2017.]

⁹⁴ Civillikums. TREŠĀ DAĻĀ. Lietu tiesības: LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. [aplūkots 10.03.2017.]

nodoti glabājumā notāram vai bāriņtiesai, turpretī privāti testamenti ir tādi testamenti, kurus mantojuma atstājējs pašrocīgi uzrakstījis un parakstījis. Par neatvērtu testamentu tiek uzskatīts testaments, kas nav atvērts un nolasīts mantiniekiem. Tā kā KPL 121.pants aizsargā profesionālos noslēpumus, tad izmeklēšanas tiesneša atļauja ir nepieciešama, lai apskatītu un izņemtu publisko testamentu, kas sarakstīts vai nodots glabāšanā notāram vai bāriņtiesai. Atbilstoši KPL 121.panta trešās daļas 3.punktam izmeklēšanas tiesneša atļauja ir nepieciešama, lai nopratinātu speciālās izmeklēšanas darbības veicēju, ja šī persona nevēlas sniegt liecības, vienlaikus ir jāņem vērā, ka saskaņā ar KPL 233.panta pirmo daļu ziņas par speciālās izmeklēšanas darbību veikšanas faktu līdz tās pabeigšanai ir neizpaužami dati, par kuru izpaušanu amatpersonas vai personas, kuras iesaistītas tās veikšanā, atbild saskaņā ar likumu.

KPL 121.panta piektā daļa nosaka, ka pirmstiesas kriminālprocesā pieprasīt no kredītiestādēm vai finanšu iestādēm to rīcībā esošās neizpaužamās ziņas vai dokumentus, kuri satur šādas ziņas, drīkst tikai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 62.panta piekto daļu ziņas par klientu un viņa darījumiem, kuras kredītiestāde iegūst, sniedzot finanšu pakalpojumus saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem, ir neizpaužamas ziņas, kas nesatur valsts noslēpumu. Līdzīgs noteikums ir iekļauts Kredītiestāžu likuma 63.panta pirmās daļas 4. un 5.punktā, kuri nosaka, ka kredītiestādes rīcībā esošās neizpaužamās ziņas pirmstiesas kriminālprocesā ir izsniedzamas izmeklēšanas iestādēm un prokuratūrai tikai uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma pamata. Šādas prasības pamatā ir profesionālā noslēpuma kriminālprocesuālā aizsardzība.⁹⁵ Lai izmeklēšanas tiesnesis varētu pieņemt attiecīgu lēmumu, procesa virzītājs iesniedz ierosinājumu, kurā norāda ziņu pieprasīšanas iemeslu un pieprasāmo ziņu apjomu, un krimināllietas materiālus.

Piemēram, 2018.gada 27.februārī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā procesa virzītājs iesniedza ierosinājumu par neizpaužamo ziņu iegūšanu no "Swedbank" AS. Ierosinājumā norādīts, ka kriminālprocess uzsākts 2017.gada 28.decembrī pēc Krimināllikuma 192.panta pirmās daļas par to, ka 2017.gada 27.novembrī, veicot "Swedbank" AS bankomātā inkasētās naudas pārskaiti un apstrādi, tika konstatēts viltotas 50 euro naudaszīmes iespējamās izplatīšanas fakts. Ņemot vērā to, ka nepieciešams noskaidrot kontu, uz kuru tika iemaksāta

⁹⁵ Berezins A. Kredītiestādes tiesības pārsūdzēt neizpaužamo ziņu pieprasījumu kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2011, nr.36. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/235288-bkreditiestades-tiesibas-parsudzet-neizpauzamo-zinu-pieprasijumu-kriminalprocesab/> [aplūkots 11.03.2018.]

viltota naudas zīme, visas noziedzīgā nodarījumā iesaistītās personas, kā arī to, ka nav savākti pietiekami pierādījumi, un pamatojoties uz KPL 121.panta piekto daļu, 323.pantu, procesa virzītājs ierosina pieņemt lēmumu par neizpaužamu ziņu iegūšanu no “Swedbank” AS. Tālāk ierosinājumā uzskaitītas ziņas, kuras ir nepieciešams iegūt no “Swedbank” AS.⁹⁶

Izmeklēšanas tiesnesis lēmumu noformē rakstveidā atbilstoši KPL 320.panta prasībām, proti, lēmumā jābūt ievaddaļai, aprakstošajai daļai, motīvu daļai un rezolutīvajai daļai. Ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu kredītiestādei tiek uzlikts pienākums sniegt tās rīcībā esošās neizpaužamās ziņas vai dokumentus, kuri satur šīs ziņas. Lēmuma rezolutīvā daļā tiesnesis norāda, kādas neizpaužamās ziņas un dokumentus ir nepieciešams sniegt procesa virzītājam. Pārsvārā tās ir tas pašas ziņas un dokumenti, kurus procesa virzītājs ir norādījis savā ierosinājumā.

Piemēram, 2017.gada 14.martā izmeklēšanas tiesnesis pieņēma lēmumu par neizpaužamo ziņu iegūšanu. Lēmumā norādīts, ka no krimināllietas materiāliem redzams, ka izmeklējamā nozieguma izdarīšanā (KL 177.panta trešā daļa), iespējams, ir iesaistīti A.A., personas kods /numurs/ un B.B., personas kods /numurs/. Tāpat izmeklēšanas tiesnesis uzskata, ka krimināllietas materiāli un procesa virzītāja ierosinājumā izklāstītā motivācija ir pietiekama, lai no AS “Rietumu Banka” pieprasītu neizpaužamās ziņas par iespējamiem fizisko personu kontiem, kontu numuriem, atvēršanas laiku un kontu pārskatu no 2011.gada līdz 2012.gada 1.jūnijam. Līdz ar to tiesnesis nolēma AS “Rietumu Banka” izsniegt konkrētajam inspektoram neizpaužamās ziņas un dokumentus, kas satur šīs ziņas, apliecinātas kopijas.⁹⁷

Izmeklēšanas tiesneša lēmumu var pārsūdzēt 10 dienu laikā Rīgas apgabaltiesā, sūdzību iesniedzot izmeklēšanas tiesnesim, kurš pieņēma pārsūdzamo lēmumu.

Saskaņā ar KPL 121.panta piektās daļas otro un trešo teikumu pirmstiesas kriminālprocesā pārraudzīt darījumus kredītiestāžu vai finanšu iestāžu klientu kontos uz noteiktu laiku drīkst tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju. Izmeklēšanas tiesnesis var atļaut pārraudzīt darījumus klientu kontā uz laiku līdz trim mēnešiem, bet šo termiņu var pagarināt. KPL netiek

⁹⁶ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018.gada 27.februāra lēmums kriminālprocesā Nr.1151*****, nav publicēts

⁹⁷ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 14.marta lēmums kriminālprocesā Nr.6870*****, nav publicēts

atklāts ne šī jēdziena saturs, ne apjoms, ne gaitas un rezultātu fiksācija, ne arī citi būtiski jautājumi.⁹⁸

Saskaņā ar KPL 152.panta ceturto daļu izmeklēšanas tiesneša atļauja ir nepieciešama, ja procesa virzītājs vēlas atkārtoti tieši pratināt 14 gadus nesasniegušu personu vai nepilngadīgu personu, kas atzīta par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais bija kaut kādā veidā atkarīgs, cilvēku tirdzniecības vai noziedzīga nodarījuma pret tikumību un dzimumneaizskaramību, un psihologs norāda, ka šāda pratināšana var kaitēt personas psihei. Līdzīga atļauja ir nepieciešama gadījumos, kad psihologs liedz izdarīt nepilngadīgā tiešo nopratināšanu, iesakot to izdarīt izmantojot tehniskos līdzekļus un ar psihologa starpniecību, bet procesa virzītājs nepiekrīt šādā veidā veikt nopratināšanu.

2013.gada 5.jūnijā izmeklēšanas tiesnesis pieņēma lēmumu, ar kuru tika noraidīts procesa virzītāja ierosinājums par cietušās M.P. papildu nopratināšanu. Pieņemot lēmumu, izmeklēšanas tiesnesis ņēma vērā psihologa atzinumu, kurā norādīts, ka nebūtu ieteicams M.P. turpmāk pratināt par notikuma apstākļiem, jo tas var radīt atkārtotu traumas pārdzīvošanu un piedzīvotās vardarbības seku atjaunošanu, un tiesu psiholoģiskās ekspertīzes atzinumu, no kura izriet, ka ar M.P. nevar veikt izmeklēšanas darbības un viņa nevar piedalīties tiesas sēdē.⁹⁹

Ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu var uzdot plašsaziņas līdzekļa žurnālistam vai redaktoram norādīt publicētās informācijas avotu. Pieņemot šādu lēmumu, tiesnesim ir jāizvērtē personas tiesību un sabiedrības interešu samērīgumu. Žurnālistu informācijas avota aizsardzība ir viens no preses brīvības pamatnosacījumiem. Informācijas avota aizsardzības trūkums var atturēt avotus sniegt palīdzību presei, tai informējot sabiedrību par sabiedriskās dzīves jautājumiem.

2006.gada 4.septembrī tika pieņemts lēmums par informācijas avota norādīšanu. Izmeklēšanas tiesnesis pamatoja savu lēmumu ar to, ka krimināllietā esošie materiāli – kratīšanas protokoli -, kas saskaņā ar KPL 375.pantu ir izmeklēšanas noslēpums, nonākuši pie plašsaziņas līdzekļa bez procesa virzītāja atļaujas, kas jau pats par sevi ir likuma pārkāpums un

⁹⁸ Berezins A. 2011. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/235288-bkreditiestades-tiesibas-parsudzet-neizpauzamo-zinu-pieprasijumu-kriminalprocesab/> [aplūkots 11.03.2018.]

⁹⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesnesis 2013.gada 5.jūnijā lēmums kriminālprocesā Nr. 1108*****, nav publicēts

nav samērojams ar sabiedrības būtiskām interesēm, kā arī nav uzskatāms par sabiedrības būtisku interešu aizskārumu.¹⁰⁰

Lai veiktu publiski nepieejamas teritorijas vai telpas un tajās esošo priekšmetu, kā arī transportlīdzekļa apskati, ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša lēmums, ja tam nepiekrīt telpas vai attiecīgi transportlīdzekļa lietotājs. Izmeklēšanas tiesneša atļauja nav nepieciešama, ja konkrētā teritorija, telpa, transportlīdzeklis ir notikuma vieta.

2014.gada 6.jūnijā izmeklēšanas tiesnesis pieņēma lēmumu, ar kuru tika apmierināts procesa virzītāja ierosinājums par publiski nepieejamas telpas apskati. Lēmumā norādīts, ka krimināllietas materiāli dod pietiekamu pamatu uzskatīt, ka uzņēmuma SIA /Nosaukums/ manta, par kuras iespējamo piesavināšanos ir uzsākts kriminālprocess, var atrasties /adrese/. Turklāt no lietas materiāliem ir nepārprotami secināms, ka privātīpašuma /adrese/ īpašniece ir Z.B. Nopratināta kā lieciniece, Z.B. norādīja, ka atteicas uzrādīt apskaties publiski nepieejamas telpas /adrese/.¹⁰¹

Izņēmuma gadījumos apskati var veikt, pamatojoties uz procesa virzītāja lēmumu, bet ne vēlāk kā nākamajā darba dienā procesa virzītājs paziņo izmeklēšanas tiesnesim par veikto apskati, uzrādot apskates protokolu un materiālus, kas pamatoja tās nepieciešamību un neatliekamību. Ja izmeklēšanas tiesnesis uzskata, ka apskate tika veikta ievērojot kriminālprocesa likuma normas un pārkāpumi nav konstatēti, tad viņš pieņem lēmumu rezolūcijas veidā, norādot, ka apskate ir apstiprināta.

Izmeklēšanas tiesnesim ir jālemj par liķa ekshumācijas nepieciešamību pirmstiesas kriminālprocesā, ja nav iegūta mirušās personas tuvinieka piekrišana. Ja izmeklēšanas tiesnesis ir pieņēmis lēmumu par ekshumācijas veikšanu, tad liķa atkārtota apbedīšana notiek tikai ar šī tiesneša atļauju.

Tikai, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, var veikt piespiedu aplūkošanu personai, kura kriminālprocesā nav aizturētais, aizdomās turētais vai apsūdzētais, izņemot gadījumu, ja aplūkošanas izdarīšana ir neatliekama, tad to var izdarīt ar prokurora piekrišanu un

¹⁰⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2006.gada 4.septembra lēmums kriminālprocesā Nr.1281*****, nav publicēts

¹⁰¹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2014.gada 6.jūnija lēmums lietā Nr.KPL29-0798-10, nav publicēts

ne vēlāk kā nākamajā darba dienā par to paziņot izmeklēšanas tiesnesim, kurš pārbaudīs izmeklēšanas darbības tiesiskumu un pamatotību.

Kratīšanu izdara ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Tiesnesis pieņem lēmumu pēc tam, kad iepazīstas ar procesa virzītāja ierosinājumu un krimināllietas materiāliem. KPL 180.panta otrajā daļā ir noteiktas ziņas, kurām obligāti ir jābūt ietvertam lēmumā – kas, kur, kādu lietu un kādus priekšmetus un dokumentus meklēs un izņems. Neatliekamajos gadījumos kratīšanu var izdarīt ar procesa virzītāja lēmumu (procesā virzītājs ar prokurora piekrišanu), bet nākamajā darba dienā par to paziņot izmeklēšanas tiesnesim.

2017.gada 7.novembrī izmeklēšanas tiesnesis pieņēma lēmumu atļaut izdarīt kratīšanu konkrētajā automašīnā. Lēmumā norādīts, ka ir secināms, ka A.V., iespējams, ir saistīts ar izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu. Saskaņā ar Ceļu satiksmes drošības direkcijas datu pārliuku, A.V. turējumā atrodas automašīna /nosaukums/. Ar lietas materiāliem ir pamatota nepieciešamība izdarīt kratīšanu automašīnā /nosaukums/ ar mērķi atrast un izņemt datorsistēmu vai citu informācijas datu nesēju.¹⁰²

Ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša lēmums, lai procesā virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā var rakstveidā pieprasīt, lai elektroniskās sakaru komersants atklāj un izsniedz iepriekš saglabātos datus. Izmeklēšana tiesneša lēmums nav nepieciešams, ja tam piekrīt datu subjekts.

Tikai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu un ja kriminālprocesā pierādāmie apstākļi citādi nav noskaidrojami, piespiedu kārtā var izdarīt liecinieka, cietušā vai personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, tiesu psihiatrisko vai psiholoģisko ekspertīzi vai ar viņa ķermeni saistītu ekspertīzi. Tāpat tikai ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu no iepriekšminētām personām salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu var paņemt piespiedu kārtā. Neatliekamajos gadījumos paraugus piespiedu kārtā var paņemt paraugus, pamatojoties uz procesa virzītāja lēmumu ar prokurora piekrišanu, bet ne vēlāk kā nākamajā darba dienā par to paziņo izmeklēšanas tiesnesim.

2016.gada 2.februārī izmeklēšanas tiesnesis pieņēma lēmumu par balss paraugu ņemšanu piespiedu kārtā. No procesa virzītāja izriet, ka A.S. ir saukts pie kriminālatbildības un ka ekspertiem ir nepieciešams iegūt papildus A.S. balss paraugus, lai pilnvērtīgāk varētu veikt skaņu

¹⁰² Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 7.novembra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts

*ierakstu ekspertīzi, bet A.S. atteicās sniegt balss paraugus. Izmeklēšanas tiesnesis secināja, ka ierosinājums ir pamatots un apmierināms.*¹⁰³

Ievērojot lēmumā izklāstīto, autore secina, ka, tā kā apsūdzētais nav izpildījis KPL 209.panta pirmajā daļā noteikto pienākumu – ļaut no sevis paņemt paraugus salīdzinošai izpētei -, tad šādus paraugus var paņemt piespiedu kārtā, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Līdz ar paraugus piespiedu kārtā var paņemt arī no aizturētā un aizdomās turētā, ja viņi labprātīgi nesniedz salīdzinošajai izpētei nepieciešamos paraugus.

2.3. Atļaujas izsniegšana speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai

Speciālo izmeklēšanas darbību definīcija nav iekļauta KPL, taču var atzīt, ka izmeklēšanas darbību vispārējā definīcija attiecināma arī uz speciālajām izmeklēšanas darbībām, tikai ievērojot KPL 210.panta pirmajā daļā ietvertu nostāju, ka “speciālās izmeklēšanas darbības veic, ja kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai ziņas par faktiem nepieciešams iegūt, neinformējot kriminālprocesā iesaistītās personas un tās personas, kuras varētu šīs ziņas sniegt”. Būtiskākā speciālās izmeklēšanas darbību īpatnība ir tajā, ka tās tiek veiktas slepus, proti, personas ar vai pret kurām šīs darbības notiek, par to nezina un mēdz turpināt sev ierasto dzīves veidu, t.sk. arī kriminālās aktivitātes, kontaktus, saraksti, sarunas.¹⁰⁴ Jāatzīmē, ka speciālās izmeklēšanas darbības drīkst veikt, vienīgi izmeklējot mazāk smagus, smagus un sevišķi smagus noziegumus, tādējādi tiek ievērots nacionālajos un vairākos starptautiskajos aktos noteiktais samērīguma princips. Samērīguma princips nosaka, ka cilvēka tiesību ierobežojumiem ir jābūt samērīgiem ar nozieguma smagumu un bīstamību, tādēļ ar to autore atzīst par pareizu, ka speciālās izmeklēšanas darbības nav pieļaujamas, izmeklējot kriminālpārkāpumus. Tā kā, veicot šīs darbības, personas tiesības, it īpaši tiesības uz privāto dzīvi un likumiskās intereses, tiek ierobežotas vairāk nekā veicot izmeklēšanas darbības, tad speciālās izmeklēšanas darbības veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, izņemot gadījumu, ja šo darbību veikšanai piekrīt visas publiski nepieejamā vietā šīs darbības veikšanas laikā esošās personas.

¹⁰³ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 2.februāra lēmums Nr.KPL29-0158-16, nav publicēts

¹⁰⁴ Kavalieris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 14.lpp.

Neatliekamajos gadījumos procesa virzītājs var uzsākt darbību, saņemot prokurora piekrišanu un ne vēlāk kā nākamajā darba dienā – izmeklēšanas tiesneša lēmumu. KPL nenosaka, kādā veidā ir jāsaņem prokurora piekrišana – mutiski vai rakstiski. Autoresprāt, ka atbilstošākais variants, kā rīkoties steidzamā gadījumā, ir sākotnēji saņemt prokurora piekrišanu mutiski, pieļaujams arī telefoniski, un tiklīdz tas ir iespējams lēmumu noformēt rakstiski, saņemot rakstisku prokurora piekrišanu rezolūcijas veidā. Ja izmeklēšanas tiesnesis konstatē, ka neatliekamības kārtībā uzsāktā speciālā izmeklēšanas darbība nebija pamatota vai tika veikta prettiesiski, tiesnesis lemj par iegūto pierādījumu pieļaujamību un par rīcību ar izņemtajiem priekšmetiem. Šajā gadījumā izmeklēšanas tiesnesis vērtē, vai konstatētais pārkāpums ir novedis pie informācijas nepieļaujamības. Atšķirībā no izmeklēšanas darbībām, attiecībā un speciālajām izmeklēšanas darbībām KPL ir iekļauta tieša un precīza norāde par sekām, kādas iestāsies, ja darbība veikta bez izmeklēšanas tiesneša lēmuma, ja šāds lēmums bija nepieciešams¹⁰⁵ - “speciālās izmeklēšanas darbības rezultātā iegūtie pierādījumi nav izmantojami pierādīšanas procesā”.

Lai izmeklēšanas tiesnesis varētu pieņemt lēmumu par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu, viņam ir jāizskata procesa virzītāja motivētais ierosinājums un jāiepazīstas ar krimināllietas materiāliem. Pēc tam, kad tiesnesis izskatījis procesa virzītāja iesniegtos dokumentus, viņš pieņem lēmumu atļaut veikt attiecīgo speciālo izmeklēšanas darbību vai noraidīt procesa virzītāja ierosinājumu. Lēmumā norāda speciālās izmeklēšanas darbību, iestādes vai personas, kurām uzdota šī darbības veikšana, jo procesa virzītājs faktiski neveic šīs darbības pats, kā arī tās veikšanas mērķi, atļauto ilgumu un visus citus apstākļus, kuriem ir nozīme veicamās darbības nodrošināšanā.

Lai izprastu katras speciālās izmeklēšanas darbības būtību un izmeklēšanas tiesneša lomu tajās, turpmāk īsumā aplūkosim katru no tām.

Korespondences kontrole. Par korespondenci tiek uzskatītas ne tikai vēstules, bet arī e-pasti, mobilā telefona izziņa, nosūtīts video vai audio, fotogrāfija, pa pastu nosūtīta paciņa u.tml. Korespondences kontroli veic bez nosūtītāja un adresēta ziņas, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, ja ir pamats uzskatīt, ka sūtījumi satur vai var saturēt ziņas par pierādāmo apstākļos ietilpstošajiem faktiem, un ja citādā veidā nav iespējams iegūt šīs ziņas vai arī iegūšana nav iespējama. Amatpersona, kura veic attiecīgās korespondences kontroli, ne vēlāk kā 48 stundu

¹⁰⁵ Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds. 2007, nr.11, 14.lpp.

laikā no informācijas saņemšanas, ka sūtījums atrodas pasta iestādē vai pie personas, kuras sniedz sūtījuma nogādāšanas pakalpojumus, iepazīstas ar sūtījuma saturu un lemj par sūtījuma izņemšanu vai tālāku nosūtīšanu ar vai bez kopēšanas. Svarīgi, ka sūtījumu var izņemt tikai tad, ja orgānam kriminālprocesā būs lielāka nozīme nekā kopijai, piemēram, ja uz pasta sūtījuma tiek konstatēti personas pirksta nospiedumi, kas norāda uz viņa saistību ar izmeklējamo noziedzīgo darījumu. Ja sūtījums tiek izņemts vai nodots adresātam ar būtisku nokavējumu, tad persona ir jāinformē par kavēšanās iemesliem un kontroles pamatu, cik tas ir iespējams. Autoresprāt, šāda personas informēšana mazina speciālās darbības – korespondences kontroles – nozīmi, jo persona būs informēta par uzsākto kriminālprocesu un turpmākajās sarakstes būs piesardzīga, neizpaužot procesa virzītājam nepieciešamās ziņas.

Sakaru līdzekļu kontrole. Ar termini “sakaru līdzekļu kontrole” apzīmē tikai verbāli, ar balsi izteiktas informācijas uztveršanu un fiksāciju audioierakstā.¹⁰⁶ Sakaru kontrole var veikt bez sarunas dalībnieku, informācijas nosūtītāja vai saņēmēja informēšanas, ja saruna vai nodotā informācija var saturēt ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem un ja citādā veidā šīs ziņas nav iespējams iegūt. Šo darbību veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, izņemot gadījumā, ja viens no sarunas dalībniekiem ir devis rakstveida piekrišanu un ja ir pamats uzskatīt, ka pret šo personu vai tās tuvinieku var tikt vērsti noziedzīgie nodarījumi vai arī šī persona ir vai var tikt iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Izmeklēšanas tiesnesis, pieņemot lēmumu par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu, izvērtē, vai kriminālprocesa materiāli satur ziņas par personas saistību ar izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu, vai krimināllietas materiālos ir ziņas, ka sakaru līdzeklis pieder konkrētai personai un kādas ziņas var tikt iegūtas. Svarīgi, ka lēmuma rezolutīvā daļā izmeklēšanas tiesnesis norāda termiņu līdz kuram var veikt sakaru līdzekļu kontroli.

Izmeklēšanas tiesnesis 2018.gada 16.janvāra lēmumā norādīts, ka kriminālprocesā ir iegūtas ziņas par faktiem, kas rada pamatotas aizdomas, ka K.L. ir saistīts ar izmeklējamā nozieguma izdarīšanu. Kriminālprocesā noskaidrots, ka K.L. savai, iespējams, noziedzīgai darbībai lieto mobilo telefonu Nr. /numurs/. Bez speciālās izmeklēšanas darbības – sakaru

¹⁰⁶ Kavalieris A. 2003, 44.lpp.

kontroles – veikšanas nav iespējams noskaidrot ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem – par narkotisko vielu realizēšanu un ar to saistīto personu loku.¹⁰⁷

Praksē tieša konkrētas sarunas kontrole un fiksācija notiek ļoti reti, ir nepieciešams laiks, lai tiktu sagatavots audioierakstu atšifrējumus, līdz ar to bieži vien procesa virzītājs nav spējīgs novērst jauna noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu vai personas aizturēšanu, jo ziņas par faktiem viņam kļūst zināmas vēlāk. Autore uzskata, ka sakaru līdzekļu kontrolei būtu lielāka nozīme kriminālprocesā, ja sarunu noklausīšanās notiktu uzreiz sarunas laikā, nevis pēc kāda laika, lai gan tad šādā gadījumā var rasties problēmas ar lēmuma izpildi tādēļ, ka būs nepieciešams norīkot personas, kas pastāvīgi noklausīsies sarunas.

Automatizētās datu apstrādes sistēmā esošo datu kontrole. Lai varētu piekļūt datiem, kas atrodas automatizētā datu apstrādes sistēmā, un izņemt tos bez šīs sistēmas vai datu īpašnieka, valdītāja vai turētāja ziņas, ir nepieciešams izmeklēšanas tiesneša lēmums. Tāpat izmeklēšanas tiesnesis lēmumā var ietver atļauju procesa virzītājam izņemt vai citādi saglabāt automatizētās datu apstrādes sistēmas resursus, kā arī izgatavot kopijas.

Praksē sākumā procesa virzītājs pieņem lēmumu par elektroniskās informācijas sistēmā esošo datu saglabāšanu saskaņā ar KPL 192.pantu pirmo daļu, un pēc tam pēc kāda laika procesa virzītājs ierosina pieņemt lēmumu par elektroniskās informācijas sistēmā saglabāto datu atklāšanu.

2017.gada 4.oktobra lēmumā norādīts, ka procesa virzītāja iesniegtie materiāli dod pietiekamu pamatu uzskatīt, ka SIA "INBOKSS" elektroniskajā informācijas resursā www.inbox.lv saglabātie dati par elektroniskā pasta kontā /nosaukums/@inbox.lv esošo saturisko informāciju var saturēt ziņas par faktiem, kam ir pierādījumu nozīme kriminālprocesā.¹⁰⁸

Izmeklēšanas tiesnesim, pieņemot lēmumu, ir jākonstatē, ka pieprasīto datu atklāšana ir nepieciešama, lai iegūtu ziņas par faktiem, kuriem ir nozīmē kriminālprocesā, turklāt laika periods, par kuru tiek pieprasīta informācija, nevar būt neierobežots.

Pārraidīto datu saturu kontrole. KPL 220.pants nosaka, ka tādu datu pārtveršanu, vākšanu un ierakstīšanu, kuri pārraidīti ar automatizētas datu apstrādes sistēmas palīdzību,

¹⁰⁷ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018.gada 16.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts

¹⁰⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 4.oktobra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts

izmantojot Latvijas teritorijā esošās sakaru ierīces, bez šīs sistēmas īpašnieka, valdītāja vai turētāja ziņas veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu.

2017.gada 13.septembra lēmumā izmeklēšanas tiesnesis norādījis, ka krimināllietas materiālos esošā informācija nepārprotami norāda uz to, ka O.L. iespējams ir saistīta ar izmeklējamā nozieguma izdarīšanu. Uzskata, ja ir pamatota varbūtība speciālās izmeklēšanas darbības rezultātā iegūt papildus pierādījumus par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, tā izdarīšanas apstākļiem un līdzdalībniekiem. Šīs ziņas ir iespējams iegūt, veicot speciālo izmeklēšanas darbību – pārraidīto datu sakaru kontroles veikšanu Interneta pieslēguma vietā /adrese/, kuru apkalpo SIA /Nosaukums/.¹⁰⁹

Vietas audiokontrole vai videokontrole. Publiski nepieejamas vietas audiokontroli vai videokontroli bez īpašnieka, valdītāja un apmeklētāju ziņas veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Praksē procesa virzītāji lūdz vienlaikus noteikt gan vietas audiokontroli, gan videokontroli.

2018.gada 26.janvāra lēmumā izmeklēšanas tiesnesis ir norādījis, ka ir pamats uzskatīt, ka satikšanās telpās /adrese/, kurās notiks personu satikšanās, audiokontroles un videokontroles gaitā ir iespējams iegūt ziņas par pierādāmos apstākļos ietilpstošajiem faktiem – par naudu, par darījumiem. Bez speciālās izmeklēšanas darbības veikšanas šo ziņu iegūšana kriminālprocesā būtu apgrūtināta vai pat neiespējama.¹¹⁰

Jāatceras, ka saskaņā ar KPL 213.panta trešo daļu speciālo izmeklēšanas darbību, kuras veiktas publiski nepieejamā vietā, ilgums nevar pārsniegt 30 dienas, taču šo termiņu izmeklēšanas tiesnesis var pagarināt, ja tam ir pamats. Pēc autores domām, ir noteikts šis 30 dienu termiņš, lai ilgstoši nepamatoti neierobežotu cilvēku tiesības, kuri atrodas šajā telpā, turklāt noteiktas termiņš ir pietiekams, lai tajā laikā varētu norisināties sarunātā tikšanās.

Personas audiokontrole. Šī darbība, acīmredzot, notiks gadījumos, kad izmeklēšanas gaitā nebūs izdevies noskaidrot vietu, kurā notiks vai var notiks saruna, kura eventuāli saturēs lietai nozīmīgu informāciju, un tādēļ nebūs bijis iespējams sagatavoties, lai izdarītu šīs vietas

¹⁰⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 13.septembra lēmums kriminālprocesā Nr. 1181*****, nav publicēts

¹¹⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018.gada 26.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr. 1182*****, nav publicēts

audiokontroli.¹¹¹ Šo speciālo izmeklēšanas darbību veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, taču ir viens izņēmums, kad pietiek ar procesa virzītāja lēmumu, proti, ja ir saņemta personas rakstveida piekrišana un ja ir pamats uzskatīt, ka pret šo personu vai tās tuviniekiem var tikt vērsti noziegumus vai arī persona ir vai var tikt iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Personas novērošana un izsekošana. Speciālā izmeklēšanas darbība – personas novērošana un izsekošana – tiek veikta, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, ja ir pamats uzskatīt, ka personas uzvedība vai kontakti ar citām personām var saturēt ziņas, kurām var būt pierādījumu nozīme kriminālprocesā. Saskaņā ar kriminālistikas un operatīvās darbības teoriju novēro stacionārus objektus tādā veidā, kādi tie pastāv dabā, sabiedrībā un ir pieejami cilvēka tiešajai uztverei, bet izseko tādus objektus, kuri pārvietojas.¹¹²

Procesa virzītājs ierosinājumā par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu norāda, konkrētās personas saistību ar izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu un kādas iespējamās ziņas var iegūt, veicot personas novērošanu un izsekošanu.

*2017.gada 2.oktobra ierosinājumā par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu procesa virzītājs norādīja, ka personas uzvedība un kontakti ar citām personām var saturēt ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem un nolūkā noskaidrot un fiksēt V.S. izmantojamos transportlīdzekļus, ikdienas pārvietošanās maršrutu un galamērķus, izmeklējamā nozieguma dalībniekus un līdzdalībniekus.*¹¹³

No šī ierosinājuma skaidri izriet speciālās izmeklēšanas darbības mērķis, kādu procesa virzītājs vēlās sasniegt kriminālprocesa ietvaros.

Izmeklēšanas tiesnesis lēmumā norāda, vai tiek dotas tiesības turpināt novērot un izsekot citu personu, kura kontaktējās ar novērojamo personu, uz laiku līdz 48 stundām. Izmeklēšanas tiesnesim, lemjot šo jautājumu, būtu jāņem vērā procesa virzītāja izvirzītais mērķis, kādam viņš ir lūdzis atļauju personas novērošanu un izsekošanu. Ja speciālās izmeklēšanas darbības mērķis ir noskaidrot izmeklējamā noziedzīgā nodarījumā iespējamās iesaistītās personas, tad ir skaidrs, ka ir nepieciešama atļauja novērot un izsekot arī tās personas, ar kurām kontaktējās novērojama

¹¹¹ Kavalieris A. Izmeklēšanas darbības, kas veicamas sevišķā veidā. Jurista Vārds. 2002, nr.3. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/58665-bizmeklesanas-darbibasb-bkas-veicamas-seviska-veidab/> [aplūkots 18.03.2018.]

¹¹² Matisāns L. Personas novērošana un izsekošana kriminālprocesā. 2010, nr.41, 17.lpp.

persona. Praksē parasti procesa virzītājs jau savā ierosinājumā ietver lūgumu atļaut novērot un izsekot trešās personas.

*2016.gada 16.septembra lēmumā izmeklēšanas tiesnesis ir norādījis, ka, ņemot vērā to, ka V.R. novērošana un izsekošana ir veicama nolūkā fiksēt viņa kontaktus ar citām, iespējams, nozieguma izdarīšanā iesaistītajām personām, tad saskaņā ar KPL 223.panta otro daļu tiek dotas tiesības turpināt ar novērojamo V.R. kontaktā bijušo personu izsekošanu un novērošanu uz laiku līdz 48 stundām.*¹¹⁴

Izmeklēšanas tiesnesis var atļaut novērot un izsekot personu uz laiku līdz 30 dienām, ja ir nepieciešams tiesnesis var pagarināt šo termiņu, taču tad procesa virzītājam ir jāiesniedz ierosinājums ar lūgumu pagarināt personas novērošanas un izsekošanas termiņu, motivējot termiņa pagarināšanas nepieciešamību.

Priekšmeta vai vietas novērošana. Pierādīšanai nepieciešamo informāciju var iegūt no priekšmeta, piemēram, transportlīdzekļa, vai vietas, piemēram, telpas, parka, mājas, novērošanas. Šo darbību veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma, ja ir pamats uzskatīt, ka novārēšanas rezultātā var iegūt ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem.

*Izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 21.novembra lēmumā konstatēts, ka no kriminālprocesa materiāliem izriet, ka E.R., iespējams, nodarbojas ar televīzijas uztvērēju, kuri nodrošina nelicencētu pieeju televīzijas programmām, izplatīšanu. No krimināllietas materiāliem redzams, ka savai, iespējams, noziedzīgai darbībai E.R. izmanto automašīnu, valsts reģistrācijas numurs /numurs/. Ir pamats uzskatīt, ka veicot automašīnas novērošanu ir iespējams iegūt ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem – par zvanu centra atrašanās vietu, kurai ir pierādījumu nozīme kriminālprocesā.*¹¹⁵

No iepriekšminētā lēmuma izriet, ka izmeklēšanas tiesnesim, pieņemot lēmumu par priekšmeta novēršanu, ir jākonstatē persona saistība ar izmeklējamu noziedzīgo nodarījumus, personas saistība ar novērošanas priekšmetu un kādas ziņas par faktiem var iegūt, veicot attiecīgā

¹¹³ Procesā virzītāja 2017.gada 2.oktobra iesniegtais ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts

¹¹⁴ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 16.septembra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts

¹¹⁵ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 21.novembra lēmums lietā KPL29-1530-17, nav publicēts

priekšmeta novēršanu. Autore uzskata, ka līdzīgi nosacījumu ir jāievēro, lemjot jautājumu par vietas novērošanu, tikai šajā gadījumā ir jākonstatē, personas saistība ar novēršanas vietu.

Speciālais izmeklēšanas eksperiments. KPL 225.panta pirmajā daļā ir noteikti gadījumi, kad var veikt speciālo izmeklēšanas eksperimentu. Svarīgi ir atcerēties, ka speciālajā izmeklēšanas eksperimenta gaitā pārbauda tikai noteikta Krimināllikuma paredzēta noziedzīgā nodarījuma sastāvu.¹¹⁶ Lai eksperiments izdotos, tad ir nepieciešams radīt personas ikdienas darbībai raksturīgu situāciju vai apstākļus, kas veicina noziedzīgā nodarījuma atklāšanos. Procesa virzītājs ierosinājumā par speciālā izmeklēšanas eksperimenta veikšanu ietver eksperimenta veikšana plānu, kurā apraksta kādas darbības attiecīgā persona veiks.

2016.gada 25.oktobrī procesa virzītājs iesniedza ierosinājumu, kurā norādīja, ka eksperimenta veikšana laikā R.A. piezvanīs R.T. uz telefona numuru, jautās par iespēju satikties un iegādāties aizliegtās vielas. Ja R.T. piekriņš pārdod aizliegtas vielas, tad R.A. ar apskatīto un iezīmēto ar neluminiscējošo vielu naudu 50 euro iegādāsies aizliegtās vielas, pēc kā R.A. vai cita persona, kas viņa uzdevumā realizēs aizliegtas vielas tiks aizturēta.¹¹⁷

Izmeklēšanas tiesnesim, pieņemot lēmumu par speciālā eksperimenta veikšanu, nevajadzētu paplašināti izklāstīt lēmumā eksperimenta veikšanas kārtību un citus apstākļus, kuriem ir nozīme eksperimenta nodrošināšanā, jo tādā gadījumā tiek ierobežotas izmeklēšanas eksperimenta veikšanas apstākļi. Nav nekādas nozīmes eksperimentā norādīt kaut kādus sīkus apstākļus, jo tie var mainīties eksperimenta izpildes laikā, piemēram, apģērbs, kādā būs saģērbs eksperimenta veicējs.

Praksē vairums gadījumos speciālais izmeklēšanas eksperiments tiek veikts, lai pārtrauktu noziedzīgās darbības. Ziņas par iespējamo noziedzīgo nodarījumu tiek iegūtas no personām, kas ir aizturētas kādā citā kriminālprocesā, piemēram, narkotisko vielu lietotājs atklāj tās personas datus, no kuras aizliegtās vielas tika iegādātas.

2017.gada 1.jūnija lēmumā izmeklēšanas tiesnesis norādīja, ka no kriminālprocesa materiāliem ir redzams, ka I.V., iespējams, ir saistīts ar nelikumīgu alkoholisko dzērienu realizāciju. Uzsāktajā kriminālprocesā var pārtraukt I.V. noziedzīgo darbību, iegūstot papildus

¹¹⁶ Matisāns L. Speciālais izmeklēšanas eksperiments. Jurista vārds. 2008, nr.16, 9.lpp.

¹¹⁷ Procesa virzītāja 2016.gada 25.oktobrī iesniegtais ierosinājums par speciālā izmeklēšanas veikšanu Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā kriminālprocesā Nr. 1108*****, nav publicēts

ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem – par nelikumīgu alkoholisko dzērienu nelegālo apriti.¹¹⁸

Saskaņā ar KPL 225.panta trešo daļu personas rīcību aizliegts provocēt, kā arī ietekmēt ar vardarbību, draudiem, šantāžu vai izmantojos tās bezpalīdzības stāvokli. Pēc autore domām, no minētās normas izriet, ka personai, pret kuru tiek veikts speciālais izmeklēšanas eksperiments, ir pašai patstāvīgi jāpieņem lēmums – izdarīt vai neizdarīt noziedzīgo nodarījumu.

Salīdzināmo paraugu iegūšana speciālā veidā. Ja procesa interesēs ir nepieciešams iegūt personas paraugus salīdzinošajai izpētei, viņai neatklājot, ka pastāv aizdomas par tās saistību ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, to var izdarīt, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu. “Procesa interesēs” varētu izpausties gan tādējādi, ka, uzzinot par paraugu ņemšanu, persona vienlaikus apzinātu par policija aizdomām pret viņu un varētu sākt bēgļot un/vai iznīcināt citus savas vainas pierādījumus.¹¹⁹ Praksē ir nepieciešams iegūt dažāda veida paraugus – pirkstu nospiedumus, balss fragmentus, personas rokrakstu, vielu paraugus u.c.

2014.gada 11.jūlija lēmumā izmeklēšanas tiesnesis nolēma atļaut iegūt salīdzinošai izpētei nepieciešamos balss paraugus no A.A. speciālā veidā, par to neinformējot A.A. Lēmuma motīvu daļā ir norādīts, ka, lai veiktu fonoskopisko ekspertīzi, nepieciešams nodot eksperta rīcībā telefonsarunās piedalījušos personu balss paraugus to salīdzinošajai ekspertīzei. Ņemot vērā to, ka pastāv reāla varbūtība, ka iespējamā nozieguma izdarītāja ir A.A., un viņa ir atteikusies labprātīgi sniegt savas balss paraugus, tad nepieciešamie paraugi ir ņemami speciālā veidā.

Autoresprāt, šāds lēmums neatbilst KPL 226.panta pirmās daļas nosacījumiem, jo, pirmkārt, persona zina, ka pastāv aizdomas pār viņas saistību ar izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu, otrkārt, tā var paredzēt, ka balss paraugs tiks paņemts slepus, jo viņa ir atteikusies no paraugu sniegšanas. Līdz ar to saskaņā ar KPL 209.panta pirmo daļu salīdzinošajai izpētei nepieciešamos paraugus var ņemt piespiedu kārtā, jo A.A. kriminālprocesā ir atzīta par aizdomās turēto.

Atbilstoši KPL 226.panta otrajai daļai paraugus, kuras var iegūt atkārtoti un kuriem ir pierādījumu nozīme kriminālprocesā, izņem atklāti, kad zudusi nepieciešamība to izpētes faktu

¹¹⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūnija lēmums kriminālprocesā Nr.1151*****, nav publicēts

¹¹⁹ Kavalieris A. 2002. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/58665-bizmeklesanas-darbibasb-bkas-veicamas-seviska-veidab/> [aplūkots 01.04.2018]

turēt noslēpumā. Ievērojot minēto, autore pieļauj, ka šāda gadījumā nav vairs nepieciešams atkārtots izmeklēšanas tiesneša lēmums, jo persona zina par paraugu izņemšanu un to izpēti.

Noziedzīgās darbības kontrole. Šī darbība var tikt veikta, kad tiks konstatēts vienota noziedzīgā nodarījuma vai savstarpēji saistītu noziedzīgu nodarījumu atsevišķs posms, bet, to nekavējoties pārtraucot, zudīs iespēja novērst citu noziedzīgu nodarījumu vai noskaidrot visas iesaistītās personas, vai visus noziedzīgas darbības mērķus. Kā piemēra, šādas speciālās izmeklēšanas darbība nepieciešamība būtu gadījumā, ja personu grupa pastāvīgi veic naudas zādību no naudas apmaiņas punkta darba laika beigās. Ja policijas darbinieki kārtējā nozieguma izdarīšanas brīdī aizturēs personas, kuras ir tikai izdarītāji, tad nespēs pierādīt pārējo grupas dalībnieku saistību ar šo noziedzīgo nodarījumu. Līdz ar to tiek apzināti pieļauta nozieguma izdarīšana, tomēr KPL 227.panta otrajā daļā ir noteikti ierobežojumi, paredzot, kuros gadījumos nav pieļaujama noziedzīgā nodarījuma pārtraukšanas atlikšanas kontrole.

Noziedzīgās darbības kontroli var veikt, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, taču praksē šāda speciālā izmeklēšanas darbība tiek veikta ļoti reti.

2015.gada 12.maijā tiesā saņemts procesa virzītāja ierosinājums par noziedzīgās darbības kontroles veikšanu. Izmeklēšanas tiesnesis uzskatīja, ka ierosinājums ir pamatots, norādot, ka nozieguma izdarīšanu nekavējoties pārtraucot, iespējams, netiks iegūti pierādījumi attiecībā pret visiem organizētās grupas dalībniekiem, kā arī netiks noskaidrotas narkotisko un psihotropo vielu slēptuves un aizliegto vielu realizēšanas mehānisms.¹²⁰

Pēc autores domām, no vienas puses, pieļaujot aizliegto vielu realizēšanu pilsētā, tiek apdraudēta sabiedrības drošība un kārtība, vienlaikus tiek veicināts noziedzības līmenis, bet, no otras puses, speciālās darbības veikšanas rezultātā ir iespējams atklāt visus organizētās grupas dalībniekus, jo no prakses izriet, ka aizturētās personas nesniedz ziņas par aizliegto vielu pārdevējiem, piegādātājiem. Lai neapdraudēto sabiedrības drošību un sabiedrības locekļu veselību, dzīvību un mantiskās intereses, izmeklēšanas tiesnesim lēmumā būtu jāparedz neilgs laika posms, kurā tiek ļauts kontrolēt noziedzīgās darbības.

Lai varētu veiksmīgāk kontrolēt noziedzīgas darbības, būtu nepieciešams veikt sakaru līdzekļu noklausīšanos, personas izsekošanu, vietas videonovērošanu un citas speciālās izmeklēšanas darbības, ir nepieciešams iegūt izmeklēšanas tiesneša atļauju vispārējā kārtībā, līdz

¹²⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2015.gada 12.maija lēmums kriminālprocesā Nr.1151*****, nav publicēts

ar to, autores ieskatā, nav saprotams, kādas tad darbības tiek ietvertas noziedzīgas darbības kontrolē.

2.4. Sūdzību izskatīšana

Ar brīvības atņemšanu nesaistītā drošības līdzekļa piemērošanu var pārsūdzēt izmeklēšanas tiesnesim. Ir iespējams pārsūdzēt procesa virzītāja lēmumu par aizliegumu tuvotes noteiktai personai vai vietai; noteiktas nodarbošanās aizliegumu, aizliegumu izbraukt no valsts; drošības naudas apmēru, uzturēšana noteiktā vietā; pienākumu noteiktā laikā pietiekties policijas iestādē; nodošanu policijas uzraudzībā, bet tikai attiecībā uz lēmumā norādītajiem pārvietošanās un rīcības ierobežojumiem, taču personai ir nepieciešamas pamatot, ka drošības līdzekļa noteikumi nav izpildāmi. Sūdzību izmeklēšanas tiesnesim var iesniegt pati persona, tās pārstāvis vai aizstāvis septiņu dienu laikā pēc tam, kad saņemta lēmuma kopija par drošības līdzekļa piemērošanu. Ja izmeklēšanas tiesnesim ir nepieciešama papildus informācija, lai pieņemtu lēmumu, tad viņš var pieprasīt lietas materiālus un procesa virzītāja vai sūdzības iesniedzēja paskaidrojumus. Izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumu apmierināt vai noraidīt sūdzību triju darba dienu laikā pēc sūdzības saņemšanas. Tiesnesis pieņemtā lēmuma norakstu nosūta personai, kurai piemērots drošības līdzeklis, procesa virzītājam un sūdzības iesniedzējam. Šis izmeklēšanas tiesneša lēmums nav pārsūdzams.

2017.gada 23.janvārī saņemta I.K. sūdzība par piemērotiem drošības līdzekļiem – nodošanu policijas uzraudzībā, aizliegums izbraukt no valsts, noteiktās nodarbošanās aizliegums un aizliegums tuvotes un kontaktēties ar iespējamo līdzdalībnieku. Sūdzībā norādīts, ka procesa virzītājs nav pamatojis, kādēļ tik bargā drošības līdzekļa un papildus drošības līdzekļu izvēle būtu samērīga ar iespējamo noziedzīgo nodarījumu, I.K. personību un citiem faktiskajiem apstākļiem. Piemērotie drošības līdzekļi būtiski kaitē I.K. darba, ģimenes un privātām interesēm, jo I.K. pēc darba devēja rīkojuma strādā un apmeklē kvalifikācijas paaugstināšanas kursus citās pilsētās, kas aizņem vairākas dienas. I.K. kopā ar ģimeni apmeklē pasākumus citās pilsētās un robežvalstīs. Realizējot mazgadīgu bērnu aprūpi, var rasties neparedzētas situācijas, kad drošības līdzekļa noteikumi I.K. nebūs izpildāmi. 2017.gada 23.janvārī izmeklēšanas tiesnesis noraidīja iesniegto sūdzību kā nepamatotu un Kriminālprocesa likumam neatbilstošu. Sūdzības iesniedzējs nenorāda, kādi no policijas uzraudzības noteiktajiem ierobežojumiem I.K. nav izpildāmi. Sūdzībai nav pievienots neviens dokuments, kas liecinātu par I.K. darba apstākļiem un

darba režīmu, ģimenes apstākļiem. No sūdzības satura nevar izdarīt secinājumu, kādēļ I.K. nevarētu pildīt pienākumu netuvoties un nekontaktēties ar iespējamo nozieguma izdarīšanas līdzdalībnieku.¹²¹

Autore uzskata, ka izmeklēšanas tiesneša lēmums ir pamatots. Sūdzības iesniedzējs sūdzībā ir norādījis tikai uz dažiem vispārējiem apstākļiem, kuru dēļ viņš, iespējams, nevarēs izpildīt nodošana policijas uzraudzībā nosacījumus un aizliegumu izbraukt no valsts. Sūdzībā nav minēts neviens iemesls, kāpēc viņš nevar izpildīt drošības līdzekļa - noteiktās nodarbošanās aizliegumu un aizliegumu tuvoties un kontaktēties ar iespējamo līdzdalībnieku – nosacījumus, lai gan persona lūdz atcelt visus drošības līdzekļus. Jāatzīmē, ka izmeklēšanas tiesneša kompetencē neietilpst procesa virzītāja lēmuma kvalitātes un atbilstības procesuālajām normām vērtēšanā. Sūdzību par procesa virzītāja lēmumiem iesniedz uzraugošajam prokuroram.

2017.gada 27.februārī tiesā saņemta P.A. sūdzība par drošības līdzekli – aizliegumu tuvoties A.K. tuvāk par 500 metriem, kā arī pienākums izvairīties no jebkāda kontakta ar šo personu. Sūdzībā norādīts, ka šos nosacījumus nav iespējams izpildīt, jo A.K. ir amatpersona vairākos uzņēmumos, kuros P.A. ir dalībnieks, līdz ar to šāds ierobežojums būtiski ierobežo uzņēmumu faktisko saimniecību, P.A. kā valdes locekļa pienākumus. 2017.gada 10.martā izmeklēšanas tiesnesis pieņēma lēmumu, kurā norādīts, ka procesa virzītājs, izraugoties drošības līdzekli, nav ņēmis vērā P.A. darba apstākļus. No sūdzības pievienotajiem materiāliem izriet, ka drošības līdzekļa nosacījumi nav objektīvi izpildāmi, jo A.K. ir P.A. vadīto uzņēmumu dalībnieks, ar kuru ir jākontaktē, veicot uzņēmējdarbību.¹²²

Pēc autores domām, izmeklēšanas tiesneša lēmums ir pamatots, jo šāda drošības līdzekļa nosacījumi nav izpildāmi, strādājot kopējos uzņēmumos. Drošības līdzekļa mērķis nav un nevar būt uzņēmējdarbības apgrūtināšana vai tās pārtraukšana. No lēmuma par drošības līdzekļa piemērošanu izriet, ka pamats drošības līdzekļa piemērošanai ir noziedzīgā nodarījuma raksturs, aizdomās turētā personībā un citi apstākļi. Autore uzskata, ka šāds drošības līdzekļa izvēles pamatojums ir formāls, nekorekts. Nav norādītas ziņas par faktiem, kas liecinātu, ka P.A. ir persona, kas tendēta izdarīt noziedzīgus nodarījumus vai pretdarboties kriminālprocesam.

¹²¹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 23.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts

¹²² Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 27.februāra lēmums kriminālprocesā Nr.1151*****, nav publicēts

Autore secina, ka izmeklēšanas tiesnesim, izskatot sūdzību par drošības līdzekļa, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu, piemērošanu, ir jāizvērtē, pirmkārt, drošības līdzekļa izvēles pamatojumu, otrkārt, vai konkrētā persona var objektīvi izpildīt piemērotā drošības līdzekļa nosacījumus.

3. IZMEKLĒŠANAS TIESNEŠA INSTITŪTS ĀRVALSTĪS

3.1. Igaunija

Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa (turpmāk – IKK) 21.pants noteic, ka pirmstiesas izmeklēšanas tiesnesis ir apriņķa tiesas tiesnesis, kurš vienpersoniski pilda pienākumus, kas tam uzlikti ar šo kodeksu, pirmstiesas procesā, kā arī kodeksā paredzētajos gadījumos tiesnesis dod atļauju veikt operatīvas – meklēšanas pasākumus. IKK nav paredzēts viens atsevišķs pants, kurā būtu uzskaitītas pirmstiesas izmeklēšanas tiesneša funkcijas, tās ir noteiktas visā kodeksā. Igaunijas izmeklēšanas tiesneša funkcijas var iedalīt sekojoši: 1) darbības pierādījumi iegūšanā un nostiprināšanā; 2) operatīvās meklēšanas pasākumu atļaušana; 3) preventīvo līdzekļu piemērošana; 4) sūdzību izskatīšana.

Pierādījumu iegūšanas un nostiprināšanas ietvaros izmeklēšanas tiesnesis nodrošina liecinieka aizsardzību, proti, tiesnesis, pamatojoties uz prokurora lūgumu, var ar nolēmumu pasludināt liecinieku par anonīmu. Pirmstiesas izmeklēšanas tiesnesis nopratina liecinieku, lai pārliecinātos par viņa uzticību un lai noskaidrotu iemeslus, kāpēc ir nepieciešams nodrošināt viņa drošību, kā arī uzklausa prokurora viedokli. Anonīmam lieciniekam tiek piešķirts fiktīvs vārds, un tiesas sēdē, kurā lieta izskata pēc būtības, liecinieks tiek uzklausīts izmantojot telefonu. Prokuratūra, aizdomās turētais vai advokāts var lūgt pirmstiesas izmeklēšanas tiesnesim nopratināt liecinieku pirms lieta tiks izskatīta pēc būtības, ja kriminālprocesa priekšmets ir tīšs noziegums, par kura izdarīšanu ir paredzēts reāls brīvības atņemšanas sods vismaz 3 gadus. Tiesnesis apmierina lūgumu, ja vēlāka liecinieka nopratināšana var būt neiespējama vai pastāv risks, ka liecinieks tiks ietekmēts. Pirmstiesas izmeklēšanas tiesnesis uz nopratināšanu izsauc prokuroru, aizstāvi, aizdomās turēto un liecinieku. Nopratināšanas gaita tiek fiksēta protokolā.

Pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, var uzlikt arestu pasta vai telegrāfa sūtījumiem un veikt to apskati. Izmeklēšanas tiesnesis lēmumā norāda, pirmkārt, nosūtītāja vai saņēmēja vārdu, uzvārdu un dzīvesvietas adresi, otrkārt, pamatojumu aresta uzlikšanai, treškārt, izmeklēšanas iestādi, kas izpildīs šo lēmumu.¹²³

¹²³ Уголовно-процессуальный кодекс эстонии [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss] 89.panta pirmā daļa. Pieejams: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> [01.03.2005.red.]

Kratīšana tiek veikta pēc prokurora pieprasījuma, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Neatliekamajos gadījumos kratīšanu var veikt, pamatojoties uz izmeklēšanas iestādes lēmumu, taču 24 stundu laikā ar prokurora starpniecību par kratīšanas veikšanu ir jāpaziņo pirmstiesas izmeklēšanas tiesnesim, kurš lemj par kratīšanas pieļaujamību.¹²⁴

Ir nepieciešama pirmstiesas izmeklēšanas tiesneša atļauja, lai iekļūtu ēkā, telpā, transportlīdzeklī bez īpašnieku piekrišanas. Tiesneša atļauja nav nepieciešama, lai veiktu liķa un nozieguma izdarīšanas vietas apskati, lai aizturētu aizdomās turēto, kurš tika pārsteigts noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vietā.¹²⁵

Lai veiktu aizdomās turētājam vai apsūdzētajam ambulatoro tiesu psihiatrisko vai tiesu medicīnisko ekspertīzi, ir nepieciešams saņemt pirmstiesas izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Aizdomās turēto vai apsūdzēto ārstniecības iestādē var turēt uz laiku līdz vienam mēnesim. Prokurors var vērsties pie izmeklēšanas tiesneša ar lūgumu pagarināt šo termiņu uz laiku līdz trim mēnešiem.¹²⁶

Operatīvās meklēšanas pasākumus var veikt, pamatojoties uz prokurora vai izmeklēšanas tiesneša rakstveida atļauju.¹²⁷ Izmeklēšanas tiesneša atļauja ir nepieciešama, lai varētu veikt pasta sūtījuma pārbaudi, sakaru līdzekļu kontroli, izmeklēšanas eksperimentu, pārējos gadījumos ir nepieciešama prokurora atļauja, kā piemēram, lai veiktu personas vai vietas novērošanu. Tiesnesis, lemjot jautājumu par atļaujas došanu, ņem vērā prokurora iesniegto ierosinājumu un krimināllietas materiālus.

Tikai izmeklēšanas tiesneša kompetencē ir lemt jautājumu par preventīvā līdzekļa – apcietinājums, drošības naudas, elektroniskā uzraudzība, atbrīvošana no amata, aizliegums tuvoties noteiktai vietai vai personai, mantas arests - piemērošanu. Apcietinājumu var piemērot aizdomās turētājam, apsūdzētajam, ja pastāv varbūtība, ka persona, atrodoties brīvībā, var izvairīties no kriminālprocesa vai turpināt izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus.¹²⁸ Aizdomās turēto un apsūdzēto apcietinājumā nedrīkst turēt ilgāk par 6 mēnešiem. Izmeklēšanas tiesnesis var pagarināt apcietinājumā turēšanas termiņu, ņemot vērā lietas apjomu, sarežģītību, kā arī lietas

¹²⁴ Ibid. 91.panta trešā daļa

¹²⁵ Ibid. 91¹.panta pirmā daļa

¹²⁶ Ibid. 102.panta otrā un trešā daļa

¹²⁷ Ibid. 126⁴.panta pirmā daļa

¹²⁸ Уголовно-процессуальный кодекс эстонии [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss] 130.panta otrā daļa. Pieejams: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> [01.03.2005.red.]

īpašos apstākļus, pamatojoties uz ģenerālā prokurora ierosinājumu.¹²⁹ IKK neparedz obligāto kontroli pār apcietinājuma piemērošanu, proti, izmeklēšanas tiesnesis veic kontroli tikai tad, ja aizdomās turētais, apsūdzētais vai aizstāvis iesniedzis pieteikumu par apcietinājuma turpmākās piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu.¹³⁰ Apcietinājuma piemērošanas gadījumā izmeklēšanas tiesnesis nekavējoties paziņo apcietinātās personas tuviniekiem, darba vietai un mācību iestādei par apcietinājuma piemērošanu.¹³¹ Izmeklēšanas tiesnesis apcietinājumu var aizstāt ar drošības naudu vai elektronisko uzraudzību. Tāpat tiesnesis lemj jautājumu par atbrīvošanu no amata un aizliegumu tuvoties noteiktai vietai vai personai.

Persona var iesniegt sūdzību Ģenerālprokuratūrai par izmeklēšanas iestādes vai prokuratūras darbībām, ar kurām tika pārkāptas cilvēktiesības, taču, ja persona nepiekrīt Ģenerālprokuratūras lēmumam, tad sūdzību var iesniegt pirmstiesas izmeklēšanas tiesnesim.¹³²

3.2. Moldova

Saskaņā ar Moldovas Kriminālprocesa kodeksa (turpmāk – MKK) 6.panta divdesmitceturto punktu kriminālvajāšanas tiesnesis ir tiesnesis, kurš saskaņā ar šo kodeksu, veic funkcijas kriminālvajāšanas ietvaros, kā arī veic kontroli pār procesuālo darbību veikšanu kriminālvajāšanā. MKK 26.panta piektajā daļā ir noteikts, ka kriminālvajāšanas tiesnesis ir neatkarīgs no tiesībsargājošām iestādēm un visu tiesu instancēm un ka rīkojās tikai saskaņā ar likumu.

MKK 41.pantā ir uzskaitītas kriminālvajāšanas tiesneša funkcijas, taču šis uzskaitījums nav izsmeļošs, jo kodeksā ir ietvertas vēl daudzas citas tiesneša funkcijas. Kriminālvajāšanas tiesnesim saskaņā ar MKK ir šādas funkcijas: 1) lemt par apcietinājuma, mājās aresta piemērošanu, grozīšanu un atcelšanu, kā arī lemt par apcietinājuma aizstāšanu ar drošības naudu vai tiesas kontroli; 2) lemt par cita veida procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu; 3) pieņemt lēmumu par personas ievietošanu ārstniecības iestādē; 4) veikt liecinieku nopratināšanu; 5) izskata iesniegumu par ātrāku lietas izskatīšanu; 6) izskata sūdzības par augstākstāvošā prokurora

¹²⁹ Ibid. 130.panta trīs prim daļa

¹³⁰ Ibid. 137.panta otrā daļa

¹³¹ Ibid. 133.panta pirmā daļa

¹³² Ibid 230.panta pirmā daļa

darbībām un izmeklēšanas iestāžu darbībām; 7) atļauj veikt speciālos meklēšanas pasākumus; 8) atļauj veikt kratīšanu, mantas arestu, kā arī atļauj izņemt dokumentus, kas satur komercnoslēpumu, valsts vai bankas noslēpumu.

Mājas arestu un pagaidu apcietinājumu var piemērot apsūdzētajam un tiesājamam, turklāt apcietinājumu un mājas arestu par piemērot tikai par tāda noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu uz laiku ilgāk nekā viens gads.¹³³

Apcietinājumu var piemērot, ja ir pamats uzskatīt, ka, pirmkārt, persona izvairīsies no izmeklēšanas iestādes vai tiesas, otrkārt, ietekmēs lieciniekus vai citā veidā traucēs noskaidrot patiesību, treškārt, izdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus, ceturtkārt, personas atbrīvošana apdraudēs sabiedrisko drošību, piektkārt, personai nav pastāvīgas dzīvesvietas Moldovas teritorijā, sestkārt, persona ir pārkāpusi iepriekš piemērotos procesuālos piespiedu līdzekļus. Apcietinājumu personai var piemērot uz termiņu līdz 30 dienām, taču, pamatojoties uz prokurora ierosinājumu, tiesnesis var pagarināt šo termiņu. Kopumā persona var atrasties apcietinājumā ne ilgāk par 12 mēnešiem.¹³⁴ Apcietinājumu var aizstāt ar drošības naudu vai tiesas kontroli. Personai, kurai tiek piemērota tiesas kontrole, ir jāpilda viens vai vairāki pienākumi, kas noteikti MKK 191.panta trešajā daļā, kā piemēram, aizliegums mainīt savu dzīvesvietu, apmeklēt noteiktas vietas, vadīt transportlīdzekli, ieņemt noteiktu amatu. Ja kriminālvajāšanas tiesnesis noraida prokurora ierosinājumu piemērot pagaidu apcietinājumu, tad viņam ir tiesības noteikt jebkuru citu procesuālo piespiedu līdzekli.¹³⁵

Mājas arestu piemēro gadījumā, ja pastāv apcietinājuma piemērošanas pamats, bet to nav lietderīgi piemērot, ņemot vērā personas vecumu, veselības stāvokli, ģimenes stāvokli vai citus apstākļus. Papildus mājas arestam nosaka vienu vai vairākus no šādiem ierobežojumiem: 1) aizliegums iziet no mājām; 2) ierobežota saziņa, izmantojot dažādus sakaru līdzekļus; 3) aizliegums kontaktēties ar noteiktām personām un uzņemt kādu pie sevis ciemos.¹³⁶ Atbilstoši

¹³³ Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова [Moldovas Republikas Kriminālprocesa kodeks] 176.panta otrā daļa. Pieejams: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 05.04.2018.]

¹³⁴ Ibid. 186.panta sestā daļa

¹³⁵ Ibid. 185.panta trešā daļa

¹³⁶ Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова [Moldovas Republikas Kriminālprocesa kodeks] 188.panta trešā daļa. Pieejams: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 05.04.2018.]

MKK 188.panta ceturtajai daļai personai, kurai piemēroja apcietinājumu, var noteikt papildus pienākumus.

Kriminālvajāšanas tiesnesis prokurora ierosinājumu par mājas aresta un pagaidu apcietinājuma piemērošanu izskata slēgtā tiesas sēdē, bet apsūdzētais un tiesājamais var iesniegt tiesnesim ierosinājumu par lietas izskatīšanu atklātā tiesas sēdē, līdz ar to izmeklēšanas tiesnesis ar prokurora piekrišanu var lemt, ka ierosinājums tiks izskatīts atklātā tiesas sēdē.

Lai veiktu speciālos meklēšanas pasākumus, ir nepieciešams saņemt prokurora vai kriminālvajāšanas tiesneša atļauju. Saskaņā ar MKK 132².panta pirmo daļu kriminālvajāšanas tiesneša atļauja ir nepieciešama, lai veiktu: 1) dzīvesvietas apsekošanu, ierīkotu audio, video, foto un kinoaparāturu dzīvesvietā; 2) dzīvesvietas novērošanu, izmantojot ierakstu līdzekļus; 3) sarunu noklausīšanu; 4) korespondences kontroli; 5) finanšu darījumu kontroli, piekļuvi finanšu pārskatiem; 6) novērošanu, izsekošanu, izmantojot GPS vai citus tehniskos līdzekļus. Neatliekamajos gadījumos iepriekšminētos pasākumus var veikt, pamatojoties uz prokurora lēmumu, taču 24 stundu laikā par veiktajiem pasākumiem ir jāinformē kriminālvajāšanas tiesnesis, kurš lemj par pasākumu likumību.¹³⁷

Ja liecinieks nevar piedalīties tiesas sēdē, kurā izskata lietu pēc būtības, tad prokurors var lūgt, lai liecinieku nopratina kriminālvajāšanas tiesnesis. Uz nopratināšanu tiek uzaicināts aizdomās turētais vai apsūdzētais, aizstāvis, cietušais, liecinieks un prokurors. Ja ir pamats uzskatīt, ka liecinieka nopratināšana izmeklēšanas iestādē vai tiesā var apdraudēt viņa vai viņa tuvinieku veselību, dzīvību, tad kriminālvajāšanas tiesnesis, pieņemot motivētu lēmumu, var atļaut liecinieku nopratināt, izmantojot tehniskos līdzekļus. Tāpat kriminālvajāšanas tiesnesis piedalās liecinieka nopratināšanā, kurš nav sasniedzis 14 gadus. Tiesnesis, prokurors, aizstāvis, psihologs, tiesas sekretārs, likumīgais aizstāvis atrodas novērošanas telpā, no kuras ir redzama un dzirdama liecinieka nopratināšana.¹³⁸

Gadījumā, ja lietas kriminālvajāšana netiek veikta saprātīgā termiņā, tad kriminālprocesa dalībnieki var iesniegt iesniegumu kriminālvajāšanas tiesnesim par ātrāku lietas izskatīšanu. Tiesnesis, pieņemot motivētu lēmumu, noraida iesniegumu vai arī nosaka termiņu, kurā

¹³⁷ Ibid. 132⁴.panta trešā daļa

¹³⁸ Ibid. 110¹.panta trešā daļa

izmeklēšanas iestādei ir jāpabeidz veikt procesuālās darbības. Šis tiesneša lēmums nav pārsūdzams.¹³⁹

3.3. Rumānija

Saskaņā ar Rumānijas Kriminālprocesa kodeksa (turpmāk – RKK) 53.pantu tiesību un brīvību tiesnesis ir tiesnesis, kurš tiesā saskaņā ar noteikto jurisdikciju, kriminālizmeklēšanas gaitā lemj par pieteikumiem, ierosinājumiem, sūdzībām vai citiem iesniegumiem, kas attiecas uz: 1) preventīviem pasākumiem; 2) aktīvu iesaldēšanu; 3) pagaidu drošības pasākumiem; 4) prokurora veiktajām darbībām; 5) meklēšanas apstiprināšanu, īpašu uzraudzības vai izmeklēšanas metožu, vai citu pierādīšanas metožu izmantošana saskaņā ar likumu; 6) pratināšanām; 7) citām likumā skaidri noteiktām situācijām.

RKK 202.panta ceturtajā daļā ir uzskaitīti šādi preventīvie pasākumi: 1) aizturēšana; 2) tiesas kontrole; 3) tiesas kontrole pret nodrošinājumu (drošības nauda); 4) mājas arests; 5) pirmstiesas apcietinājums. Tiesību un brīvību tiesnesis lemj par mājas aresta un pirmstiesas apcietinājuma piemērošanu, turklāt šos preventīvos pasākumus var piemērot tikai attiecībā pret apsūdzēto personu.

Tiesību un brīvību tiesnesim var iesniegt sūdzību par prokurora piemērotajiem pienākumiem tiesas kontroles ietvaros. Sūdzība tiek izskatīta tiesas sēdē, kurā obligāti jāpiedalās apsūdzētā aizstāvim un prokuroram. Tiesnesis var atcelt tiesas kontroli, ja tiek pārkāptas normas, kas reglamentē tiesas kontroles piemērošanu.

Tiesību un brīvību tiesnesis pēc prokurora pieprasījuma var aizstāt gan tiesas kontroli, gan tiesas kontroli pret nodrošinājumu ar mājas arestu vai pirmstiesas apcietinājumu, ja apsūdzētais pārkāpj viņam uzliktos pienākumus vai izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu, par kuru tiek saukts pie kriminālatbildības.

Saskaņā ar RKK 218.panta pirmo daļu tiesību un brīvību tiesnesis lemj par mājas arestu, pamatojoties uz prokurora pamatotu ierosinājumu. Lemjot jautājumu par mājas aresta, tiesnesis ņem vērā nodarījuma radīto draudu līmeni, veselības stāvokli, vecumu, ģimenes stāvokli un citus

¹³⁹ Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова [Moldovas Republikas Kriminālprocesa kodekss] 20.panta sestā daļa. Pieejams: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 05.04.2018.]

apstākļus, kas saistīti ar personu, pret kuru tiek veikts šāds pasākums.¹⁴⁰ Mājas arestu nevar piemērot apsūdzētājam, kurš tiek apsūdzēts par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu pret ģimenes locekli. Jautājumu par mājas aresta piemērošanu vai nepiemērošanu lemj tiesas sēdē, aizstāvja piedalīšanās obligāta. RKK 221.panta trešajā daļā noteikts, ka tiesību un brīvību tiesnesis var nolemt, ka mājas aresta laikā apsūdzētais tiek uzraudzīts, izmantojot elektronisko novērošanas sistēmu. Balstoties uz apsūdzētāja rakstisku un pamatotu iesniegumu, tiesnesis ar tiesas nolēmumu var atļaut apsūdzētājam atstāt mājas, lai varētu doties uz darbu, studijām vai apmācību kursiem, kā arī citās pamatotās situācijās uz ierobežotu laika periodu.¹⁴¹ Kriminālizmeklēšanas laikā mājas arestu var piemērot uz laiku līdz 30 dienām, taču tiesību un brīvību tiesnesis šo termiņu var pagarināt, pamatojoties uz prokurora ierosinājumu. Maksimālais mājas aresta ilgums ir 180 dienas. Ja mājas arests netiek ievērots, tad to var aizstāt ar pirmstiesas apcietinājumu.

Atbilstoši RKK 223.panta pirmajai daļai tiesību un brīvību tiesnesis var izsniegt pirmstiesas apcietināšanas orderi, ja pierādījumi rada pamatotas aizdomas, ka apsūdzētais ir izdarījis noziedzīgo nodarījumu un ja pastāv kāda no šādām situācijām: 1) ja apsūdzētais ir aizbēdzis vai slēpjas, lai izvairītos no kriminālizmeklēšanas vai no tiesas, vai ir veicis jebkādas sagatavošanas darbības, lai izvairītos; 2) apsūdzētais mēģina ietekmēt noziedzīgā nodarījuma līdzdalībnieku, liecinieku, ekspertu, lai iznīcinātu, mainītu, slēptu vai nozagtu pierādījumus; 3) apsūdzētais izdarījis spiedienu uz cietušo vai mēģināja panākt vienošanos ar viltu; 4) pastāv pamatotas aizdomas, ka pēc krimināllietas uzsākšanas, apsūdzētais izdarīja jaunu noziedzīgu nodarījumu vai gatavojas to izdarīt. RKK 223.panta otrajā daļā ir norādīti papildus apcietinājuma piemērošanas pamati, piemēram, noziedzīgais nodarījums vērsts pret personas dzīvību vai valsts drošību. RKK 230.panta trešajā daļā ir norādītas ziņas, kurām ir jābūt iekļautām pirmstiesas apcietināšanas orderī. Ja prokurors uzskata, ka ir izpildītas likumā noteiktās prasības attiecībā par pirmstiesas apcietinājuma piemērošanu, viņš sagatavo pamatotu pieteikumu par pirmstiesas apcietināšanas pasākumu veikšanu pret apsūdzēto, un kopā ar materiāliem izsniedz tiesnesim. Apcietinājumu apsūdzētājam piemēro uz laiku, kas nav ilgāk par 30 dienām. Apcietinājumā turēšanas termiņu var pagarināt, taču kopumā tas nevar pārsniegt 180 dienas. Ja tiesību un brīvību tiesnesis nolemj, ka nav pamata piemērot apsūdzētājam pirmstiesas apcietinājumu, viņš var

¹⁴⁰ Criminal Procedure Code of the Republic of Romania [Rumānijas Republikas Kriminālprocesa kodekss] 218.panta otrā daļa. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/8> [07.02.2014.red.]

¹⁴¹ Ibid. 221.panta sestā daļa

noteikt tiesas kontroli, tiesas kontroli pret nodrošinājumu, mājas arestu. Pirmstiesas apcietinājuma piemērošanas gadījumā, tiesnesim ir pienākums paziņot apcietinātās personas radniekiem par piemēroto preventīvo pasākumu.

Apsūdzētais var iesniegt tiesību un brīvību tiesnesim pieteikumu par preventīvā pasākuma atcelšanu vai aizstāšanu. Šāda veida pieteikums tiek izskatīts tiesas sēdē, piedaloties prokuroram, apsūdzētājam un viņa aizstāvim.

Prokurors vai sākotnējā tiesneša palātā, vai tiesa var iesaldēt aizdomās turētā vai apsūdzētā aktīvus, lai izvairītos no līdzekļu slēpšanas, iznīcināšanas, atsavināšanas vai izšķērdēšanas, uz kuriem var attiecināt mantas konfiskāciju vai naudas soda samaksu. Aizdomās turētais vai apsūdzētājs var apstrīdēt lēmumu, ar kuru noteikts līdzekļu iesaldēšanu. Šādu sūdzību izskata tiesību un brīvību tiesnesis, sasaucot tiesas sēdi. Tiesību un brīvību tiesneša atļauja ir nepieciešama, lai varētu pārdot izņemto kustamo mantu.

Ar pagaidu drošības pasākumiem jāsaprot tiesību un brīvība tiesneša lēmums par pagaidu piespiedu ārstēšanu un par pagaidu medicīnisku uzņemšanu. Pagaidu piespiedu ārstēšana nozīmē aizdomās turētājam vai apsūdzētājam piespiest regulāri iziet medicīnisko aprūpi, ko veic ārsts speciālists, līdz atveseļošanai vai veselības stāvokļa uzlabošanai. Pagaidu medicīnisko uzņemšanu var noteikt aizdomās turētājam vai apsūdzētājam, kurš ir garīgi slims vai ir hronisks psihotropo vielu lietotājs. Tiesību un brīvību tiesnesis jautājumus par pagaidu drošības pasākumiem izlemj tiesas sēdē.

Tikai pamatojoties uz tiesību un brīvību tiesneša orderi, var veikt elektronisko uzraudzību, korespondences pārtveršanu un izņemšanu, meklēšanas pasākumus. Ar elektronisko uzraudzību jāsaprot sakaru līdzekļu kontroli, video, audio vai foto novērošana, turklāt elektronisko uzraudzību var atļaut veikt tikai tad, ja tiek izmeklēti RKK 139.panta otrajā daļā uzskaitītie noziedzīgie nodarījumi.

Saskaņā ar RKK 308.panta pirmo daļu prokurors var lūgt tiesību un brīvību tiesnesi nopratināt liecinieku, ja rodas risks, kas liecinieks var nebūt pieejams tiesas sēdē. Ja tiesnesis uzskata, ka prokurora lūgums ir pamatots, viņš nekavējoties nozīmē tiesas sēdes datumu un vietu un uzaicina lietas dalībniekus.

4. KOPSAVILKUMS

1. Vēsturiski izmeklēšanas tiesneša institūts tika radīts, lai patstāvīgi izmeklētu noziedzīgus nodarījumus, veicot izmeklēšanas darbības, taču, attīstoties izpratnei par cilvēktiesībām, izmeklēšanas tiesnesim tika piešķirtas pilnvaras kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu un ierobežošanu pirmstiesas kriminālprocesā.
2. Kriminālprocesa likuma 41.pants jāpapildina ar 3¹.daļu šādā redakcijā “Izmeklēšanas tiesnesim ir pienākums vērtēt noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju saistībā ar izvirzītajām aizdomām”.
3. Apcietinājuma piemērošanu var pamatot ar varbūtību, ka persona, atrodoties brīvībā, var turpināt izdarīt jaunus noziedzīgu nodarījumus, ja izmeklēšanas tiesnesis konstatē kādu no šiem apstākļiem: 1) persona agrāk ir vairākkārtīgi sodīta; 2) pēdējā sodāmība nav izciesta vai dzēsta; 3) persona ir aizdomās turētā vai apsūdzētā statusā citā kriminālprocesā; 4) personai ir piemēroti ar brīvības atņemšanu nesaistīti drošības līdzekļi.
4. Izmeklēšanas tiesnesis piemēro apcietinājumu, pamatojoties uz traucēšanas risku, pirmkārt, ja kriminālprocess ir sākotnējā stadijā, līdz ar to ir nepieciešams iegūt un nostiprināt pierādījumus, otrkārt, ja izmeklējamā noziedzīgā nodarījumā ir iesaistītas vairākas personas, treškārt, ja persona ir veikusi vai mēģinājusi veikt darbības, kas bija vērstas uz kriminālprocesa norises traucēšanu.
5. Izmeklēšanas tiesnesis, pamatojot apcietinājuma piemērošanu ar izvairīšanas risku, ņem vērā to, ka persona iepriekš ir bijusi izsludināta meklēšanā citā kriminālprocesā vai izvairījiesies no soda izciešanas, kā arī to ka personai nav noteiktas dzīvesvietas.
6. Eiropas Cilvēktiesību tiesas izvirzīto apcietinājuma piemērošanas pamatu – sabiedriskā drošība – izmeklēšanas tiesnesis izmanto kā papildus pamatojumu apcietinājuma piemērošanai kriminālprocesā, kas saistīts ar narkotisko/psihotropo vielu nelegālo apriti.
7. Kriminālprocesa likuma 272.panta otrajā, trešajā un ceturtajā daļā paredzētie apcietinājuma piemērošanas pamati nevar kalpot par pašpietiekamiem, lai piemēroto visbargāko drošības līdzekli – apcietinājumu - , līdz ar to tie jāvērtē kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 272.panta pirmo daļu.

8. Atsevišķām izmeklēšanas tiesneša funkcijām ir tikai formāla nozīme tādēļ, ka tiesiskais regulējums, kas regulē attiecīgu jautājumu nav pilnīgs (mājas arests; nepilngadīgā ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē u.c.) vai arī izmeklēšanas tiesneša lēmums tiek pieņemts tikai balstoties uz cita speciālista atzinumu (ievietošana ārstniecības iestādē ekspertīzes veikšanai; nepilngadīgā atkārtotā pratināšana u.c.).
9. Tā kā lielāko daļu no izmeklēšanas tiesneša darba laika aizņem lēmumu pieņemšana par speciālo darbību veikšanu, tad vajadzētu atvieglot izmeklēšanas tiesneša lēmumu pieņemšanas procedūru, proti, Kriminālprocesa likumā ir nepieciešams ieviest grozījumus, kuri paredzētu, ka, lemjot jautājumu par speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu, izmeklēšanas tiesnesis pieņem lēmumu rezolūcijas veidā, norādot, ka “piekrīt” attiecīgas darbības veikšanai, savukārt, ja tiesnesis nepiekrīt darbības veikšanai, tad pieņem pilnu motivētu lēmumu.
10. Kopumā izmeklēšanas tiesneša funkcijas Igaunijā, Moldovā un Rumānijā ir līdzvērtīgas Latvijas Kriminālprocesa likumā ietvertajām izmeklēšanas tiesneša funkcijām, izņemot, to, ka, pirmkārt, likumā noteiktajos gadījumos izmeklēšanas tiesnesis veic liecinieku nopratināšanu, otrkārt, kontrole pār apcietinājumu nav obligāta, treškārt, apcietinājumā turēšanas termiņi nav atkarīgi no noziedzīgo nodarījumu klasifikācijas.

5. IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

5.1. Literatūra

1. Āboliņa J. Pirmstiesas process lietās par nepilngadīgo noziedzīgiem nodarījumiem. Jurista Vārds, 2010., nr.43. Pieejams:<http://www.juristavards.lv/doc/219927-bpirmstiesas-process-lietas-par-nepilngadigo-noziedzīgiem-nodarījumiemb/> [aplūkots 03.03.2018.]
2. Berezins A. Apcietinājuma institūta teorētiskās un praktiskās problēmas. Jurista Vārds, 2012, nr.13.
3. Berezins A. Kredītiestādes tiesības pārsūdzēt neizpaužamo ziņu pieprasījumu kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2011, nr.36. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/235288-bkreditiestades-tiesibas-parsudzet-neizpauzamo-zinu-pieprasijumu-kriminalprocesab/> [aplūkots 11.03.2018.]
4. Dzalbe P., Eilande V., Siliņš J. Rokasgrāmata kriminālprocesā tiesnešiem. Kūtra G. zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2010.
5. Ešenvalds K. Izmeklēšanas tiesneša lēmums kā tiesas lēmums Krimināllikuma 296.panta izpratnē. Jurista Vārds, 2017, nr.1.
6. Gordina T. Ierosinājums par apcietinājuma piemērošanu un ar to saistītā problemātika. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.
7. Gailīte V. Izmeklēšanas tiesneša kompetence. Jurista Vārds. 2006, nr.7. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/127944-bizmeklesanas-tiesnesa-kompetenceb/> [aplūkots 15.05.2017.]
8. Kūtris G. Izmeklēšanas tiesneši: jauns institūts kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006, nr.2. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/125389-bizmeklesanas-tiesnesib-bjauns-instituts-kriminalprocesab/> [aplūkots 10.05.2017.]
9. Kavalieris A. Izmeklēšanas darbības, kas veicamas sevišķā veidā. Jurista Vārds. 2002, nr.3. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/58665-bizmeklesanas-darbibasb-bkas-veicamas-seviska-veidab/> [aplūkots 18.03.2018.]
10. Kavalieris A. Speciālās izmeklēšanas darbības. Rīga: RaKa, 2003, 14.lpp.
11. Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums “Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru,

- ieviešanas metožu labākā prakse”. 2009. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 08.04.2017.]
12. Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010, 208.lpp.
 13. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigznes, 1980.
 14. Meikališa A. Apcietinājuma tiesiskās reglamentācijas reforma. Grām.: Meikališa A., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 532.lpp.
 15. Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds. 2007, nr.11, 14.lpp.
 16. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Mājas arests un tā ieskaitīšana brīvības atņemšanas soda termiņā. Jurista Vārds, 2003, nr.25/26. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/76964-bmajas-arests-un-ta-ieskaitisana-brivibas-atnemsanas-soda-terminab/> [aplūkots 09.02.2018.]
 17. Meikališa Ā. Nolēmumu likumības un pamatotības kontrole pirmstiesas procesā. Grām.: Inovācijas juridiskais nodrošinājums. LU 70.konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012.
 18. Matisāns L. Personas novērošana un izsekošana kriminālprocesā. 2010, nr.41, 17.lpp.
 19. Matisāns L. Speciālais izmeklēšanas eksperiments. Jurista vārds. 2008, nr.16, 9.lpp.
 20. Strada – Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršota: izpratne, tendences, problēmas. Jurista Vārds, 2004, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/92139-kriminalprocesa-vienkarsosana-izpratne-tendences-problemas/> [aplūkots 10.05.2017.]
 21. Sarkozy's Reforms Challenge French Justice System. Pieejams: <http://www.accessinitiative.org/blog/sarkozys-reforms-challenge-french-justice-system> [aplūkots 08.04.2017.]

5.2. Normatīvie akti

1. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [17.12.2017.]

2. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [17.12.2017.]
3. Civillikums. TREŠĀ DAĻĀ. Lietu tiesības: LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. [aplūkots 10.03.2017.]
4. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās padomes deklarācija “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”: LV likums. Pieņemts: 04.05.1990. [aplūkots 10.04.2017.]
5. Latvijas Republikas Augstākās padomes deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”: LV likums. Pieņemts: 04.05.1990. [aplūkots 10.04.2017.]
6. Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā un Latvijas PSR civilprocesa kodeksā: LV likums. Pieņemts: 13.08.1991. [aplūkots 10.04.2017.]
7. Likuma “Par tiesu varu”: LV likums. Pieņemts 15.12.1992. [15.05.2017.]
8. Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LV likums. Rīga: Tiesu nama aģentūra. 2002.
9. Likumprojekta “Kriminālprocesa likums” anotācija. Pieejams: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP0286_0#a [aplūkots 10.05.2017.]
10. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. [10.04.2018.]
11. Ministru prezidenta 2001.gada 26.februāra rīkojums Nr. 63 “Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei”. Pieejams: Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/4032> [aplūkots 10.05.2017.]
12. Apcietināto un notiesāto personu veselības aprūpes īstenošanas kārtība: Ministru kabineta 2015.gada 2.jūnija noteikumi nr.276. [23.02.2018.]
13. France Code of criminal procedure [Francijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30> [aplūkots 08.04.2017.]
14. Уголовно-процессуальный кодекс эстонии [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss] 89.panta pirmā daļa. Pieejams: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> [01.03.2005.red.]
15. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова [Moldovas Republikas Kriminālprocesa kodeks] 176.panta otrā daļa. Pieejams:

05.04.2018.]

16. Criminal Procedure Code of the Republic of Romania [Rumānijas Republikas Kriminālprocesa kodekss] 218.panta otrā daļa. Pieejams:

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/8>

[07.02.2014.red.]

5.3. Juridiskās prakses materiāli

1. ECT 25.06.1991. spriedums lietā Letellier v. France, 35.para. (iesnieguma Nr.12369/86)
2. ECT 25.02.1997. spriedums lietā Findlay v. The United Kingdom. (iesnieguma Nr.22107/93).
3. ECT 28.11.2008. spriedums lietā Lavents pret Latviju, 70.p. (iesnieguma Nr. 58442/00)
4. ECT 24.11.2009. spriedums lietā Shannon pret Latviju, 45.p. (iesnieguma Nr.32214/03)
ECT 28.10.2014. spriedums lietā Urtāns pret Latviju, 35.p. (iesnieguma Nr.16858/11)
5. ECT 30.08.1990. spriedums lietā Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom, 32.para. (iesniegumu Nr.12244/86, 12245/86, 12383/86)
6. ECT 25.06.1991. spriedums lietā Letellier v. France, 35.para. (iesnieguma Nr.12369/86)
7. ECT 22.05.2014. spriedums lietā Ilgar Mammadov v. Azerbaijan, 90.para. (iesnieguma Nr.15172/13)
8. ECT 06.11.1980. spriedums lietā Guzzardi v. Italy, 102.para. (iesnieguma Nr.7367/76)
9. ECT 26.04.2005. spriedums lietā Chodecki v. Poland. (iesnieguma Nr.49929/99)
10. ECT 06.04.2000. sprieduma lietā Labita v. Italy, 183.para. (iesnieguma Nr.26772/95)
11. ECT 29.11.2011. spriedums lietā Beiere pret Latviju, 52.p. (iesnieguma Nr.30954/05)
12. Satversmes tiesas 26.01.2005. spriedums lietā Nr.2004-17-01, 13.p.
13. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-0797-17, nav publicēts
14. Procesa virzītāja 2018.gada 3.februāra lēmums par drošības līdzekļa – apcietinājuma – atcelšanu kriminālprocesā Nr.1108*****, nav publicēts
15. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-0797-17, nav publicēts

16. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 9.septembra lēmums lietā Nr. KPL29-1272-16, nav publicēts
17. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 11.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1612-16, nav publicēts
18. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 15.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1468-17, nav publicēts
19. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 17.marta lēmums lietā Nr.KPL29-0390-16, nav publicēts
20. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 26.maija lēmums lietā Nr.KPL29-0824-16, nav publicēts
21. Sīkāk sk.: ECT 12.12.1991. spriedums lietā Clooth v. Belguim (iesnieguma Nr.12718/87)
22. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 25.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-1078-16, nav publicēts
23. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 23.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1697-16, nav publicēts
24. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 26.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-1096-16, nav publicēts
25. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 25.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-1004-17, nav publicēts
26. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 27.janvāra lēmums lietā Nr.KPL29-0138-16, nav publicēts
27. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 2.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1525-16, nav publicēts
28. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts
29. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūlija lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts
30. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 12.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1617-16, nav publicēts
31. Aizdomās turētās perosnas viedoklis par apcietinājuma piemērošanu lietā Nr.KPL29-1619-16, nav publicēts

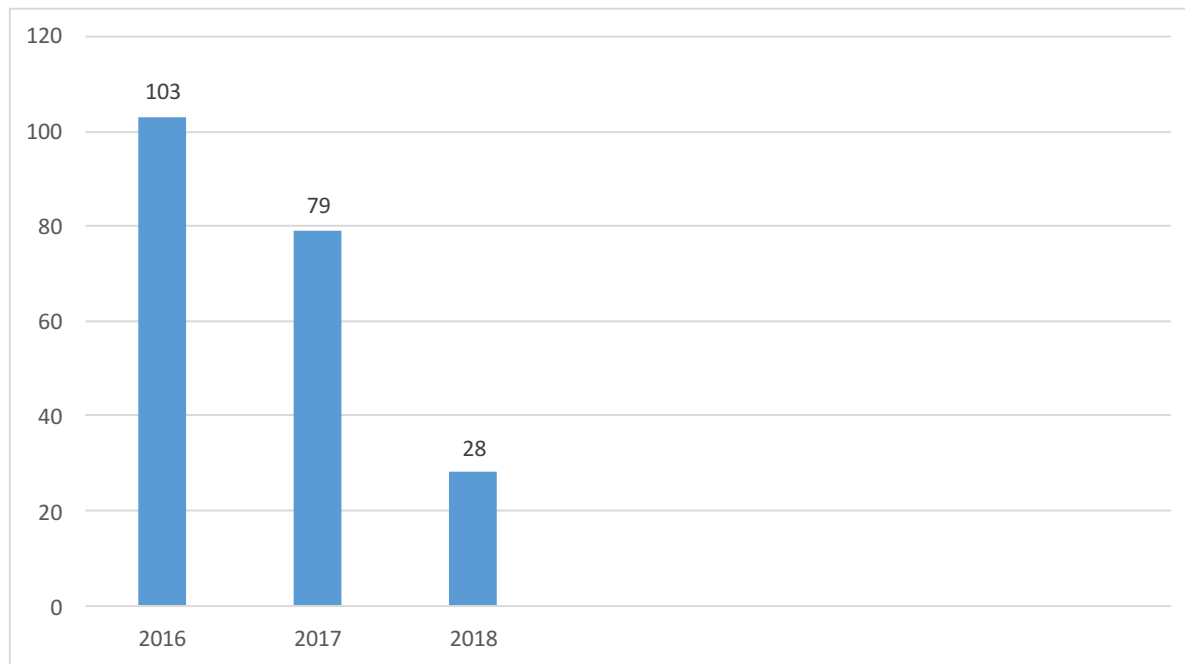
32. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 22.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-1073, nav publicēts
33. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 12.maija lēmums lietā Nr.KPL29-0519-17, nav publicēts
34. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 2.jūlija lēmums lietā Nr.KPL29-0799-17, nav publicēts
35. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 28.aprīļa lēmums lietā Nr.KPL29-0464-17, nav publicēts
36. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 22.aprīļa lēmums lietā Nr.KPL29-0653-16, nav publicēts
37. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 9.jūnija lēmums lietā Nr.KPL29-0661-17 , nav publicēts
38. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr.KPL29-0326-18 , nav publicēts
39. Ventpils tiesas izmeklēšanas tiesneša 2013.gada 13.septembra lēmums lietā Nr.KPL40-0267-13, nav publicēts
40. Kurzemes apgabaltiesas 2013.gada 2.oktobra lēmums lietā Nr.KPL02-0062-13, nav publicēts
41. Ventpils tiesas izmeklēšanas tiesneša 2013.gada 3.oktobra lēmums lietā Nr.KPL40-0282-13, nav publicēts
42. 2016.gada 30.septembra tiesas sēdē procesa virzītājs viedoklis par ievietošanu ārstniecības iestādē ekspertīzes lietā Nr.KPL29-1368-16, nav publicēts
43. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 30.novembra lēmums lietā Nr.KPL29-1368-16, nav publicēts
44. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 3.janvāra lēmums lietā Nr.KPL29-0738-17, nav publicēts
45. Tukuma rajona tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 5.maija lēmums lietā Nr.KPL37-0075-16, nav publicēts
46. Tukuma rajona tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018=6.gada 30.jūnija lēmums lietā Nr.KPL37-0114-16, nav publicēts

47. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018.gada 27.februāra lēmums kriminālprocesā Nr.1151*****, nav publicēts
48. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 14.marta lēmums kriminālprocesā Nr.6870*****, nav publicēts
49. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesnesis 2013.gada 5.jūnijā lēmums kriminālprocesā Nr. 1108*****, nav publicēts
50. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2006.gada 4.septembra lēmums kriminālprocesā Nr.1281*****, nav publicēts
51. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2014.gada 6.jūnijā lēmums lietā Nr.KPL29-0798-10, nav publicēts
52. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 7.novembra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts
53. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 2.februāra lēmums Nr.KPL29-0158-16, nav publicēts
54. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018.gada 16.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts
55. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 4.oktobra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts
56. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 13.septembra lēmums kriminālprocesā Nr. 1181*****, nav publicēts
57. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2018.gada 26.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr. 1182*****, nav publicēts
58. Procesa virzītāja 2017.gada 2.oktobra iesniegtais ierosinājums par speciālās izmeklēšanas darbības veikšanu Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts
59. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2016.gada 16.septembra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts
60. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 21.novembra lēmums lietā KPL29-1530-17, nav publicēts

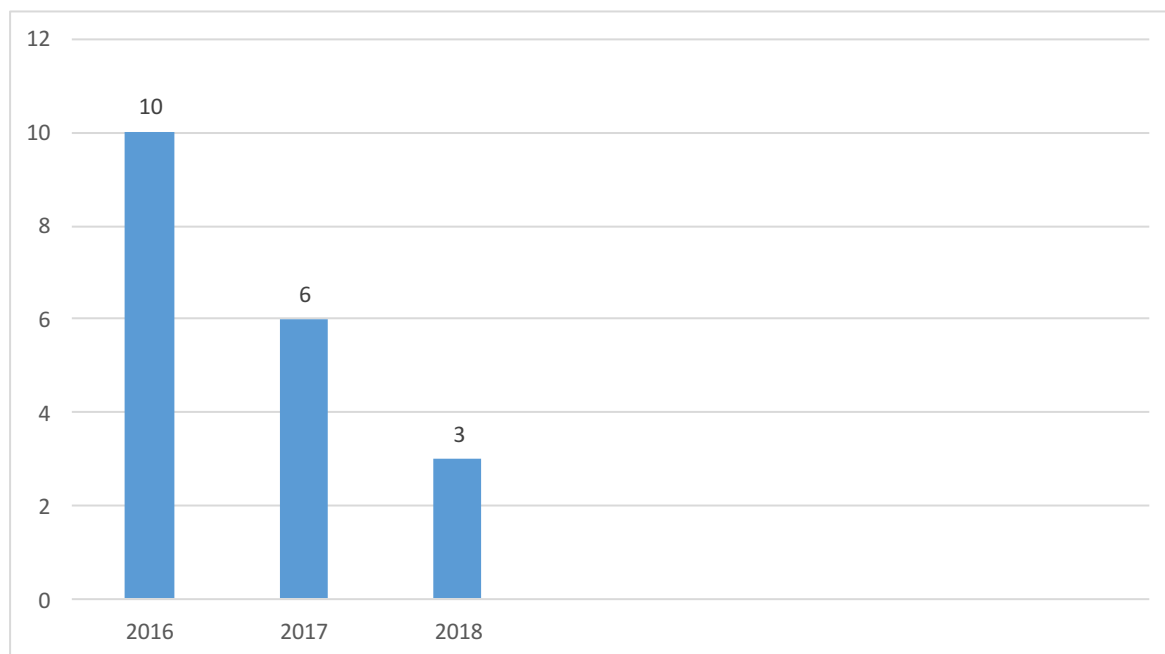
61. Procesa virzītāja 2016.gada 25.oktobrī iesniegtais ierosinājums par speciālā izmeklēšanas veikšanu Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā kriminālprocesā Nr. 1108*****, nav publicēts
62. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 1.jūnija lēmums kriminālprocesā Nr.1151*****, nav publicēts
63. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2015.gada 12.maija lēmums kriminālprocesā Nr.1151*****, nav publicēts
64. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 23.janvāra lēmums kriminālprocesā Nr.1181*****, nav publicēts
65. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas izmeklēšanas tiesneša 2017.gada 27.februāra lēmums kriminālprocesā Nr.1151*****, nav publicēts
66. Tiesu informācijas sistēmas statistika. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&topmenuid=151&id=121 [aplūkots 09.02.2018.]
67. Tiesu informatīvās sistēmas statistikas pārskats par procesuālo piespiedu līdzekļu un procesuālo sankciju piemērošanu pirmstiesas procesā 2017.gadā. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&topmenuid=0&id=305 [aplūkots 03.06.2017.]
68. Autores apkopoti dati par Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas arhīvā esošajiem lietas materiāliem.

6. PIELIKUMI

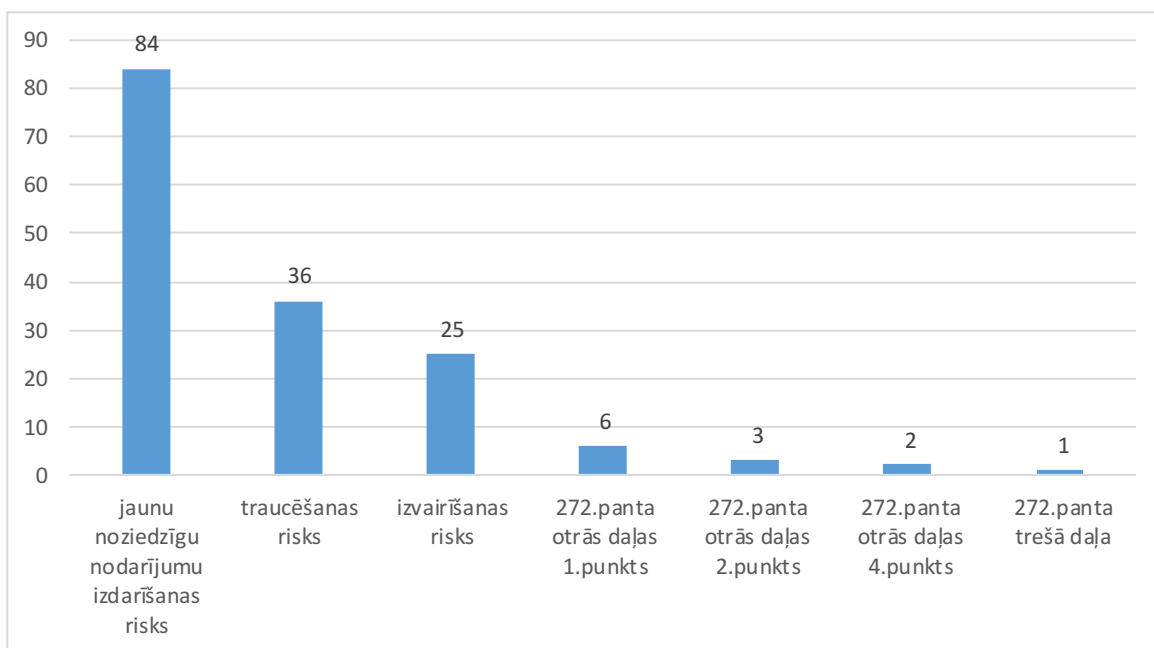
Nr. 1. Apcietinājuma piemērošana no 2016.gada 1.janvāra līdz 2018.gada 18.martam

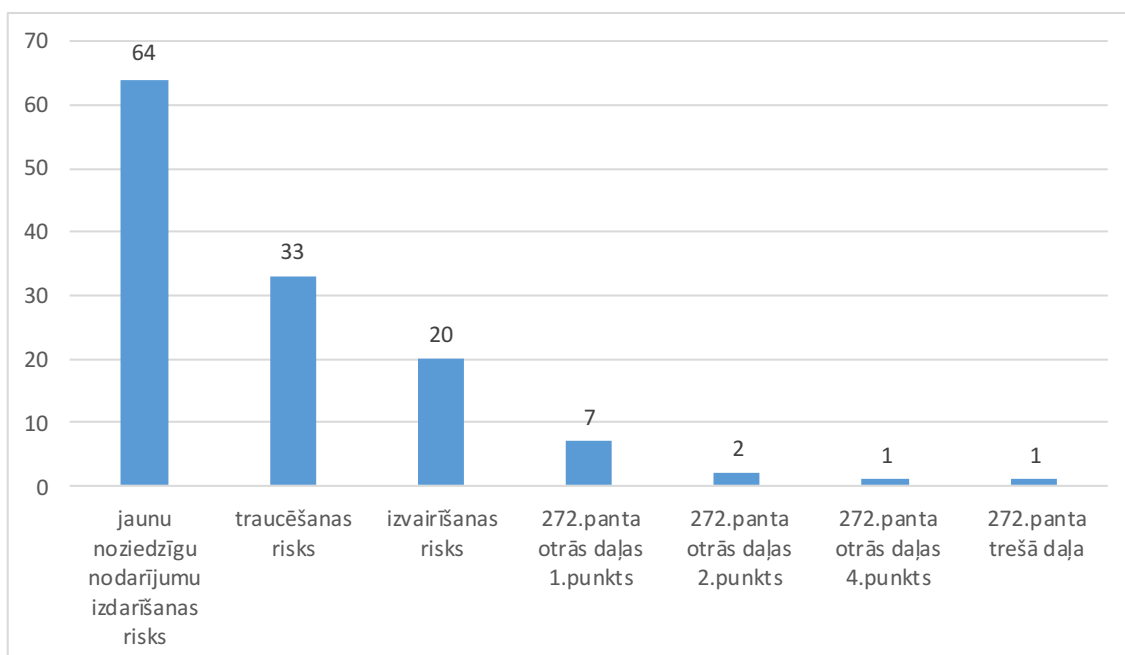
Nr.2. Atteikums piemērot apcietinājumu no 2016.gada 1.janvāra līdz 2018.gada 18.martam

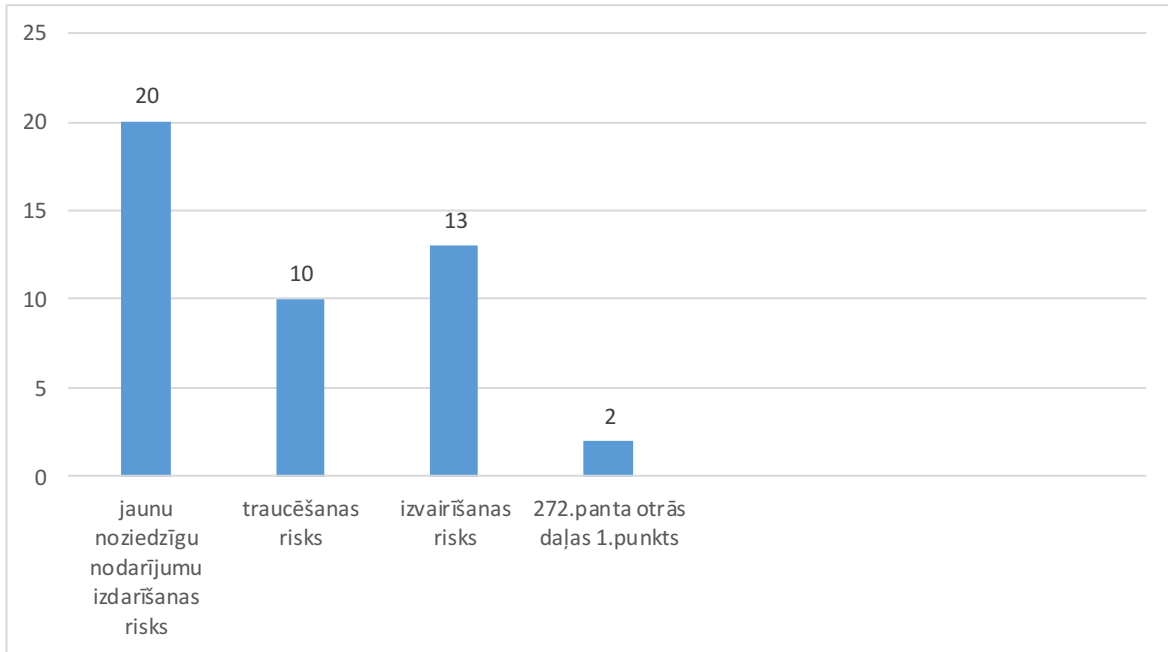
Nr.3. Apcietinājuma piemērošanas pamati 2016.gadā

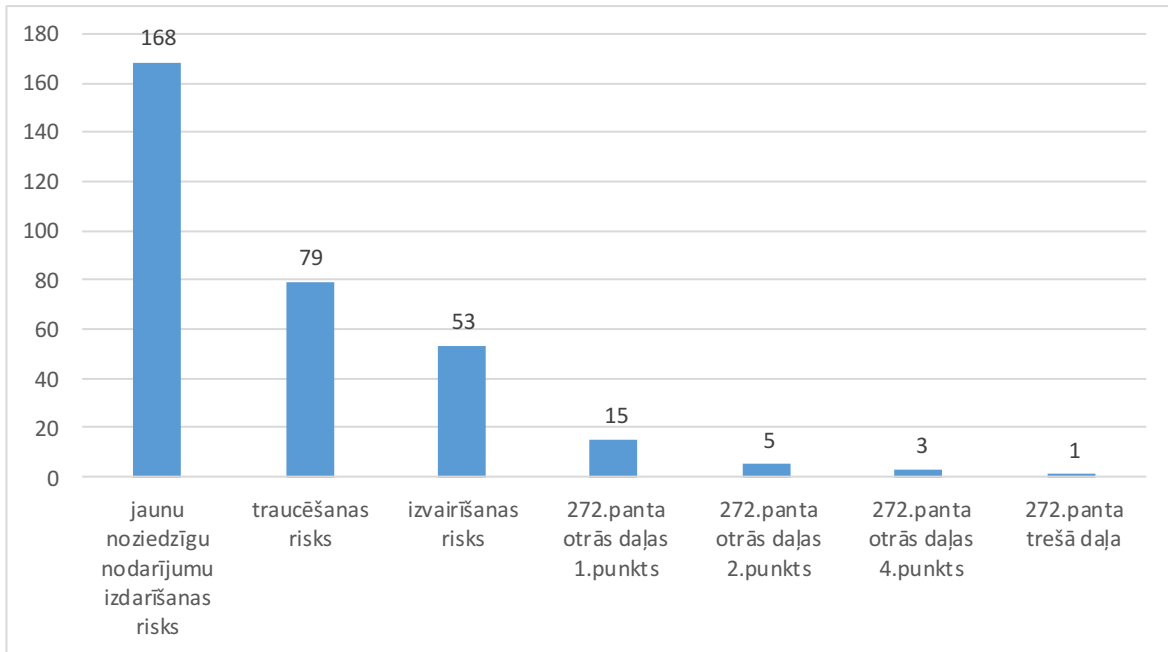
Nr.4. Apcietinājuma piemērošanas pamati 2017.gadā

Nr. 5. Apcietinājuma piemērošanas pamati no 2018.gada 1.janvārim līdz 2018.gada 18.martam

6. Apcietinājuma piemērošana pamati no 2016.gada 1.janvāra līdz 2018.gada 18.martam

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs "Izmeklēšanas tiesnesis Latvijā" izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Jūlija Hatilova _____ 20.04.2018.

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr.iur. prof. Ā. Meikališa _____ 20.04.2018.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 20.04.2018.

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2018.g. ____ . _____ un novērtēts ar atzīmi - _____

Komisijas sekretārs: _____